

yitik söz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 5, Sayı: 27 / Şubat - Mart 2025

Haydi âdemoğlu kendinle tanış
Uzak dediğin yer en çok bir karış
Nuri Pakdil

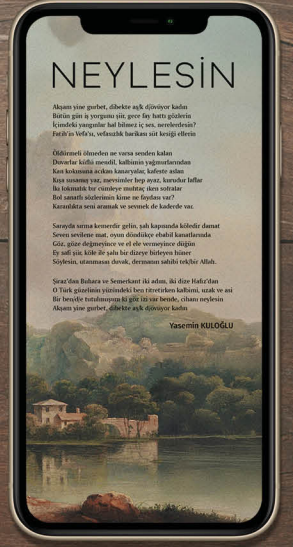
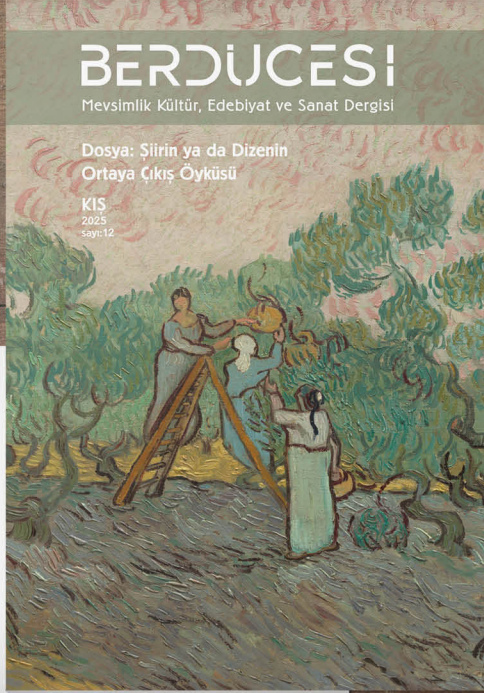
Fotoğraf: Yasin Mortaş

KONUŞAN: SELAHATTİN ÖZTÜRK
**Ramazan Minder'le Kütüphane ve
Kütüphanecilik Üzerine Bir Söyleşi**

ENVER GÜLŞEN
**Bir Tefekkür Aracı Olarak
Deprem ve Filmler**

BÜNYAMİN K.
Resimler 6

YENİ SÖZLER, YENİ ŞEYLER SÖYLEMEK İÇİN... BERDÜCESİ'NİN 12. SAYISI ÇIKTI!

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ Yıl: 5, Sayı: 27 / Şubat - Mart 2025

İçindekiler

BÜNYAMİN K. Resimler 6	4
MEHMET SÜMER Orada Da Geçiyor Mu Günler?	5
MEHMET NARLI Ve Maraş Dediğin/Öylece Yeryüzünde	6
YASİN MORTAŞ Zilzâl ve Sonrası	7
ALİ SALİ Tasadduk Edilir Kelime	8
İBRAHİM GÖKBURUN Dağ Uykusu	9
HÜSEYİN ÇOLAK Sevinci Çalışanlar İçin	10
HACI AHMET SEVGİLİ Düşüşün Yükselişine Nidalar	11
MEHMET YILMAZ Okunaksız Yazıt	12
ÜMİT ZEYNEP KAYABAŞ -İstila...	14
MUSTAFA UÇURUM Tam Nişan Almışken	16
SİNAN DAVULCU Kabin	17
ESMA POLAT Pencere	18
AKİF DUT Paslı Bir Ses	19
SEHER ÖZKÖK Amiş Efendi'ye Hürmet	20
CEMAL ŞAKAR Taşların Kalp Atışlarını <i>Duymak</i>	21
AKİF HAYTA Deprem Psikolojisi	25
ASİYE CEYHAN Seyir	27
AHMET AYHAN KOYUNCU 6 Şubat Depremine Sosyolojik Bir Bakış	28
ENVER GÜLŞEN Bir Tefekkür Aracı Olarak Deprem ve Filmler	30
KİTAP-KÜTÜPHANE-SAHAF-SAHAFLIK VE SAHAFİYE	
NEŞİME CEYHAN AKÇA Kitap Düşünce Akla	32
SİNEM SEVGİLİ Güne İftitah	34
MEHMET AYCI Kütüphane Evler İçin Bir Övgü Denemesi	35
BÜNYAMİN VIRİT Oğul Olmak	36
YUSUF TURAN GÜNAYDIN Yayıncı Sahaflar	37
ABDURRAHİM KARADENİZ Kitabın Esenliği	42
AYŞE ZÜLAL GÜNGÖR Rüya	43
M. MURTAZA ÖZEREN Mark Kurlansky'nin Kâğıt: <i>Tarihin Sayfalarını Çevirmek</i> Kitabından Hareketle Kâğıdın Yolculuğu	44
EKREM ELMAS Büyük Nimet	47
SELÇUK AYDIN Dijital Kütüphaneler	48
SORUŞTURMA: SELAHATTİN ÖZTÜRK Sahaf, Sahaflık ve Sahafıye Üzerine Bir Soruşturma	54
KONUŞAN: SELAHATTİN ÖZTÜRK Ramazan Minder'le Kütüphane ve Kütüphanecilik Üzerine Bir Söyleşi	64
SELAHATTİN ÖZTÜRK Kitabın Hayali	70
YAŞAR ERCAN Şehrin Kültürel Hafızasında Ayrı Bir Dünya: Sahaflık	72
EROL ÇETİN Bitmek Tükenmek Bilmeyen Umut: Söz	74
FATİH ERTUGAY "Aranızda 'Selamı' Yayın": Yitik Kamusallığın Peşinde	78
FATİH KUTLU Bunları Diyeyim Dedim Sizlere	84
HASİBE ÇERKO Tarihsel Geçit	85
MUSTAFA GÖK Tsunami Geliyor	86
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT Umu	87
CAHİT KÜÇÜK Giz	89
HASAN KEKLİKÇİ Yarın Göç Var	90
EEMEL KARAGEDİK Yıkık	93
AHMET ERGİN Yaralı	95
AGÂH SAYRA Irmak Vakti	97
VEDAT ALİ KIZILTEPE Çadır	98
YAVUZ AHMET Bir Hikâye Yazarının Aşın Gerçek Hatıraları VII	100
ABDULLAH İPEK Son Güzel Günler'e Doğru	104
AHMET TEPE Çılgınlarla Söyleşi	105
FATMA NUR UYSAL PINAR Güzel Günlere Son Bakış	106
DERYA KURTOĞLU Silsem İzi Kalır	108
HÜSEYİN CÖMERT Uzakların Yankısı	109
NURETTİN DURMAN İsmet Özel Der Ki:	112

Deprem Kitaplığı

Gün gelir yeryüzü sarsılır konuşur toprak. Kalpler yerinden oynar. İnsan, kendiliğinden ne oluyor sualini sormaya başlar? Soruları cevapsız kaldıkça da içi korku dükkânına döner. Yapıp ettiklerinden huzursuzluğu do-luşur zihnine.

Her davranış bir değer ifade eden insanın eylemleri, iyiliğe karşılık gelebileceği gibi kötülüğe de denk düşebilir. İnsan için payına düşene razı olmak kalır. Yani ondan gelene baş üstüne demek! Bu durum, insanın kabullerinin bir ifadesi olarak aleniyet kazanır.

Âdemoğlu, titizlikle yaptıklarının ödülüne kavuşur-ken kulfına uydurduklarının da cezasını görür. Aleladelğin verdiği ziyânı savuşturabilmek ise alın teri dökmeyi gerekli kılar.

Yalanın döngüsünden elde edilenler kişiyi manen yaraladığı gibi maddi yoksunluklara da iteler.

6 Şubat Depremi; bedeli ağır da olsa yaşayanları ikaz anlamı taşır. İnsan için içten dışı yaptıklarıyla yüzleş de yapacaklarına sınırsız sarıl uyarısı asıl belirleyici olur. Bu uyarı, herkesi arınma kapısında durmaya davettir.

Yitiksz, depremi çeşitli boyutlarıyla gündem konu-su yapma çabasını öne alarak yürüyüşüne devam ediyor. Şiirler, öyküler ve inceleme yazılarıyla bir deprem külliyyatı oluşturmayı deniyor.

Bugüne kadar olduğu gibi 27. sayıda da depreme ilişkin şiir, yazı ve öykülerin yanı sıra kitabın, kütüphanenin, sahaf ve sahafiyeinin insan hayatındaki yerini eşele-meyi sürdürüyor. Bundan sonra da çıkış amacı doğrultu-sunda sözün hakikatini soruşturmaya devam edecektir. Başlangıcı üç aylar olan oruç iklimi içinde nice sayılara...

YITIKSZ

İKİ AYLIK SAĞAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 5, SAYI: 27
Şubat - Mart 2025
Yayın türü: Yerel Süreli

ISSN: 2718-0670

İmtiyaz Sahibi
Kahramanmaraş Büyükşehir
Belediye Başkanlığı

Yazı İşleri Müdürü
Duran Doğan

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Boz

Yayın Koordinatörü
Harun Kadioğlu

Yayın Kurulu
Mehmet Narlı
Mehmet Özger
Selim Somuncu
Erdoğan Aydoğan
Mustafa Köneçoğlu
İnci Okumuş

Kapak Fotoğrafları
Yasin Mortaş

Tasarım
Şeyda Nur Yıldırım

Son Okuma
Erdoğan Aydoğan

Sosyal Medya
twitter: @yitiksz
facebook: @yitikszdergisi
instagram: yitikszdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi
Azerbaycan Bulvarı, No: 25.
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş

e-posta
yitiksz@gmail.com

Baskı
Akba İletişim Matbaa Basım Yayın
Tanıtım Eğitim Danışmanlık ve Anket Hizmetleri
Şazibey Mah. 2. Sk. Hisar Apt. No:10/A
Onikişubat / KAHRAMANMARAŞ
Tel: (0344) 235 40 02 - 0532 517 62 24
akbabailetisim46@hotmail.com

| BÜNYAMİN K.

Resimler 6

işte bu da karlı halim
bu beyaz ve hafif şey
bizler daha yoksulken daha çok yağardı
ağlatana kadar
hafife alamazdın
üst üste gelen, baş kaldırsan
kirpiklerini eğen
bu şirin kar vaktiyle kirli yağardı

caddelerdeki çöp dağlarında
bulduğun yüzü kederli ceset
sana kahırdı sana kalırdı

kar kir cenin
sabahlar geç olurdu
hükmü uzun ve sertti gecenin
seksenlerin artığı
doksanların sarsığı gülsüm
hatırla aya bakan yılanlar vardı
yalan söylemezsen sokarlardı

gündüzün rengi griydi ve neyse ki
biraz sarıydı görme şeklim
bunun için minnettardım
şükrederdim galata'ya yürürken
düşünsene üsküdar'da ablam vardı
altmışından resimler saklardı
cağaloğlu yokuşu tükenmenin en basitiydi
yaşın yirmi kilon kırk
insanlar o zamanlar çok daha eksikti
anlamsızca pis bakarlardı
şeyhinin kumruları için artırdığı
nohutlu pilav on milyon liraydı
şarkı kaseti ve kurşun kalemler
le doluydu cepheler
para da on paraydı
bostan on dönümdü gülsüm
ben acemiydim sen kırcalili
seni yıllar aldı şarkın bana kaldı

| MEHMET SÜMER

Orada Da Geçiyor Mu Günler?

karanlık düşlerden bir sabah geç uyandım
ne günaydın diyecek kimsem ne merhaba
her şey güz gibi dağınık ve kimsesiz
her şey yıkılmış bir şehrin tozlu imgesi
aynaya bakmak bile geçmiyor içimden
orada da geçiyor mu günler?

cumartesi günlerinin upuzun sessizliği
aklımda uzak kırlardan bir çingirak sesi
gürültülü sabahlar güneş dolu perdeler
taze demlenmiş çay gibi sınımsız sesin
baktıkça eski eşyalara baktıkça artan
geçmiş günlere bir daha gitme isteği
bir kuyuya eğildikçe bulanıklaşır gibi
orada da geçiyor mu günler?

zeytin çekirdeklerinde gizlenen sır
incirin çilesi, peynirin tadı, ekmeğin tuzu
bıçağın kesmediği bir sıkıntı kütlesi
evin orta yerinde kımıldasız fil gövdesi
zaman balçık gibi yapışkan ve durgun
silinmiş takvimden sanki tarihler
orada da geçiyor mu günler?

çiçekler büyüyor kimseye duyurmadan
durdukça koyulaşan içimde bir zehir
fazlalaşıyor ellerim fazlalaşıyor yüzüm bile
bir yontu yalnızlığı mermerden öylece
öylece duruyor masada duran keder
orada da geçiyor mu günler?

| MEHMET NARLI

Ve Maraş Dediğin /Öylece Yeryüzünde

-6 Şubat 2023 04:17-

maraş dediğin bir çayhanedir
inancın tarlasını kara kara
şiiirin düşlerini yora yora
sözün tütününü sara sara
zamanın kök saldığı yerdir

maraş dediğin bir ulu ağaç
konar her dalına şiiir kuşları
kiminde aşk ışıldar kiminde yara
kapalı çarşı dediğin açık bir kalp
şekli kumaşa geçer sesi bakıra

maraş dediğin çocuk bahçesinde düş
kanlıdere de bisiklet kırılan parmak
somun kundura portakal gül reçeli
gürül gürül yalnızlığı ilk gençliğin
ulucami'den şelaleye en uzun ırmak

içi bulanık dili dolaşık yangın yeri
acının ve kahrın coğrafyası bir zaman
ama ruhları yurtları olan o koca adamlar
içip tevekkül kokulu meyam şerbetini
su gibi akınca hafıza ahırdağı'ndan

maraş dediğin hayattı ağırdı ama vardı
uzaktı akıldan geçendi ama vardı
evdi eskiydi yoksuldu ama vardı
haylazdı tembeldi işi yoktu ama vardı
henüz nasibi yoktu çeyizdi ama vardı
küskindü kırgındı alt evlerde otururdu ama vardı
ve maraş dediğin şimdi enkaz öylece yeryüzünde

I YASİN MORTAŞ

Zilzâl ve Sonrası

ve bir dağ
beni omuzlamamışsa

I

ben Salih
sırtındaki kamburu
yere serenlerin maşukuyum

II

kalbin kafesinde
bir zelzele hüthütü
-biling- diye fısıldıyor ruhuma

III

önce
dağ elenir mi dedik/düşündük
toprağın aktığını görünce
üşüştüğümüzdeki odalara

bir taş
bir kuş kanadıyla
nasıl yaranılır ki dedik
bunu duygular kum olduğunda anladık
ah/ yağmalanmayı çok geç öğrendik

sözü
köz üstüne koyduk
çılgılığını boşalttık kulağımızın
kat kat O'na yükselttik kulluğumuzu

biz
aşkı üst üste koyup
öyle demlendik acılara
ateşini kıstık yaralarımızın

Aralık 2024

| ALİ SALİ

tasadduk edilir kelime

meali simanın sadrındaki harfe değer
denizde ıslanır mı kalbimiz bilinmez

semaya akseden eski bahçelerdir
bilinir eski bir sema olduğu denizin

ve saçlarımız yüzer ihtimal
karanlığında gecenin

sanırsın karanlığıdır gecenin
saçlarına yapışan

cinândır oysa libasını tarazlayan
kekiktir tabur tabur eteklerine koşan

münzevisidir dağların senin bir imana bakar
amelesidir sinendeki rüyanın

bilinir akçaağaçların ıtırı
kime tasadduk edilir bu kadar kelime

| İBRAHİM GÖKBURUN

Dağ Uykusu

Kandillerin dilsiz aydınlığında
Kuşlar ve çiçekler kitabında aradım seni
Hiç tanıma ihtimali olmayan kimselere
Zeytin toplayan kadınlara sordum
Bir dağ uykusu dağıldı uyluklarımıza

Ayaklarında dünkü yolların tozu
Hançerlenmiş bulutların üstünde uyudum
Uyandım sesimin küflü bodrum katlarında
Tıp kitaplarında hipotermi sayfasında
Kuş evlerinde mum diplerinde duydum sesini

Uykularını oyuklara gizlemiş kadınlar
İncir kuşlarının yuvasında unutmuşlar seni
Şehri yoksul bırakan sözlerini ezberlemek
Boşunaydı nehir kıyılarında, oltaların ucunda
İklimsiz sözlerinde bir anlam aramak boşuna

Göge binlerce el açmış incir ağaçları
Yeşil buğday başakları arasında
Hiç gelme ihtimalinin olmadığı yerlerde
Jeomorfoloji kitaplarında ararken seni
Gidengemez Dağı'nda buldum seni

| HÜSEYİN ÇOLAK

Sevinci Çalınanlar İçin

Utanacak gibi durmuyor dünyanın yüzü
Zonkluyor atardamarı kenar mahallelerin
Göbek bağımızdan vurdular bizi
Bu yüzden açıp gösteriyoruz herkese
Alttan alta kibir kokan barkod çizgilerimizi

Sevinci çalınır her çocuğun yutkundukça
Suların ahşap köprüleri emzirdiği yalan
İbtisam sınıfını geçti abus dersinden bir beklemeli
Hicap, tanımsız bir işlem meclis tutanaklarına göre
Tırmanma şeridi kayıp, kayıt dışı şıvgınların
Korkunun yersiz, yersiz korkusuz olduğu yerde
Allıklar olmasaydı nasıl kızarırdı yüzü bazılarının

Sana kırılmış aynalar bıraktım
Kırgınlığımı anla diye
Acının zamanaşımı olur mu diye sorma bana
Bir dağı yasladın göğsüme
Sürgün verdi yosunlar
Ayağımı sürüdüğün her yerde

Gençtim geçemedim hüznün hemzemin geçidinden
Şairler en bilindik yerlerinden kırılır sen de bilirsin
Bir Alzheimer türüdür kalbini unutmak
Elleri de gülerdi oysa kimilerinin
Bir maden işçisi gibi geçme gözlerimden
Sana duyduğum aşk bana hiç yakışmıyor
Deyrulzafaran'da seni bekleyen Bahe'yim
Süryanice bilmem annemin öğrettiği dilde kaldım ben

Ellerim ertelenmiş kavuşmalar gibi
Utanmadı tenimin pasından bir iç deniz kadar
Kumaşımı kesen Solingen marka makas
Saçlarımı kibleye doğru uzatan kadın
Utanmadı tenhalığımdan bin yıllık rakkas

Sözcüklerin gelin tacıdır bir hüznün gecesinin
Ellerin gül bahçesi, göğsüme bastırdığım Elifba cüzü
Öperim ellerinden isminin ilk hecesinin

I HACI AHMET SEVGİLİ

Düşüşün Yükselişine Nidalar

I

Defterim
Yazılmıyor olabilir artık
Toparlansak yuvarlanırsız
Paramparça kalsak ufalırsız
Defterim
Yazılmıyor olabilir artık

Baba
Oğulların hâlâ mağaralarda
Mücessem bakışlar fırlatmakta
Duvarlara
Aldır beni de yanına
Defterim artık yazılmıyor olsa da

II

Ve dünya ile öte arasında
Dilimiz bazen suskun, bazen aleni
Bulutlar aydınlatsın, günü gelsin
Gözlerimiz gökten hiç kesilmesin

III

Acı
Geçmiyor!
-lardan
Geçen zamandır

IV

Ve kazai bir akametken inişimiz
Kasti bir mükâfattır yükselişimiz

| MEHMET YILMAZ

Okunaksız Yazıt

Oyunun nerede bittiği gerçeğin nerede başladığı belli değil
Bir körün eliyle dokunduğun duvarda
Üstünden geçen zamanı tutmaya çalışıyorsun
Kederle mutluluğun aynı şey olduğu günlerden
Kalbin gizli vaktine ulaşınca dilin suspus
Ne kadar yan(ıl)abilir bir insan bir insanda
Yağmurun damlalarını saymak kadar zor
Hesaplayamıyorsun

Yazıtlarda yaşantına dair bir işaret arıyorsun
Hayalden düştün rüyadan kalktın
Belki kendini onarma çabasıydı
Yeniden öğrenmeye çalıştığın ilkel iyilik
Buzun yüreğini çizdiği yerler okunaksız
Eridin, artık dağın zirvesinden akabilirsin

Irmak denize karışınca yok olur sanıyorsun
Bir körün gözleriyle baktığın kalbinde
Kendinden sonra en çok kimi gördün
Kim kapattı gözlerini cinayetten sonra
Gittikçe birbirinden uzaklaşan iki kara parçası gibi
El sallıyorsun diğer kendine
Yanlış başlayan bir ömrü düzeltmiyor uzaklar

Burada rastgele bir kıyıya rastgele düşmüş
İri bir kayasın
Kuma dönüşmeyi bekleyen
Başka vazife yok
 Temsile gelmedin
 Elçiler çoktan unutuldu
Bilmeyi arzulamadan seyredilen dalgalar
Ve ağır ağır kaybolan şeylerin bıraktığı keder
Su taşıyor kalabalığın bomboş kuyusuna
Bir insan edebilmek için kaçınızın bir araya gelmesi gerekiyor
Sayamıyorsun

Güneşin çelik baltası çatlatıyor hareketsizliği
Hava durumu parça tesirli fosfor
Bulutlar hakkında günlük tahmin raporları balistik
Çocukların kanıyla lekelenen toprağı temizlemek için
Gökten neyin yağması gerektiğini
Bilmiyorsun

| ÜMİT ZEYNEP KAYABAŞ

-İstila...

Huylandım suyu olmayan çeşmenin iddiasından
yağmura alışıık gözlerimle sulh etmek isteyen aşktan
Kudretinden sual olunmaz Rabbim! Sen ne dersen o...
ama beni bağışla / ham meyveleri kopardığım elimi
dünyanın bütün annelerini
durulan yağmur suyuna değen dişimi
çocuklara çarıkları çok gören tanrılara
– kol uyuşması oluşumu ve beni bağışla

Bir avuç çılgınlık türeten göz hevesini
ve fırlıdak didişmeleri alın benden
çatık kaşın duldasından alıp, hırçınlığıma sarın beni
sıkıldım keyfe keder yaşayan insanların yürüyüşlerinden

Ses, fikir, soğuk
beynimin içinde yokluk, münakaşa!
Dünyanın bir cebinde tanrıların emri, cesetler, karanfiller
diğer cebinde kapitalizm kokulu sevişmeler, piç küfürler
tuğlanın altında iki yüzlülük, sefillik
toprağın altında güneşin utandığı işkence soyu
bana kalan -susmuş bir ağzı yontan isyan.

Zerzebil. Tarhun. Tuleka.

Ya Rabbe’l âlemin! Şaşkınlığımı ve kollarımı bağışla
şehrin alnacında pörsümüş bir yaşamak
yerde sürüklenip duran bir zanlının fotoğrafı gibi
şehir
kendinden haberi yok...
Şehir, bir serçenin kursağında zelzele
tanrılar savaşıırken birbiriyle - birleştirdik ellerimizi
‘Elem ta’lem’ /haberi yok
kapların, bulakların, elma ağacının/ suçtan, aşktan
bakire kızların yaşama korkusundan
vurun beni sessizliğimden..

Ah! Dost bahçesi dediğim gülüşleri, geceye uzatıp
zifiri karanlıkla aklanmış aklım
ah! Han yeminlerine aklı yetmeyen kızım
İbrahim ve iğde de- sus!

Suskunluğum / haşin, alımı ve kıskırtıcı
suskunluğum / eğe kemiğini nişan alan kadınların ahı!
somurtma sevgili! Bana öğütlenmiş isyanla öç aldırma
Boyun diplerimde kavga, yanılğı -ortaya kupa ve sinek
şebboyarla kavilleşti sevmek
- neden önümü kesiyor
dünyanın ilk yağan yağmurları sevmeyi öğrenirken demedim.

ün salmış ölüm şekillerinin utancında çürüdü taşlar
Harla öfkemi – cehennem uç versin yanibaşımdan
darmadağın olayım kuruttuğum otların arasında
cebelleştigim ağırların içine sokul / yumruklarını sıkı sıkı
Merdümgiriz tafrasıyla itekledim kendimi kuşbakışı ölümlere
benden öç alacak kızlar ve oğullar büyüttüm
öyle geçtim kapılardan / göğüs boşluğuma çarpan lanetlerle

Mülteci bir siyahi gibi göz bebeklerinde
çağlayanlar doyuran kadınlar tanıdım
ekmek ve bayrak aşkına topuklarıyla gürleyen adamlar
sen her şeye kadirsin Allah'ım! Sessizliğimi bağışla

Bana sitem et, bana kıy -cezalar kes sevgili
—sonra alnımdan iki defa öp.
dudağımda çarpışan ay ve yıldız kesikleriyle
vurun şimdi beni
'Çoban Çesmesini' okuduğum gecelerden...
Ya hu! Aşk! İstila...

| MUSTAFA UÇURUM

Tam Nişan Almışken

Bu marketler ne çok kirliliyor ellerimi
Kuyruklar uzayıp duruyor acıtarak vicdanı
Harflerin üçü dördü hep aynı
Kırbacı iniyor kemiklerime unutulmanın

Fosil bir bakış az sonra çökecek her şeyin üstüne
Kükremesi bir şeye benzemeyecek kurumuş bakışların
Feleğin bir çemberi varsa getirin geçelim
Bir dalgalanma alsın hepimizi
Götürsün acının tam ortasına
Bu son söz diye

Kavrulmuş bir ten acıya meyillidir
Bir yumruk kalkınca havaya bulutları dağıtır
Rüyadan sıçrayarak uyanmak gibi bir heybet
Varsın olsun şehir buna da alışacak
Gözümün tam önünde
Nevrimi döndüren bir baş dönmesi bu olup biten

Hazırım her şeye
Tam nişan almışken
Yeter ki
Kırılmasın azmim

| SİNAN DAVULCU

Kabin

Bu dar kesim, gergin teni
giyesi gelmiyor insanın bir yaştan sonra
üst başımızı düzleştiren piyangodan yağmur
taş sessizliğini ve ikinci rengini
dışarıda gök varmış gibi ağarttığında
köprücük kemiklerimizden korkuluk, göğüs kafeslerimizle
topraklar çizmeli
bu anadan doğma kombini çoğaltabilmeli.

Kırk boğumlu kırk yamalı hayatın orta yerinde
ölüm işte böyle çeyizlik parantezler açtıyor
kim bilir hangi gözün hava parası dağılmış kıyafetler
isimlerimiz daha şimdiden anons edilecek gibi
vaktinden önce görülmüş bu kış bakışı rüyaya
kalıp kalıp kalp sipariş etmeli
Allah'ım yardım et de boşaltalım kabinleri
yeni kumaşlar, helalleşmeler denemeli.

| ESMA POLAT

Pencere

Testilerde sakladım ötüşlerini
Kuyuları bilmeyen bal kuşlarının
Kıyılarda yürüdü dalgın bir gece
Kumsalda görürsün ayak izini

Mutribler durulmuş sulara bakıp
İnciler parlattı perdelerinde
Ay bir avizedir vurmaya sever
Kuğulara dargın göl yüzlerine

İnce bir davetti anmamak seni
Susmak uzakların derin kavsine
Yollara düşmekten murad ne derdim
Anlarım belki de dönsem kendime

Kesik çizgilerden yorgun koşucu
Bıraksa kendini çılgın bir sele
Yelesinden tuttuğu toy sevinçleri
Ayağa kaldıracak o ılık nerde

Bahçeme dadanmış çöl çiçekleri
Vuruldu sabahın taze sesine
Bir gül fideledim geceyi sevdi
Üzgünlük damladı elbisesine.

| AKİF DUT

Paslı Bir Ses

kırkikindi yağmurlarını aşp
durdum bir gönlün kıyısında
kirpiklerinden dökülen düşünceler yüzümü aydınlatırken
geçip gitti üstümden bulut bulut elleriyle
iz bırakan yılların sesi

yaslanınca yorgun bir ömrün gölgesine
nokta nokta dağıldı mevsimlere sığmayan yalnızlığım
üç dal filizlendi yüreğinden
üç körpe fidan
sonra
yürüdük
yan/a/ yana
damlanın buluttan ağdığı gibi

her durakta daha da çoğaldı güzelliğin
durup baktım
hatıra denizinde biriken gölgelere
döndüm
bir güzel/e yurt olsun diye içim
ve sonra bir akşam
çamurdan bedenime yakışmayınca bu paslı ses
rüzgâra karşı yaslanıp
susmayı seçtim

| SEHER ÖZKÖK

Amiş Efendi'ye Hürmet

Kendimi kendi yalnızlığında bırakıp nerelere gideyim?
Hem ben değil miyim hayal biriktiren zaman kutusunda ömrümün?
Değil miyim rüyalar eken bahçeye gerçek dallansın diye?
Üstünden üstün körü geçtiğim bir uykuyum belki de
Sıgınılmış bir gece olmalı örtüm bundan
Saatleri buruşturup uzaya fırlatmak da nafile
Kün fe yekun
Olacak olan da olmuştur demişti muazzam bir ruh
Olan olmuştı, beşerin-ve derinin diğer deyişle- gerçeğinden
Olacak olanın olmuşluğu sırlıdır halbuki
Bir gül gölgesinde.
O gölgeyle açılır dünyalanan her hadise
Şimdi bırakıp tek başınalığı kapı önlerine
Kurmaya gidiyorum oyununu bahçenin
Tüm zamanların dile düşmüşlüğüyle

| CEMAL ŞAKAR

Taşların Kalp Atışlarını *Duymak*

“Bir şeyi hayal etmek, varlıktan bir şeyi çıkarmaktır.”

Fârâbî

Sanat eserinde öz-biçim ikiliğine uycaksak eğer burada yaklaşımı tersine çevirip eserin özü biçimdir demek gerekir. Öz, biçim haline geldiğindeyse ikilik yıkılmış olup tekli bir yapı ortaya çıkar. Şöyle ki, eser, kendinden bağımsız bir öz var da onu alıp işliyor değildir; özü kendi yaratır ve böylece öz biçim ayrıştırılamaz şekilde var olur. Eseri çözdüğünüzde geriye bırakın bir öz kalmasını, ondan geriye kalsa kalsa moloz yığını kalır. Bu durum bile eserin tekli bir yapı olduğunu göstermek için yeterlidir. Örneğin Süleymaniye’yi çözssek geriye taş ya da Semaver’i (Sait Faik) çözssek kelime yığını kalır. Süleymaniye’nin ya da Semaver’in neden başka türlü değil de bu biçimde inşa edildiği eserin dışında olduğu varsayılan öze bağlı değildir, onlara oldukları haliyle biçim veren ruh sanatçıdır.

Zaten burada meselemiz öz-biçim ikiliği değil; eserin, biçim sayesinde bize sunulmuş olması, somut olarak karşımızda durmasıdır. Vurgulamak istediğim; öze biçimin ayrıştırılamazlığı sayesinde eserin şeffaflığı, dolayısıyla kendi içinde bir öz saklamadığı; tersine özün, göz önünde olmasıdır. Saklamanın aksine sanat, dışarı çıkarma, taşma, göz önünde olma etkinliğidir. Sanat eserinin varlık sebebi bu taşmadır; bir duygunun ya da fikrin eser vasıtasıyla somutlanıp önümüze konulmasıdır.

Eserin taşması, açıkça kendini ortaya koyması ne anlama gelir? Öncelikle karşı-

mızda ‘kendi halinde’ somut bir yapı vardır ve bizi kendisini duymaya davet eder. Çünkü duyu nesnesi olarak duyuşal âlemde o da yerini almıştır. Onu algıladığımıza göre diğer fenomenler gibi dünyamıza dâhildir; bu durumda aramızda bir özne nesne ayrımı yoktur, karşılıklı bir duyuş vardır. Duyuş sayesinde eser dillenir, kendini bize açar, böylece daha önce algılayamadığımız yeni bir idrak düzeyi ortaya çıkar. Kendini bize açan eser, dünyamızda varolan ama gözümüzden kaçırdığımız şeyleri hem kendi tekilliğinde hem de diğerleriyle arasındaki bağla ortaya çıkararak varolan düzeni yeniden yorumlamamızı, yeni ilişkisellikleri algılamamızı ya da kurmamızı sağlar. Tek başına bir şey, sadece işlevinden ibaret olarak kendi halinde karşımızda durmaktadır. Eser, nihayetinde bir düzenleme, kompoze etme etkinliği olduğu için şeyleri düzenleyerek kendi aralarında diyaloga sokar. İşte bu diyalog sayesinde şey konuşmaya, kendini açıklamaya ve böylece okura bir-şeyler işaret etmeye başlar; yani şey, şeyliğinden çıkarak işarete dönüşür. Şöyle de söyleyebiliriz: Kavramsal düşünme, nesnesini tekillikten tümelliğe doğru taşıyarak diğer kavramlarla eşitleyip eşyada olmayabilen eşitliği kurarken, sanat dışa çıkarır ve eseri kendi tekilliğinde ortaya koyar, onun eşiti yoktur.

Dil her zaman varolanları adlandırarak varlığa çıkardığına göre dile yash bir sanat olarak edebiyat da hem varlığa getirme hem

de varlığa geleni kendi hakikatinde açığa çıkarma etkinliğidir. Edebiyat eserinde dille eser ayrıştırılmaz bir şekilde birbirine kaynaşmış bir haldedir, daha da ileri giderek eserin dil-den ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Gündelik, hatta bilimsel dildeki şeyle dilin birbirinden farklı oluşu dili bir işaret sistemine dönüştürür. Burada dil sadece işaret eder, bir anlamda işaret ettiğinin vekilidir. Edebiyattaysa bu ayırım kalkar ve dil, eseri var eder; burada işaret eden dil değil, eserdir.

Dil, son çözümlemede dışa dönük bir eylemdir; dile getirmek, ifade etmek başka türlü mümkün değildir. Dil, düşüncelerimizi ya da hayallerimizi dışa dökerek onların cisimleşmesini sağlar. Böylelikle diğer düşünce ve hayallerle ve hatta şeylerle dolayına sokarak insanı dünyaya katar. Bir anlamda maddi şeylerle manevi şeyler arasında köprü (metafor) kurarak iki dünyayı birleştirir. Eğer dilin bu dolayımı ve köprü kurma olanağı olmasa varolanlar arasındaki bağlar, örüntüler çökeceği için her şey kendi üzerine kapanır ve onlara ulaşmak imkânsız hale gelirdi. Sanat biçim değiştirmiş dil demektir ve bu dil içerisiyle dışarısı arasındaki mütakabiliyetin ideal olarak kurulduğu bir dünyadır. Çünkü dil de dünya da sanatsal formların içine çekilmiş ve orada yepyeni bir biçim almıştır. Bu yanıyla eser, dilin de kaynağı haline gelir, işteş bir eyleme dönüşür eserin dille ilişkisi, dilden doğar, sonra dilin kaynağı olup onu besler.

Her eserin dili tektir, kendine özgüdür, bu nedenle de tekrar edilemezdir. Eser de tekilliğini, tekrar edilemez olarak kurduğu dille edinir. Bu özgünlükle kurulacak temas da bir şeyle kurulan nesnel ilişki gibi değil de eserin kendi özgüllüğü içinde kurulmalıdır. Çünkü karşımızda değişken, geçişli bir yapı vardır; her temasta bize başka bir yanını açar.

Bu nedenle kendini yine kendisi açıklayabilir, çünkü kendini açıklayacak kodlar ona içkindir. Girişte söylediğim gibi şeffaftır, kendini gizleyen eser olamaz; aksine açık olmak, işaret etmek onun özü gereğidir. O düzenli bir bütündür, onu 'o şey yapan' nitelikler, estetik esaslar muvacehesinde hesaplanmış, düşünü-lüp taşınmış ve uygunca biçimlendirilmiştir. Dolayısıyla kendini açıkça ortaya koyar. Şöyle de söyleyebiliriz; sanat bir kayran (imkân), eser de (mümkün) o kayranda kendini açıkça ortaya koyma etkinliğidir.

Sanatın dili poetiktir; varsayım, yargı, öncül gibi mantıksal aletler kullanmaz. Onun yaptığı var olan gerçeklik düzenimini yeniden düzenleyip başka olanakları açığa çıkarmaktır. Buna en başta dil dâhildir; kullanageldiğimiz dili yerinden eder. Çünkü bu yerindelik aynı zamanda katılasmaktır da. Sanat, sözcükleri başka ilişkilere sokarak onlardaki var olan ama unutulmuş ya da sıkça kullanılmayan anlamları önerir veya yepyeni anlamlar yükler, böylece başka türlü de bakılabileceğini, başka türüsünün de mümkün olabileceğini gösterir. Yani dili öteye (meta) doğru, katılmış gerçekliğin ötesine doğru zorlar. Bu her zaman yeni olanaklar şeklinde olmayabilir. Sözüünü ettiğim katılasmaya bazen gerçeği bir örtü gibi örter, sanat bu örtüyü kaldırarak 'aslında ne' olduğunu gösterir, bu da aslına döndürmek gibidir. Tembel zihinlerin sanata gösterdiği tepki buradan doğar, olabirliğin vuku bulması bilindik zaman algısını sarsar. Zira burada zaman, olguların art ardılığı şeklinde ilerlemez, kırılıma uğrar ve kırılım, muhtemel olanın ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Böyle bir tablo gerçekliğin bildiğimiz, her an deneyimlediğimiz hali olmayıp yeni bir gerçeklik düzenidir. İşte itiraz yeni düzenedir; beklenen olayların nedensellik gereği örölüp bildiğimiz, deneyimlediğimiz

şekilde gerçekleştiği bir düzen sarsılmış, beklenmeyen, tuhaf olan, ihtimal dahilinde bile olmayan, eserde gerçekleşmiştir.

Dil olmayanı da dile getirebilir. Hayal bu sayede mümkün olur. Poetik dil, hayalle gerçeği ayrıştırılmaz bir şekilde inşa eder, bu inşa özle biçimin ayrıştırılmazlığı gibidir. İnsan gerçeğe hayal arasında bir varlıktır, hayalleriyle gerçekliği, gerçeklikle hayallerini birbirine mezc eder ve gerçekliği algılayarak hayal de hep devrededir. Bu bağlamda şey sadece anıların taşıyıcısı değil, hayalin suret bulmasıdır da zira her hayal sadece imgeden ibaret değildir, bazen şeye aktararak suret bulur. Eserde şey çoğu kere anı mahfazasıyken aynı zamanda imgedir de. Örneğin Semaver, Ali'nin dünyasında yaşananları, hayalleri, fikirleri kendisinde toplar. Başta ailenin sıcaklığının imgesiyken, annenin vefatıyla tüm hatıraların imgesine dönüşür. Semaver öyküsünde semaver bir imge olarak Ali'nin dünyasını bize açar ve bizim o şeyle olan ilişkimizi de değiştirir. Semaver, Ali'yle annesinin dünyasını açığa çıkarır. Aslında Sait Faik Semaver'de herkeste ortak olan duyguları ve düşünceleri ifade eder. Bu durum sanatçı ile izleyicisi arasındaki iletişimi mümkün kılan ortak kodlar gibidir. Fakat herkeste ortak olan ve yine herkesin bir şekilde ifade edebileceği duyguların dışı vurumu sanat değildir. Sanatçı ortak duygu ve düşünceleri biçimleyebilen, ona suret kazandırabilen birisidir. Bu sayede onlar görünüre çıkar. Ama bu görünüre çıkış, daha önceden bildiğimiz, deneyimlediğimiz bir dünya olmayabilir.

Bir eserin ortaya konması yeni bir yerleştirme; mevcut yerleşimle ideal olan arasında bir yarık açma önerisidir. Sanatçı önerdiği biçimle aktüel yaşam biçimlerini eleştirir. Bu öneriyle mevcut dünya arasında bir yarık açılır. Sanat duyuşal mekânda kendisine

özgü bir alan açarak kendi siyasetini/eleştiriliğini de görünüre taşır. Böylelikle mekânı dönüştürmek ister. Örneğin semaver, bize anne ve oğula ait küçük bir dünyayı bütün yönleriyle açığa çıkarır: “Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondandır yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihlal edilirdi.” Sıradan bir şey olan semaver, Ali'nin ona yüklediği anlamla zenginleşir ve onların aile ortamının imgesine dönüşür. Dahası, ıstırap, grev, kaza gibi olgular, olmayışlarıyla suret bulur; bir anlamda onlar değillenerek, koku, buhar ve sabahın saadetine yer açılır. Annenin vefatından sonraysa saadet yerini hüznü, acıya bırakır; Ali'nin hayatı artık eskisi gibi değildir: “Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak, gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu.” Bu tür imgesel dönüşümlerle (başka türlü yerleştirme) sanat yeni bir deneyim alanı açmış olur. Burada, hakikati gizlilikten açıklığa çıkarmak değil, ‘bir de böyle söyleyerek’ yeni bakış açıları önermek ve yaygın söylemi yarmak vardır. Bir de böyle söylemek, bir de böyle bakmak anlamına gelir ki bu da yeni bir deneyim demektir.

Sanatın dili her zaman kendinin farkındadır. Bu yüzden eser sürekli olarak kendiliğinin farkındadır, öz bilinçliliği yüksek düzeydedir. Eserde hiçbir şey rastgele, tesadüfen ya da yanlışlıkla yer almaz; bütün yapı baştan sona kurgulanmış ve parçalar bu kurguya göre yerini almıştır; ona ne koysanız fazlalık ne çıkarsanız eksiklik olarak hemen kendini belli eder. Kusursuzluktan, mükemmellikten söz etmediğimi belirtmeliyim, insan kusurlu bir varlıktır ve bundan kaçınamaz. Bu nedenle sanatçı her eseriyle mükemmellik (kemal) arayışındadır. Biraz abartarak, kusurluluğun da güzele dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

Eser karşısında yaşadığımız ruh durumlarını belirleyen de bu kendiliktir, öz bilinçliliğidir. Söz gelimi Süleymaniye’de yaşadığımız haşyet, eserin öz bilinçliliğinin yarattığı atmosfer (aura) nedeniyledir. Süleymaniye her zaman kendisinin farkındadır, bu fark onu diğer camilerden (tekillik, özgünlük, tekrar edilemezlik...) ayırıp kendisi kılar.¹ Mimari planından, süsleme, bezeme, kalemişi, hatlar, mihrap, minber, çiniler... yüzlerce bileşen, onun biçiminde yepyeni bağlamsallık, bağlantısallık, ilişkisellik ve işlevselliklerle bir araya getirilerek tek bir yapı meydana getirirler. İstanbul’un bir tepesinde Süleymaniye kendini duyuya açar ("Taşların kalp atışlarını duyanlar / Yalnız onlar okur benim söylediklerimi" Sezai Karakoç), oraya giden de kendini Süleymaniye’ye açar ("Aşktır diye geri geldin o çekiş seslerine / bıraktın vazgeçilmez ırmakları" İsmet Özel); karşılıklı bir bağ kurulur. Denebilirse burada eser ve insan birbirine verilir; böylece insan biraz Süleymaniye, Süleymaniye de biraz o insan olur ve birbirlerini değiştirip dönüştürürler. Deneyim dediğim bu karşılıklı değişip dönüşmektir; insan ve eser tükenmeyeceğine göre, kalbini açarak Süleymaniye’ye giden birisi umulur ki her defasında farklı bir deneyim yaşar. Farklı deneyim, hem Süleymaniye’ye gide gele alışkanlığa dönüşen eylemi kırar hem de bir de böyle bakarak başkaca görme olanaklarını açığa çıkar.

Sanat dışarı taşma, göz önüne koyma etkinliğidir demiştim; eser de kitap, resim, heykel, müzik olarak karşımızdadır. Aslında karşımızda bir nesne vardır; kitap nesnesinin malzemesi dil, resmin boya, heykelin mermer, müziğin sestir. Ama eser, biçimlenmiş bir şey olduğu için, karşımızdaki salt malzemedan ibaret değildir. Kitabın dili, gündelik dil; resimdeki boya, boyacının sattığı boya;

heykeldeki mermer, mermer ocağındaki mermer, müziğin sesi de her an duyduğumuz ses değildir. Onlar sanatın formları sayesinde biçimlenmiş ve sanatçının bir iz’i olarak esere dönüşüp izleyicisine bir şey söylemeye, işaret etmeye başlamıştır.

Kiraz ağacı ya da caminin eşliğinde yüz yıllar boyunca çukurlaşmış mermer eşik de bize bir şey söyler. Kiraz ağacı bir şey söylemesini kevnî âyet olmaktan, mermer eşik anıların mahfazası olmaktan, sanat eseriye malzemesini işleyerek biçim vermesinden alır. Ancak bu işleme, bir şeyi salt işlevlerinden ya da niteliklerinden ibaret olmaktan çıkarıp kendi hakikatini açığa çıkarmasını mümkün kılar, sanat da açığa çıkmanın imkanı olarak esere açıklığı verir. Zanaatkâr ya da seri üretim de malzemeye biçim verir; ama o kilde gizli olan çömleğin açıklığa çıkarılması gibi olmayıp açığa çıkmış çömleğin tekraren çoğaltılmasıdır. Seri üretilmiş bir çömlek bize bir şey söylemez, zira o işlevinden ibarettir.

¹ Tekillik özgünlüğü, özgünlük tekrar edilemezliği, tekrar edilemezlik atmosferi/aurayı mümkün kılar. Süleymaniye’nin Selimiye, Selimiye’nin Sultanahmet olmaması eser oluşlarıyla ilgilidir. Mesela mahalle camileri birbirinin tekrardır, o nedenle eser değildirlir. Süleymaniye taklidi, benzeri camilerde sözünü ettiğim duyusun deneyimlenememesi de karşımızda bir eser olmayışıyla ilgilidir.

Semaver bildiğimiz bir nesnedir. Sait Faik bildiğimiz bu nesneyi alıp Semaver öyküsünün kalbine yerleştirir. Semaver hâlâ bildiğimiz semaverdir ve sanatçıyla izleyici arasındaki ortak kodu oluşturur. Ama sanatçı onu eserinde Ali, annesi ve onların dünyalarına has bir imgeye dönüştürerek tekilleştirir. Semaveri öyküden çıkarıp aldığımızda, elimizde, sıradan bir nesne olan bildiğimiz semaver kalır ve öykü çöker. Bir başka öyküye taşıdığımızdaysa o yine bambaşka ve tekil bir semavere dönüşür; dönüşmüyorsa Sait Faik’in Semaver’i çoğaltılmış olacağından karşımızda bir eser yoktur.

| AKİF HAYTA

Deprem Psikolojisi

“Yer mi göğe çıktı yoksa gök mü yere indi? Görünürde parçalanıp yok olurken, ötelerdeki varoluş ve daha büyük bilinç alanlarına mı geçti insan? Maraş’ta gözler yerinden fırlar, kulaklar acıdan sağırlaşır, duygular yitip mahşer yaşanırken varlık, varoluşuyla hıçkır hıçkır ağlaşıyordu. Neden, neden böyle ol(du)uyor, neden Ya Rabbi?! Ölüm, acı, boşluk, hüçlik mi yoksa, hakikatle hakikate geçiş miydi sarsıla sarsıla?..”

Yeryüzündeki varlığımızla en çok güven duyabileceğimiz dayanaklardan birisi de toprak yani toprak anamızdır. Deprem, kadim zamanlardan başlayarak insanı varlık düzleminde hırpalamak suretiyle onu özünden sarsan bir oluş olarak zuhur eder. Yaratıldığı öz itibariyle toprak olan insan, yine toprak tarafından sarsılıp silkelenerek uyanır. Dolayısıyla deprem tüm bildiklerimizi, inanç sistemimizi, güven duygumuzu bütünüyle yerinden söküp atar. Depremler; insanın dayanma gücünü parçalayan, baş etme sınırını aşan, öngörülemeyen ve kontrol edilemeyen büyük yıkımlardır. Zaman, yer ve nasıllığı tamamıyla belirsiz olan depremler her zaman kaygı ve korkuya sebep olur. Deprem sonuç itibariyle ölümle yüz yüze gelme gibi kayıplara neden olurken aynı anda yaralanma ve travmaları da beraberinde getirir. Yıkım ve ruhsal parçalanma gibi psikolojik sorunlara yol açtığı gibi insan sağlığını ciddi biçimde zedelemek suretiyle stres, depresyon ve deprem travmasına zemin hazırlar. Hatta sadece deprem bölgesindeki kişiler değil tüm ülke yaşanan acılara şahit olarak aynı psikolojik sorunlara maruz kalabilir.

Psikologlar deprem sonrası birey ve toplumun verdiği psiko-sosyal tepkileri araş-

tırmışlar ve bu davranışların aşamalı bir şekilde gerçekleştiğini görmüşlerdir: Cesaretle kahramanlık aşaması, arama-kurtarma, sağ kalanların ve kurtarılanların acil tedavilerini yapma, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması. Bu evre bir deprem ülkesi olan Türkiye’de özellikle halkımızın özverili desteğiyle kahramanca bir fedakârlıkla yapılmış ve yapılmaktadır. Dinî inancımız ve değerlerimiz afetler karşısında milletimizin iyilik davranışını en üst seviyeye çıkararak büyük bir fedakârlık ve kahramanlık örnekliğine dönüştürmüş ve dönüştürmektedir.

İkinci aşama huzur ve umut aşamasıdır. Bu aşamada gelen yardımlar ile deprem bölgesine yapılan kimi ziyaretler afetzedelere psikolojik ve manevi destek sağlayarak onları kısmen de olsa rahatlatır. İnsanlara yeniden benliklerine dönme ve yaşama arzusu yükler. Bütün dikkatlerin deprem bölgesine yönelmesi medya ve devlet ricalinin bölge insanına yönelik vaatleri halkı iyimserliğe iterek olumlu bir hava oluşturur. Üçüncü aşamada ise yavaş yavaş gerçekler görülmeye başlar. Herkeste psikolojik çöküntü, yorgunluk, tükenmişlik, bitkinlik ve öfkeyle birlikte isyan ve travmatik kaygılar ortaya çıkabilir. Dördüncü aşamada ise yeniden yapılanma, maddi ve psikolojik

onarım başlar. Özellikle psikolojik destek dinî ve manevî rehberlik depremzedelerin ruh sağlığını onararak onların daha sağlıklı bir şekilde yeniden hayata bağlanmalarına büyük destek sağlar. Artık depremin tetiklediği travma ve korkularda bir azalma ve psikolojik rahatlama görülmeye başlar.

Bireysel psikoloji bağlamında depremi takip eden ilk dönem olarak korku, kaygı, suçluluk, üzüntü, çaresizlik, tükenmişlik, öfke ve anlamsızlık duyguları çerçevesinde tanımlanan akut aşama gözlemlenir. Bu evrede birey yaşadığı dehşet anlarına inanmayabilir, sanki bir rüyadaymış gibi düşünerek mantıksızlık içerisinde bocalayabilir. Bu boğucu anlamsızlık ve çaresizlik duyguları yerinde duramama, ciddi uyku ve yeme içme bozukluğu ortaya çıkarabilir. Birey psikolojik sağlamlığını kaybettiği ve çökkünlük yaşadığı için ciddi bunalım ve gerginlikle kaçınma ve bastırma davranışları gösterebilir. Hâlbuki yaşamda anlam, tipik olarak, güçlü bir amaç duygusuna sahip olmak, kişisel olarak değer verilen hedeflerin peşinden gitmek veya kişinin davranışlarına rehberlik eden net bir değerler sistemine sahip olmak olarak tanımlanmaktadır. Bu durum depremlerde bireysel davranışların ikinci aşaması olan tepkidir. Birey genellikle depremle ilgili ortamlardan, depremi konuşmaktan, deprem haberlerini izlemekten ve özellikle olumsuz haber duymaktan kaçınmaya meyillidir. Korkulu ve huzursuz hissetme, boşluk ve gerginlik başat duygulardır. Gerçeklikten kopukluk ve varoluşsal endişeler, yaşamayı anlamsız bulma, ciddi ümitsizlik, pişmanlıklar ve dinmeyen zihinsel sorgulamalar kişiyi bunaltabilir. Eğer kişinin dindarlık düzeyi yüksekse, Allah tasavvuru, dinî inanç ve değerlerine yükleme yaparak bu evreyi daha az psikolojik rahatsızlıkla atlatabilir. Bu durum

depremler ve afetlerde bireylerin yaşadığı üçüncü evre olan iyileşme aşamasına ulaştırır bireyi. Artık gerek psikolojik yardım gerekse de dinî manevî destek geniş aileler ve toplumsal yardımlaşmayla psikolojik gerginlik ve travmaların azaldığı bir aşamaya geçilir. Bu dönemde umutlar tazelenerek yavaş yavaş normal hayata intibak başlar ve bireyler deprem sonrası yeni hayata uymaya başlayarak daha iyimser bir psikolojiye sahip olurlar.

Depremlerden sonra kayıp kişinin cenazesini bulmak ve defnetmek de çok önemlidir. Cenazenin bulunmaması ve defnedilememesi kişinin arkasından tutulması gereken yasın şiddetini artırarak ruh sağlığını ciddi şekilde zedeleyebilir. İlişki benliği oldukça yüksek olan toplumumuz yas sürecinde kayıp yaşayan bireyin duygularını rahatça ifade edebileceği ortamlar oluşturarak bu süreci rahatça atlatmasına yardımcı olmaktadır diyebiliriz. Deprem sonrası sevilen kişinin ölümü sonucu ortaya çıkan ağlama, öfke, donukluk, dalgınlık, yalnızlık isteği ve üzüntü normal davranışlardır ve yasın süreçlerini imler.

Depremin karmaşık zorlukları sonrasında stres ve kaygıyla baş etme becerilerinde artış, yakın ilişkilerde iyileşme, pozitif benlik saygısı, hayata daha olumlu ve umutla yönelme gibi olumlu değişimler de görülmektedir. Özellikle bireyin dinî inanç düzeyi, ibadet ve pratikleri yerine getirme sıklığı ve Allah'a güvenli bağlanma davranışı psikolojik dayanıklılığının artmasında önemli rol oynamaktadır. Deprem sonrası iyileşme dönemindeki pozitif dindarlık ve ibadetlerin düzenli olarak yerine getirilmesi travma sonrası büyüme olarak adlandırılan iyileşmenin psikolojik sağlığı ciddi olarak desteklediği görülmektedir. Pozitif dindarlık bireyin öz şefkat gelişimi, umudun yenilenmesi ve acı hayat tecrübelerinin sağaltımında önemli

bir yer tutmaktadır. Umut, bireyin geleceğe ilişkin sahip olduğu beklentilerin yüksek olması ve dünyaya ilişkin inancı ile hayatın yaşanmaya değer olduğuna ilişkin düşünceyi de içeren bir durum olarak ele alınmaktadır. Umut etmek ve iyimserlik olumsuz ve yetersiz yaşam koşullarının varlığında ortaya çıkan ve bunlara rağmen gelecekle ilgili olumlu ve iyiye yönelik değişime inanma duygusu olarak da tanımlanabilir. Birey Rabbine yaslanarak güven, sığınma, yardım ve şefkat göreceği inancıyla ne kadar acı çekerse çeksin şükretme, hayatı daha anlamlı görme ve bundan sonraki yaşamını yeni benlik bilinciyle düzenleme yetisi kazanabilir.

I ASİYE CEYHAN

Seyir

İpler bir kenara atıldı
Kuklalar kırık
Süt beyaz
Kömür kara
Olağan şimdi her şey

Gök cilalı
Bulutlar telaşsız
Tenha, tren rayları
Bir bavul, bir kağıt
Hazır şimdi umut çarkı

KAYNAKLAR

1. Bkz. Mustafa Bilici (edt.) *Afet Psikolojisi: Doğal afetlerde Psikososyal Destek ve Müdahaleler*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul: 2024.
2. Mevhibe İrem YILDIZ ve ark. Deprem Sonrası Erken Dönemde Koruyucu ve Tedavi Edici Ruh Sağlığı Hizmeti-Türkiye Psikiyatri Derneği Uzman Görüşü, *Türk Psikiyatri Dergisi* 2023;34(1):39-49.
3. Özlem Kuman TUNÇEL, Deprem, Kitlel Trauma ve Sonrası, *Arch Neuropsychiatry* 2023;60:97-98.

| AHMET AYHAN KOYUNCU*

6 Şubat Depremine Sosyolojik Bir Bakış

6 Şubat 2023 Pazartesi günü saat 04:17'de Türkiye'de, tarihinin en sarsıcı felaketlerinden birisi yaşandı. Aynı gün içinde yaşanan 7.7 ve 7.6'lık iki deprem ve sonrasındaki 6'nın üzerinde pek çok artçı depremin yaşandığı zaman dilimi âdeta kıyametin bir provasına niteliğindedir. Üstelik bu depremin diğerlerinden farkı, sadece deprem merkezini değil, oldukça geniş bir alanı etkilemesiydi. Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman ve Malatya başta olmak üzere 11 il aynı anda bu depremden etkilendi ve Kahramanmaraş'tan başlayıp Hatay'a kadar uzanan fay hattı üzerindeki bütün yerleşim birimlerini kelimelerin tam anlamıyla dümdüz etti. Ancak yıkılan sadece binalar olmadı.

Deprem, insanı etkilemesi nedeniyle politik, psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik, doğal vs. pek çok boyuta sahiptir. Deprem temelde doğal bir olay olmasına rağmen, sonuçları itibarıyla toplumsallığı da içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla deprem, bir boyutuyla da sosyolojiktir. Sosyolojinin alt dallarından birisi "Afet Sosyolojisi"dir. Deprem de yıkıcı afetlerdendir. Deprem sosyolojisi doğal afetlerin sosyal boyutlarına ilişkin kritik kavrayışlar sunarak insanların, toplulukların ve toplumların deprem deneyimini şekillendiren sosyal, kültürel ve siyasi faktörlerin karmaşık etkileşimini ortaya koymaktadır.¹ Bu bağlamda deprem sosyolojisi bir doğa olayı olarak depremin toplumsal

yaşamda nasıl etkiler bıraktığını, ayrıca insani olarak nasıl algılandığını ve deneyimlendiğini ortaya koyar. Biz de bu yazı kapsamında 6 Şubat Depremi'nin işaret edilen boyutlarına değinmeye çalışacağız. Ancak çok boyutlu ve karmaşık süreçler içermesi nedeniyle tüm bu olgulara değinmek bu yazının sınırlarını çok aşacağı için çok önemli olduğunu düşündüğüm ikisi olumsuz biri olumlu üç noktaya değinmeye çalışacağım.

Öncelikle tekrar edilmesi gereken bir olgu var: Deprem sadece binaları yıkmaz. Çünkü binalar sadece fiziki yapılar değildir. Sosyolojinin bir alt disiplini olan "Mekân Sosyolojisi" fiziksel bir alan, yani arazi (land) ile mekânı (space) birbirinden ayırır. Bir araziye mekân hâline getiren unsur, arazinin üzerinde yaşanan toplumsallıktır. Deprem bu toplumsallığı da yok eder. Bir bina olarak ev, insanların ailece bir arada yaşadığı, iyi günün-kötü günün yaşandığı, anıların oluştuğu, komşuluk ilişkilerinin şekillendiği bir mekândır. Deprem, mekânı yıktığında tüm bu toplumsallığı da alt üst eder. İslahiyeli bir birey olarak depremde çocukluğumun geçtiği, ilk arkadaşlıklarımı yaşadığım, ilk oyunlarımı oynadığım evim ve sokağım yıkıldığında,

*Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü öğretim Üyesi.

¹ Barış Erdoğan, (2023), Deprem Sosyolojisi: 6 Şubat Felaketinin Toplumsal ve Kültürel Boyutları, TRT Akademi Dergisi, C.8, S.18, ss.718-725.

yakınlarımı kaybetmenin verdiği acı ile ilk etapta hissedemesem de zamanla o mekânı kaybetmenin hüznünü iliklerime kadar hissettim.

Depremi ortaya çıkardığı bir başka önemli olumsuz toplumsal süreç ise travmadır. İnsanlar yaşadığı felaket dolayısıyla normal dışı davranışlar sergileyebilmektedir. Depremde yakınlarını, sevdiklerini kaybetmeleri, uzun sayılabilecek süreçlerde enkaz altında kalmaları, bazılarının çeşitli uzuvlarını kaybetmeleri nedeniyle psikolojik bozukluklar yaşamaları, yaşadıkları evleri ve yurtları terk etmeleri gibi faktörler bireylerin yaşamlarında köklü değişikliklere neden olabilmektedir. Bu durum ise yardımlaşma ve dayanışma ile kısmen giderilebilse bile uzun vadede pek çok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir.

Toplumsal yaşamda her eylemin, olgunun, sürecin olumlu ve olumsuz tarafları olduğu gibi depremin de olumlu tarafları vardır. Depremi olumlu tarafına bakarsak öne çıkan olgu dayanışma ve yardımlaşma duygusunun gelişmesidir. Sosyolojinin kurucu isimlerinden olan Durkheim'a göre doğal afetlerden kaynaklı yıkımlar ya da insanın sebep olduğu yapay afetler, toplumun üyelerini bir araya getirmeye, sorumluluk almaya ve sosyal dayanışmayı kuvvetlendirmeye teşvik etmektedir. Bu bağlamda deprem yaralarının sarılmasında da önemli olan dayanışma, yaşanan problemlerin bir nebze olsun hafifletilmesine de imkân sağlar. Nitekim deprem olur olmaz bu gerek ulusal gerekse uluslararası çapta yardım faaliyetleri gerçekleşmiş ve bölgeye hızlı biçimde yardımlar akmaya başlamıştır.

Toplumsal duyarlılık gerçekten üst düzeyde idi ve bu durum uzun süre devam etti. Neredeyse 6 ay boyunca 11,5 milyon nüfusa sahip bölge yardımlarla rahat bir şekilde yaşamını sürdürdü. Bu durum da gösterdi ki Türk toplumunda dayanışma, günümüzde aşınmasına rağmen, hâlen oldukça güçlü bir değer olarak varlığını sürdürüyor. Tabii yardımın dağıtılması sürecinde yaşanan sorunlar dikkate alındığında yardımların bilinçli ve organize bir şekilde yapılması gerektiği sonucu aşikâr oldu. Çünkü deprem haberini alır almaz bölgeye bir şeyler yapma kaygısı ile hareket eden kişiler, yakınlarına ulaşmak isteyen kişilerle birleşince zaten hasar almış yollarda ciddi yığılmalara neden oldu ve trafik keşmekeşi yaşandı. Bu nedenle yardımlar bölgeye gecikmeli olarak ulaşabildi. Bu durum da yardımlaşma ve dayanışma sürecinin bilinçli ve organize bir şekilde yapılması gerektiğini açık bir şekilde gösterdi.

Özetle ifade edersek, atasözümüzde belirtildiği gibi her nimetin bir külfeti, her külfetin bir nimeti vardır. Her zorlukla beraber elbette bir kolaylık vardır. Yeter ki ders almasını bilelim.

Bir Tefekkür Aracı Olarak Deprem ve Filmler

Felaketlerin ve özelde de büyük depremlerin sonraları kritik zamanlardır. Hiç yıkılmayacakmış gibi duran temellerimizin, çatılarımızın, önce maddi sonra da manevi olarak yerle bir olması, hem maddi anlamda yeni bir 'yapı tekniği' ve 'zemin' ihtiyacını doğurur hem de manevi olarak bu ihtiyacın karşılığını ima edebilecek bir 'görme biçimini' inşa eder.

İnsanlık tarihi boyunca bütün büyük felaketler yeni görme ve düşünme biçimlerinin inşası ihtiyacını da beraberinde getirirler. Lizbon Depremi sonrasında değişimlerin Avrupa'da Aydınlanma'nın ilk işaretlerini vermesi gibi...

Sinema, özellikle ana akım filmleriyle¹ yüz yıldır depremlerin maddi, toplumsal ve psikolojik görünümünü ele alıp durmuştur. Hollywood başta ana akım sinema, depremleri daha çok aksiyon özellikleriyle cazip bulur. Zira depremler, insan hayatının rutinine büyük yarık açan fay hatları demektir biraz da. Şaşkınlık, hayret ve korku hallerinin ve ölümler ve yaralanmaların ortaya çıkardığı büyük hüznün mümkün kıldığı psikolojik açılımlar ana akım filmlerin aksiyon ihtiyacı için biçilmiş kaftanlardır genellikle.

Mark Robson'un 1974 yapımı *Zelzele / Earthquake* filmi, muhayyel bir Los Angeles depreminde olabilecekler üzerine epey de aksiyon ve efekt içeren bir filmidir. Köprülerin yıkılması, arabaların, insanların yıkılan köprülerden yollardan aşağıya düşmesi ve pek çok başka aksiyon özelliğiyle depremler sonrasında oluşan korku ve travma halleriyle ilgilenen pek çok başka filmin Hollywood'daki önemli öncülerinden

birisidir bu film. Ancak hemen her ana akım filmin yaptığı gibi, depremlerle birlikte insanlık hallerinde ortaya çıkan travmaların çözümünü çoğu zaman kesin bir bilimcilikte bulunur.

Kaliforniya'da büyük bir deprem felaketiyle tüm bölgenin yıkılabileceği korkusu ABD'lilerin en büyük korkularından birisi olagelmıştır. O yüzden 2015 yapımı *San Andreas* filminde olduğu gibi pek çok benzer filmde bu korkunun beslendiği ve çözümün adresinin net şekilde ifade edildiği görünümle karşılaşırız. Bir yandan aksiyon filmlerinin her özelliğini kullanan, öte yandan aksiyonu korku, endişe ve ölüm korkusunun beslendiği bir travma üreticisi olarak inşa eden ve sonuçta da kurtuluş olarak hep aynı adresi gösteren filmlerdir bunlar.

2018 Norveç yapımı John Andreas Andersen'in yönettiği *The Quake* filmi ise Hollywood muadillerinden biraz daha fazla depremin insanın psikolojik durumuna yaptığı etkilerle ilgilenir. 'Gelmesi beklenen' bir felakete karşı ailesi ve sevdikleri için zamanla yarışan insanların hikâyesi... Belki yine ana akım ama biraz daha farklı görünümüne...

Depremlerin 'insani bedelleri' üzerine yapılmış en iyi filmlerden birisi, Abbas Kiarostami'nin Koker Üçlemesi içinde yer alan *Hayat Devam Ediyor* (1992) filmi olabilir. İran'da

¹ Ana akım film temel olarak belirli bir formu ve yaklaşım şekli olan, genellikle hız, haz ve aksiyonla iç içe geçmiş filmler için kullandığımız bir tabirdir. Hollywood ve dünyadaki bütün Hollywoodlar, ana akım filmlerin üretildiği büyük mecralar anlamına gelir bizler için. Genellikle nefsin en alt katmanlarını kıskırtmak üzere inşa edilen formlar, çok izleyicili ticari filmlerin ve bununla birlikte gelişen politik ya da duygusal pornograflerin yapımında kullanılırlar.

1990 Koker Depremi'nde 50 binin üzerinde insan ölmüş ve bu sayıdan çok daha fazlası yaralanmış, evsiz, ailesiz kalmıştır. *Hayat Devam Ediyor*, *Üçleme*'nin ilk filmi sayılan *Arkadaşımın Evi Nerede* filminde yer almış iki çocuğun deprem sonrasında aranması üzerinedir. İlk filmin yönetmenliğini de yapmış olan birisiyle oğlu arabayla Koker köyüne doğru yol alırken depremin insan manzaraları üzerine tefekkür etme imkânı da verir izleyiciye.

Her yer yerle bir olmuştur, insanlar, yiyecek içecek bulma zorluğu çekmekte ve sonraki *Zeytin Ağaçları Altında* (1994) filminde göreceğimiz gibi çadırlarını, barakalarını -yardımlar daha hızlı gelebilsin diye- otoyolların kenarlarına kurmaya başlamışlardır. Pek çok şeyin anlamı, hayattaki yeri değişmiştir ama hayat devam ediyordur yine de... Dünya Kupası maçlarını çadırlarda ya da barakalarda çatma antenlerle izleyen insanlar için, kayıplar hüznünlü bir hafıza oluşturduğu gibi, 'sıfırdan başlayarak yaşama isteği' anlamına da gelir.

Hem *Hayat Devam Ediyor*'da hem de *Zeytin Ağaçları Altında*'da gördüğümüz şey, özellikle ana akım Batılı filmlerde gördüğümüzden çok farklıdır. Felaketler sırasında hayatta kalmanın yolları olarak şiddet, yağmacılık vs. değildir gördüğümüz. İsyan, inanç kaybı ve aşırı travmatik bir üzüntü hâli de değildir... Gördüğümüz şey, en zor şartlarda dahi metanetle inancını sürdürmeyi ve hayatı bir mucize olarak temaşa etmeyi becerebilen insanlardır. Evlilikler, ölümler devam ederken dahi hiç kesilmez. Doğum da ölüm gibi bir mucizedir ve insanlar her iki mucizeyi de metanetle ve suhuletle karşılarlar.

Hayat Devam Ediyor'un sonu muhtemelen insanın neliği üzerine dünya sinemasındaki en güzel sahnelerden birisi olabilir. Babayla oğlu Koker köyüne gidecek son dönemeç için yolda dırlar. Araba epey dik yokuşlu virajlardan geçecek son dik yokuşa gelir. İlk denemede araba gerisingeri yokuşun başladığı yere kayar. Bu bir iki defa böyle devam eder. O sırada sırtında

ağır bir yük taşıyan birisi arabayı son düştüğü çukurdan çıkarmak için yardım eder. Araba çıkar ama sırtında yük olan adam yine yola yürüyerek devam eder. Araba son defa, geriden bir hız da alarak yokuşu tırmanmayı başarır.

Bu son sahne hem metaforik olarak hem de gerçekte, zorluklarla, felaketlerle baş etmenin epey 'Doğulu' ve epey Müslüman bir yolunu göstermektedir bir anlamda. Tanizaki'nin Japonya'da büyük bir deprem sonrasındaki yıllarda yazdığı *Gölgeye Övgü* kitabında belirttiği gibi, Batılı tavrı, bir karanlık, bir loşluk, ışıksızlık gördüğü zaman, orasını adeta bir isyan kıvamında türlü ışık kaynağı ile aydınlatmaya girişir. Karanlığa, gölgeye, loşluğa tahammülü yoktur çünkü! Doğulu ise, o karanlıktan, ışıksızlıktan bir başka tefekkür ve temaşa biçimi geliştirip varlığı bilmenin başka yollarını araştırır. Kiarostami'nin bu şahane filminde de gördüğümüz budur bana kalırsa. Tevazu ve metanet ile hayatın kapanmış kapılarından açılacak yeni pencereler bulmak. O 'karanlıkta' bile hayata, hakikate ve güzelliğe dair bir şeyler aramak... 'İnsan insanın kurdu olduğu için' karanlığın tehlikelerine karşı uyanık olmak zorunda olan ve bu yüzden tamamen aydınlık yerler yaratma saplantısını karakteri yapmış Batılı bireyin yaptığının tam tersi, hayatı, acısı tatlısı, hüznü sevinciyle birlikte ve olduğu gibi kabul etmek. Mücadelesini bir 'doğal felaket olan depreme karşı' değil, hayatta insanı insan olmaktan alıkoyacak şeylere karşı vermek!

Bu yüzden Kiarostami'nin bu filmi dahil hiçbir filminde psikolojik travmalar ekseninde insanlık halleri görülmez. 17 Ağustos Depremi'nin travmalarını anlatan ve sonunda adeta bir korku filmine evrilen dehşet verici yaklaşımların hiçbirisi bulunmaz Kiarostami'de. "Olan olacaktır ve olmuştur da" metanet ve sükuneti, başka bir insanlık durumunun karşılığıdır ve Kiarostami'nin muhtemelen tüm filmleri için geçerlidir bu. Hatta ana karakterin intihar etme eğiliminde bile psikolojik sebepler bulmanın çok zor olduğu *Kirazın Tadı* filmi için bile...

| NESİME CEYHAN AKÇA

Kitap Düşünce Akla

Kitap düşünce akla bir sevgili dost güvenci hisseden kaç kişi kaldı aramızda? O emniyeti hisseden kaç kişiyiz? Öyle e-kitap, dinlenen kitap falan değil, elleriniz arasına aldığınız, ciltli, işaret parmağınızı dilinizin ucuyla ısıtıp sayfalarını çevirebildiğiniz, eskidikçe güzelleşen, okundukça kendini daha fazla açan, teslim eden ve tabii anlaşılan kitaptan söz ediyorum. Tüm teknolojik gelişmelere inat var olmaya devam eden ve edecek olan kitabımızdan...

Arapça “ketebe”, “yaz- fili”nden türeyen “kitap” sözcüğü ilk Türkçe metinlerde “beti-“, “yaz-fili”nden hareketle “bitig” adını almıştır. Divanü Lugati’t-Türk’te “kitap” karşılığı olarak yazılan “bitig”, Göktürk Kitabeleri’nde de geçer. Yüzyıllar boyunca unutulmuş “bitig” sözcüğü, Cumhuriyet’in ilk senelerinde yeniden gündeme gelmiş, ancak “kitap”, yerleştiği dimağlardaki koltuğunu bırakmamıştır.

Bir cisme kitap denilebilmesi için sayfalarda yazılı metnin iki kapak altında toplanmış olmasını bekliyoruz. Bu, bir iki yaprak değil elbette. Hatta “asgari şu kadar sayfadan oluşan iki kapak arasında toplanmış metin istifine kitap denir”, şeklindeki tanımlamalar uzun yüzyıllar iş görmüştür. Fransa’da süreli olmayan 49 ya da daha fazla sayfalı, Kanada, Finlandiya, Norveç’te 40 ve üzeri sayfalı, İtalya’da 60 ve üzeri sayfalı

iki kapak arasındaki metinlerin kitap sayılması içeriği umursamadan herhangi bir bilgi broşürünü kitap kabul etmenin yolunu açmıştır. İngiltere ise değeri en az 6 peni olan her yayını kitap sayar. Kitaptan kasıt sözün çoğaltılması ve saklanması olduğunu görmezden gelen bu tariflerin bizim kitaptan anlamak istediğimiz şeyle uyuşmadığını söylememiz gerek.

Varlığını Antikçağlara kadar indirebildiğimiz kitabın formu ve kitapta kullanılan materyal değişip dönüşse de kitap, harflerin icadı ve çeşitlenmesinden sonra insanın çevresinden hiç eksilmemiştir. Pişirilmiş kil tabletlerden, papirüs ve parşömeden oluşan rulo kitaplara, oradan kodekslere uzanan şekil değişiklikleri her sefer biraz daha okumayı ve muhafazayı kolaylaştırmıştır. Kitabın günümüzdeki görüntüsüne kavuşmasında Çin’in etkisi büyüktür. MS 1. yüzyılda kâğıdın da bulunmasıyla günümüzdeki kitap formuna en yakın örnekler Çin’de ortaya çıkmıştır. Çin’den dünyaya yayılan kâğıt bilgisi İpekyolu kanalıyla dünyaya yayılınca el yazması kitaplar devri açılmış olur.

İnsanoğlunun yaşadığını, hissettiğini ille de kendisinden sonra geleceklerle aktarmak istemesi, mağara duvarlarına, taşlara, yapraklara, papirüs ve parşömenlere, kâğıda nakşetmesi ezeli bir ihtiyacın hikâyesidir. O zaman da

“yazmasaydım yaşayamazdım” diyen ruhlar vardı muhakkak. Milat öncesi yer mozaiklerinin, kabın kacağın üzerine yazılan cümlelerde insanın derdi bu değil mi? Kitap, sözün insanlar arasında ebedî kalması arzusundan beslenir. Resim çizerek meramını anlatmaya çalışmak, harf tasarlamak ne büyük bir azim insanoğlu için. Çin’den Avrupa içlerine uzanan matbaa merakı da aynı değil mi? Sonra sayfaları süsleyeceksin, cilde özeneceksin, ipten yahut türlü nesnelerden ayraçlar tasarlayarak kitabı, içine yazılanlarla, kâğıdı, cildi ve ilâve aksesuarlarıyla sanata dönüştürecek-sin. Rahat okumayı önemseyip rahle yapacak, yetinmeyip oyacaksın ahşabı en girift çiçek bahçelerinden. Mukaddes kelâma hürmeten kap dikeceksin işlemeli, kadifeden, ipekten; baş üzre asacaksın. Mukaddes olandan mülhem, tüm kitaplara hürmet edeceksin, hiçbirini ayak altında tutmayacaksın.

Eserlerini halkın önünde okuyanlardan el ile yazıp, sonra yazdırıp dağıtanlara; matbaanın varlığından sonra kitapçı vitrinlerine, internetin varlığından sonra bilgisayarların, telefonların satış sitelerine kitabın ticarî bir meta olduğunu bize hatırlatan bir coşkulu hareketlilik daima var oldu. Önce söz vardı ve söz, yitip gitmesin diye işaretlere dökülüp sayfalara sabitlendi. Rivayete göre Hz. Musa, Tanrı sözünü iki taş levhaya kazımış kavmi arasına inip onların buzağıya taptığını görünce levhaları yere çalmıştır. On emirin bulunduğu bu tabletleri daha sonra Ahid Sandığı’nda muhafaza etmiştir. Milat öncesi kil tabletlerin ağırlıklı olarak tapınak kalıntıları arasından çıkması, Mısır yazısına verilen “hiyeroglif” adının

“tanrıların yazısı” anlamına gelmesi, yazı ve onun muhafazasına giden yolda kitabın mukaddesle ilgisini gösterir. Hazreti Muhammed de ilk emre muhatap kılındığı o serin çöl gecesinden sonra Tanrı kelamını yitirmekten korkarak dostları eliyle derilere nakşettirecektir. Satırlara ve sadırlara kaydedilen Kur’an ayetleri Hz. Ebubekir zamanında kitap hâline getirilir. Osman Bey’in Kur’an bulunan odada yatıp uyumaya ar eden müeddeb ruhu, Türk’e mukaddes kitabını baş üzre taşıma terbiyesini de kazandırmıştır.

MÖ 331 yılında yapıldığı düşünülen İskenderiye Kütüphanesi’nde antik dünyanın en büyük el yazmaları koleksiyonu olan yarım milyon papi-rüs parşömenine sahip olduğu düşünülmektedir. Altı asır boyunca gelişen İskenderiye Kütüphanesi’nin akıbeti hâlâ tartışılmaktadır. Kitabı yazanın ve okuyanın insanın en kıymetlisi olduğu devirler çoktan geçmişte kaldı demek istemiyorum. Bir kitabın peşinden dünyayı dolaşanların hikâyesinden, hangi kitap nerededir bilenlerin hikâyesine, romanlar boş yere yazılmadı. Semerkant yahut Gülün Adı, anlattıkları asırların kitaba dair algısını en güzel haber veren romanlar zannediyorum. Kitap, eskilerde içerisindekilere herkes vâkıf olamadığından daha fazla hürmet ve biraz da korku oluşturmuştur insanlar arasında. Hülagu Han’ın Bağdat kuşatmasında (1258) Beytülhikme’yi ve diğer kütüphaneleri yakması ve modern zamanlarda dahi savaş suçu kabul edilmesine rağmen kütüphanelere zarar verilmesi, kitabın gücünün kiskanılmasından ve kitaptan korkulmasından değil midir? Kitaba kaydedilen medeniyeti

yok ettiğinizde işgal ettiğiniz medeniyete de sahip mi olmuş oluyorsunuz? Tarih, nehirlerin sadece kandan değil mürek-kepten aktığına az şahitlik etmemiştir.

Öte yandan Şemsi Tebrizi geliyor zihnime, Mevlânâ'nın kıymetli kitapla-rını bir bir atıyor bahçenin ortasındaki havuza. Bir tane daha, bir tane daha, bir tane daha... Eğer bu kitaplar zihne, gönle işlememişse ne işe yarayacaktır ki...

Şimdi nerede kitap; hangi evlerin kitaplıklarını süslüyor; hangi büyük ve gösterişli kütüphanelerde sergileniyor; fuarlarda satılıyor; dünyanın bir yanın-dan bir yanına internet satışları ile yahut bedelsiz e-kitap olarak seyeran ediyor. Yazar var mı, öldü mü, ölecek mi? Ya-pay zekâ kitabı yazacak, resimleyip cilt-leyecek, sonra da kulaklıklarımızdan bize zahmet olmasın diye okuyacak mı?

Umberto Eco, *Kitaplardan Kurtu-labileceğinizi Zannetmeyin* diyor. Ben de kurtulmak istemiyorum zaten. Kitaplı-ğımı günde kaç vakit ziyaret ediyorum bilemem. Mümkünse dokunabileceğim kitapları seviyorum. Yine de e-kitap okumak üzere şu günlerde bir tablet al-dım alacağım. Zamanın gereğine sırtımı dönebilecek lüksüm yok. Yine de merak etmiyor değilim, “Yâ Kebîkeç” nidası yerine geçebilecek anti virüs programı icat edebildiler mi? Eski kitapların başı-na sayfaları kurt, haşerat yemesin, kitap uzun ömürlü olsun, yıpranıp okunamaz hâle gelmesin diye düşülen “Kebîkeç” meleğinin adını on binlerce e-kitabın yüklendiği e-kitap tabletlerine de yaz-sak, kitapları virüslerin şerrinden korur mu ki?

| SİNEM SEVGİLİ

Güne İftitah

Buğu, geçit, perde ve berzah,
Ömrün aslını bekleme salonu.
Söyle o akıl sahiplerine
Sabrın ne olduğunu
Ve gaybın miftah.

Uyar her sese, muhtelif ezgilerle
Her ezgi takılmaz her sesin peşine.
Söyle o kalp sahiplerine,
Bulamadılarsa huzuru.

İşte, alenen
Gözlere ve kalplere inen
Yazgıda yazılı şöyle;
“Hüzünle hüzmelenen güne iftitah.”

| MEHMET AYCI

Kütüphane Evler İçin Bir Övgü Denemesi

Küçük de olsa bir kitaplığı bulunan evlere saygılarımı sunarım. Bir odası kütüphane olan evlere özel olarak saygılarımı sunarım. Kitapların salona veya tek odaya sığmadığı, giderek bütün evi kütüphaneye çevirdiği evlere karşımlı ilgimi ve hissiyatımı siz düşünün.

Bir eve konuk olduğumda ilk baktığım yer evin kütüphanesi olur. Evde kütüphane yoksa, küçük bir kitaplığı bile bulunmuyorsa sadece evde yaşayanlar adına değil ev adına da üzülürüm.

Gittiğim kentlerde, akşam ışıkları yanınca, tül perdelerin ardından bir kitaplık gördüğümde o eve karşı içim ısınır. O evde yaşayanlarla aramda bir yakınlık olduğunu hissederim. O kitaplıkta hangi kitaplar olduğunu merak ederim.

Evde olduğu belli kitaplıklar önünde çekilmiş fotoğraflara, yazarların kütüphanelerinde çektiği fotoğraflara farklı bir gözle bakarım. Bazen büyüteç kullanarak tanıdık kitapları çıkarmaya/kitaplarla tanıdık çıkmaya çalışırım.

Sahaf müdavimlerinin kütüphaneleri olduğunu, hatta bazılarının sadece kütüphaneleri olduğunu bilirim. Yeni kitapçıların müşterileri arasında insan hâl ve hareketlerinden, kitabı inceleme ve tutuş şekillerinden, aldıkları kitaplarından hangisinin evinde küçük ölçekli bir kitaplık, hangisinin evinde hatırı sayılır bir kütüphane var çıkarabilirim.

Kütüphane görmeye bayılırım. Bir “resmî” kütüphanede dolaşmak da keyiflidir ancak, oradaki kitapların tasnifi, dizilişi, kar-

maşıklığa meydan vermeyen nizami duruşları, sırtlarındaki etiketler beni rahatsız eder. Nedense resmî kütüphanelerde kitapların bir nevi eziyet çektiği duygusu uyanır bende.

Bir şahsi kütüphaneye gittiğimde bende dünyanın farklı ırklarından farklı inançlarından farklı renklerinden insanların huzur içinde yaşadığı, kaynaştığı, görüştüğü her mekânı, her sanat yapıtını ayrı özellikler gösteren bahçeler içinde bir kasabada dolaşıyormuşum havasına kapılırım.

Başka havalara da kapılırım: Keşif merakı, tutku, heyecan... Her şahsi kütüphanenin biricik bir tasarım olduğunu görmek beni uçurur; başlı başına bir sanat eseridir çünkü. Üst üste yığılmış, raflara yerine göre çift sıra dizilmiş, kendi içinde tutarlı bir karmaşıklığa sahip tasnif edilmiş kitapların o karmaşıklığı ayrı bir “şahsiyet” arz eder.

Şahsi kütüphaneler içerisinde “ihtisas kütüphanesi” özelliği taşıyanlara ayrıca bayılırım. Bibliyografya bilginize güvenmeyin lütfen; buralarda bırakın başka dilleri, Türkçe yayımlanmış, o güne kadar görmediğiniz risaleleri, ayrı basımları, taşra baskısı kitapları, sınırlı sayıda basılan kitapları, hatta resmî kütüphanelerde kaydı bulunmayan “baskı” kitaplarını görme ihtimali her kitap kurdunun rüyasına girer.

Her kitap kurdunun rüyalarından biri de kütüphanesinde olmayan kitapları, zengin bir şahsi kütüphaneden seçmektir. Şöyle düşünün, kütüphane satışa çıkarılmıştır, ilk gören talihli

kişi sizsinizdir ve merhum kütüphane sahibinin ahfadı olan kitap sevmez hayırsız evlat sizin kitap seçmenize ve ederi karşılığında almanıza müsaade eder.

İlk seçen olmak kitap kurdunun olduğu kadar her sahafın da rüyasıdır. Ancak sahaf seçmekten ziyade bir kütüphaneyi dağılmadan bütün olarak “düşürmeyi” daha çok ister. İyi bir şahsi kütüphane düşüren sahaf, sahaflık ömrü boyunca başka bir kütüphane almasa bile ekmeğini garantilemiş demektir.

Sahaflarda da heyecanlanırım ancak sahaf ayrı şahsi kütüphane ayrıdır; bir sahaf ilk açılışında bir şahsi kütüphanenin kitaplarıyla açılabilir o hâliyle artık sahaf; şahsi kütüphaneden ayrılır, sahafa evrilirken kütüphane özelliğini kaybeder.

Sahafları diğer kitap edinme kaynaklarıyla birlikte, bütünlüklü veya parçalanmış şahsi kütüphaneler beslediği gibi iyi şahsi kütüphanelerin beslenme kaynaklarının başında da sahaflar gelir.

Eskileri hayırla anıyoruz ancak yeni sahaflar, istisnalar dışında eskiler kadar hassas ve insaflı değildir. Kitaba “değer” olarak bakmaktan “eder” olarak bakmaya evrilen yeni sahafılıkta kitaba erişim, iyi bir ihtisas kütüphanesi kurma imkânı kitap kurdu için daha fazladır ancak daha soğuk ve maliyetlidir.

Bir de evindeki kütüphanesi yanında ayrıca bir “kütüphane ev” kuran kitap kurtları vardır ki onların sayısı şairin dediği gibi “Halk içinde yüzdeki ben” gibidir. Ben de onlardan biriyim.

Bir şahsi kütüphane nasıl kurulur diye bir yazı yazıp kendi deneyimimi aktarabilirim ancak bu okuduğunuz yazının sınırlarını aşar.

İyi bir kütüphaneye sahip olmak başlı başına sınırları aşmaktır zaten...

| BÜNYAMİN VIRİT

Oğul Olmak

Annem beni karanfilim diye severdi
Bu güzel benzetmeye yakışmak için
Yalnız bir karanfil gibi yaşadım ben
Başkası gelmedi elimden

Annem rüyalarımın açan nazlı bir çiçek
Bense durmadan üşüyen, durmadan üşüyen...

| YUSUF TURAN GÜNAYDIN

Yayıncı Sahaflar

Sahafların, diğer kitapçılar gibi yayıncılık yapma zorunluluğu yoktur ve elbette hiç yayıncılık yapmamış birçok sahaf gelip geçmiştir. Fakat kitaplarla sürekli haşır-neşir olma, kitap kültürü alanında daima kendini geliştirme hâli veya bazen mutlaka yazı konusu edinilmesi gereken bin bir türlü malzemeyle burun buruna gelmeler işin ehli bazı sahafları yayıncılığa da itmiş olmalıdır. Gerçi bazı sahaflar zaten daha başlangıçta yazar-yayınlar simalar arasında yer almış olabilirler. Bu durumda meslekleri onların yazma-yayınlama yönlerini besleyecektir.

Sahafiye dünyamıza şöyle bir baktığımızda yayıncılıkla uğraşmış ve hâlen uğraşmakta olan sahaflardan kimleri görebiliriz? Aklıma en evvela ‘kitabiyat’ alanında hâlen çıkmakta olan uzun ömürlü iki dergiyi de yayımlayan iki sahaf geliyor: “Sakallı Lütfü” nâmiyle da maruf İ. Lütfü Seymen ve Ahmet Yüksel. Fakat sahafların yayıncılık macerasının tarihi peyce eskilere dayanmaktadır.

Daha çok isim tespitine odaklandığımız bu yazıda adı geçen sahaflardan bir kısmı bugün sağ değildir, bir kısmının ise sahaf dükkânları kapanmıştır. Hâlen sağ olanlar ise yayın işlerini belli bir fedakârlıkla sürdürmektedirler.

Eski Yayıncı Sahaflar

1. Elhâcc Muzaffer Ozak (1916-1985): kitaplarla ilk ilgilenmeye başladığımızdan beri İstanbul Beyazıt Sahaflar Çarşısı’nda “Sahaflar Şeyhi” nâmiyle adını duyduğumuz çok yönlü bir simadır. O aynı zamanda son

dönem sûfilerindendir. “Aşkı” mahlasıyla şiirler de yazan Ozak, “*Hoşsohbet ve fevkalade nüktedan, anlaşılması zor dînî meseleleri kolayca özetleyip izâh etme, konuları ibret alınacak hikâyelerle veciz bir şekilde anlatma ve öğretme yeteneğine sahip bir halk vâizi*”¹ olarak tanınmıştır. Yayıncılık alanındaki faaliyeti ise Ergin Kitabevi’yle özdeşleşmiştir. Yayınevini yönetmiş ve kitaplarını bu yayınevinden yayımlayarak tasavvuf konulu şiir, telif eser ve çeviri yazı metinlere imza atmıştır. Kurduğu yayınevi ölümünden sonra da yayın faaliyetini sürdürmektedir.

2. Ekrem Karadeniz (1904-1981):

Bestekâr olarak tanınırsa da kitapçı bir babanın oğlu olarak önce müfettişlik görevinde bulunmuş, ancak geçirdiği iş kazası sonucu görme yeteneğini kaybettiği için erken emekli olmuştur. 1944 yılından ölümüne kadar İstanbul Sahaflar Çarşısı’nda kitapçı olarak çalışmış ve aynı zamanda da hukuk dersleri vermiştir. Çeviri ve telif eserleri basılmıştır.

3. Alâattin Eser: Hayat hikâyesi

hakkında bilgi bulamamışsak da, Yetmişli yıllardan itibaren kurucusu ve sahibi olduğu Eser Neşriyat dolayısıyla ismen tanınmış bir simadır. Zengin bir kütüphanesi bulunan Eser, Sefa Kaplan tarafından “memleketin en zarif sahafı” şeklinde anılmıştır.² Sahaflık geçmişine dair bazı ayrıntıları da oğlu Semih Eser’in youtube’da yer alan bir video

¹ Tefrik Rüştü Topuzoğlu, <https://www.muzafferozak.com/biyografi.html>

² <https://sefakaplan.wordpress.com/2019/12/13/simdi-cagima-icerledim/>

kaydından net olarak öğrenebiliyoruz.³ Adına kitap müzayedeleri düzenlenmekte ve bu müzayedelerin katalogları da basılmaktadır.

4. Muhittin Salih Eren: güzel kitaplar yayımlayan meşhur yayınevlerimizden Eren Kitabevi'nin sahibidir. Sahaflıkla işe başlayan Eren bu özelliğini son zamanlara kadar korumuş gözükmektedir.

5. İsmail Özdoğan (ö. 2012): Adı Enderun Kitabevi'yle özdeşleşmiş bir sahafır. Çok kitap yayımlamamışsa da Ağâh Sırrı Levend'in *Divan Edebiyatı* kitabı gibi bazı yayınları uzun yıllar yardımcı ders kitabı ve alanında müracaat kaynağı olarak kullanılmıştır. Kitap yayıncılığının dışında *Osmanlı Araştırmaları* dergisinin ilk 34 sayısı (1980-2009) da İsmail Özdoğan tarafından çıkarılmıştır. Enderun Kitabevi, Abdülbâki Gölpınarlı başta olmak üzere yakın zamanlara kadar kitapseverlerin uğrak yeri olmuştur. Ben de bu sahaf/kitabevine rahmetli Asım Gültekin'le sadece bir kez uğrayabilmişim.

6. Salih Elhan (1937-2022): Elhan Kitabevi adlı sahaf dükkânında yayıncılık da yapmıştır. Ebru alanında sanatkar olan Elhan'ın *Ebru Sanatı* adlı bir kitabı da vardır. Biz zat tanıştığım Ankara sahaflarından Elhan'ın dükkânından hem kitap hem de ebru alırdık. Kocabeyoğlu Pasajı'ndaki dükkânından başlamak üzere Türkîş Pasajı ve Zafer Çarşısı'ndaki dükkânları da uğrak yerlerimizden olmuştur. Bazen kendisi de çalıştığım işyerine uğrar ve her gelişinde çerçevelettiği ebru-resimlerinden hediye ederdi. Son noktayı koyamadan kaleme aldığı *Ankaralı bir Sahafın Hâtıraları* başlıklı kitabı ölümünden hemen sonra eksik-gedik basıldı.

7. Turhan Polat (ö. 2011) tarafından kurulan Turhan Kitabevi, 1963'ten beri faal bir mekândır. Turhan Polat, Ankara'nın tanınmış kitapçı simalarındandı. Zengin kütüphanesinin

ölümünden önce Gezgin Kitabevi'ndeki mezarlarda peyderpey satıldığına şahit olmuşumdur. Fakat daha önceki yıllarda da Yüksel Caddesindeki Turhan Kitabevi'ne uğradığımızda hem dergi, hem yeni kitaplar hem de alt kata inerek sahafîye kitaplar satın alırdık. Kitabevi daha çok hukuk alanında yayıncılık yapmıştır.⁴

8. Bektaş Ayyıldız: Bilge Kitabevi sahibi idi. Fakat Ankara'da daha çok Ayyıldız Yayınları'nın sahibi olarak tanınır. Bu kitabevini bugün Bilgitek Sahaf olarak sürdüren Mehmet Ali Ayyıldız'ın verdiği bilgiye göre dedesi Abuzer Ayyıldız, 1943 yılında geldiği Adana'da matbaacılığa/yayıncılığa başlamış fakat daha öncesinde dedesinin babası, İstanbul'a gidip kitap alır, gelip köy köy dolaşarak satarmış.⁵ Ayyıldız Yayınevi altmış yıla yakın bir süre Alevi-Bektaşî kitapları yayımlamıştır. Şu an M. Ali Ayyıldız da hem yayıncılık hem de sahaflık mesleğini sürdürmektedir.

9. Aydın Sami Güneyçal (1930-2012): Ankara'nın tanındığım en eski kitapçılarındandı. Uzun yıllar hem yayıncılık hem de sahaflık yapmıştır. Kurucusu olduğu Aydın Kitabevi, işe kitap ve süreli yayın satış ve dağıtımıyla başlamış, sonra yayıncılığa da el atmıştır. 1977 yılında iş yerini Yenışehir'deki Öztuğ Pasajı'na taşımış, 1999 yılında ise Kitabevini oğlu İsmail Murat'a devredip köşesine çekilmişse de oturduğu apartmanın giriş katındaki küçük dükkânda 2002 yılında yeniden kitapçılığa başlamıştı.⁶ Libya Caddesi'ndeki sahaf dükkânına yetişebildiğim Aydın Kitabevi/Sahaf'ta hep seçme kitaplar görürdüm.

³ Ankara'nın eski kitabevleri için bk. Turan Tanyer, "Ankara Kitabevlerine Dair...", Ankara Araştırmaları Dergisi, Haziran 2013, S. 1, s. 113-129.

⁴ <https://pirha.org/mehmet-ali-ayyildiz-alevi-mitolojisi-cdebiyata-girmeli-video-435293.html/21/06/2024/>

⁵ <https://sukrukirkagac.blogspot.com/2017/09/aydin-sami-guneycal.html>

⁶ <https://sukrukirkagac.blogspot.com/2017/09/aydin-sami-guneycal.html>

Güneyçal, Ankara’da üç ayrı dergi de çıkarmıştır. Bunlardan *Kitaplar Âlemi: Aylık Bibliyografya ve Biyografya Dergisi* olup 1960-1963 yılları arasında 30 sayı çıkmış bir kitap dergisiydi. Kurduğu Aydın Kitabevi ise 1963-2002 yılları arasında yedi kitap yayımlamıştır ve bunlardan her kütüphaneye ve şahsi kitaplıklara girmiş olanı Ferit Devellioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgatı*’dır.

10. Arslan Kaynardağ (1923-2008): Elif Kitabevi sahibiydi. Spinoza üzerine doktorası bulunan Kaynardağ önce çeviri işlerinde çalışmış, daha sonra da seyyar sahaflık yapmıştır. 1952’den sonra Sahaflar Çarşısı’nda Nizamettin Aktuç’un yanında çıraklığa başlamış, 1957’den sonra Elif Kitabevi’ni açmıştır. Sahaflar Şeyhi olarak tanınan Muzaffer Ozak gibi ehil sahaflardan el almıştı. Dükkânı bir mahfil niteliğinde idi. 1960-65 arasında *Kitap Belleten* adlı dergiyi çıkarmış, çeşitli felsefecileri anlatan eserleri dışında Sahaflar Çarşısı üzerine makaleler de kaleme almıştır.⁷

11. İbrahim Manav (1939-2023): Yayıncı sahafların en tanınmışlarından ve Ana Yayınları’nın kurucusudur. On yaşındayken Sahaflar Çarşısı’nda İsmail Dilmen’in yanında çıraklığa başlamış, 1960’larda ustasının dükkânını satın alarak kendi işini kurmuştur. 1965’ten sonra Beyoğlu’ndaki mezatlarda münadilik de yapan Manav, “Beyazıt Sahaflar Çarşısı’nın son temsilcileri” arasında sayılmaktadır. Adı sahaflıkla özdeşleşmiş bulunan Manav, 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’ne layık görülmüştü.⁸ Simurg Müzayedelerinin kataloğunu da hazırlıyordu.

12. Günday Kayaoğlu (1945-2003): Anadolu Sanat Yayınları’nın sahibiydi. Sahaf olarak pek tanınmazsa da yaşayan Ankara sahaflarından Ahmet Yüksel’den öğrendiğimize göre o da kitap işlerine sahaflıkla başlamış yayıncılardan.

13. Ergun Hiçyılmaz (1942-2024): Daha çok gazeteci olarak tanınır. Gazeteciliğe 1960 Darbesinden sonra başladı. *Akşam*, *Yeni Sabah*, *Yeni İstanbul*, *Günaydın*, *Fotospor*, *Tercüman*, *Güneş*, *Nokta*, *Yankı* ve *Hürriyet* gibi gazetelerde çalışmıştır. Avrupa Pasajı’nda uzun yıllar sahaflık yaptığı bilinen Hiçyılmaz onlarca kitap da yayımlamıştır.

14. Mustafa Karlar: Ankara’da Mustafa Kitabevi’ni kurmuş bir sahaf-yayıncıdır. 1970 yılında Zafer Çarşısı’nda açılan Mustafa Kitabevi’nin sahibi Mustafa Karlar, 1952’lerde Adıyaman’dan Ankara’ya göçmüş, Ulus’ta yerde kitap satarak kitapçılığa başlamıştır.⁹ Mustafa Kitabevi ve yayıncılık alanındaki faaliyeti, bugün kurucusu Mustafa Karlar’ın oğlu Hakan Karlar tarafından sürdürülmektedir.

15. Uğur Güracar (ö. 2023): Librairie de Pera’yı 1984 yılında Talya Nomidis’ten henüz bir üniversite öğrencisiyken devralmış ve burada hem yayıncılık hem de sahaflık yapmıştır. 1985 yılında Türkiye’deki ilk kitap müzayedesini gerçekleştirdiği söylenen Güracar hazırladığı uluslararası nitelikte kataloglar aracılığıyla Batı kitap ve koleksiyonerlik piyasasını Türkiye ile buluşturmuş ve nadir kitap piyasasının son kırk yılında aktif rol oynamıştır.¹⁰

⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Arslan_Kaynarda%C4%9F

⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0brahim_Manav

⁹ Fethiye Çolak, “Fark Yaratınlar: Hakan Karlar”, *İktisat ve Toplum*, Nisan 2018, S. 90, s. 73-78.

¹⁰ <https://eksisozluk.com/ugur-guracar--6772877>

Hâlen Sürdürenler

1. Ahmet Yüksel: Ankara'nın en uzun ömürlü sahaflarındandır. Sanat Kitabevi tabelasını taşıyan dükkânı birçok kitapseverin uğrak mekânlarındandır. Bu yazıyı hazırlarken kendisinden epeyce bilgi de aldığımız Yüksel, Ankara'da 1994 Sonbaharından beri Kebikeç adlı bir dergi de yayımlamaktadır. Dolayısıyla yayıncılığa hâlen devam eden sahaflarındandır. *Kebikeç* dergisi 29. yayın yılında 2024 itibarıyla 57. sayısına ulaşmış durumdadır. *Kebikeç* Yayınları arasında ise tarih, hatırat ve Türkoloji kitapları yayımlanmıştır.

2. İ. Lütfü Seymen: İstanbul'da *Müteferrika* dergisini yayımlayan tanınmış bir sahafıdır. *Müteferrika* dergisi 1993'ten beri 66 sayı (Kış 2024) çıkmıştır. Kitap yayıncılığı da yapan Seymen, dünyaca ünlü sahaflardan Hans Peter Kraus'un Otobiyografisi'ni (*Bir Nadir Kitap Destanı*) de yayımlamıştır. Fakat bugünlerde sağlık sorunları yaşadığını öğrendiğimiz Seymen'in *Müteferrika*'yı 67. sayıdan itibaren Nedret İşli'ye devrettiğini öğrenmiş bulunuyoruz.

3. Nedret İşli: Turkuaz Sahaf'ın kurucusu ve sahibidir. Ağabeyi de Necdet İşli de tanınmış bir kitapseverdir. 1970'li yıllarda sahaflığa başlayan İşli, önceleri Enderun Kitabevi sahibi İsmail Özdoğan'ın yanında çıraklık yapmıştır.¹¹ Yayıncılık da yapan İşli'nin çeşitli yayınevlerinde basılmış *Sahafnâme, İstanbul'un 100 Kitabı* gibi çalışmaları vardır. Turkuaz Yayınları arasında ise *Yücel Dağlı Anısına, Türkiye'de Yayımlanmış Yahudilikle İlgili Kitap, Tez ve Makaleler Bibliyografyası 1923-2003* gibi kitapları yayımlamıştır.

4. Turan Türkmenoğlu: İstanbul sahaflarının en tanınmışlarındandır. Hatıralarını da kaleme almış bulunan Türkmenoğlu, bunları *Sahaflar Çarşısı'nda Görüp İştiklerim* adıyla bastırmıştır (2023). Yayıncılık faaliyetini ise Milenyum Yayınları çatısı altında sürdürmektedir.

5. “Kaptan” namıyla maruf Turgay Erol: Denizler Kitabevi'nin kurucusu ve sahibidir. Bu Kitabevinde “*Sergilenen / satılan prestij kitaplar, nadir eserler, objeler; mimarisi ve iç dekorasyonu hayli davetkâr bir mekan*” olan Denizler Kitabevi için sahibi, 1993'te kurduğu işletmesine ısrarla ‘sahaf’ dememesine rağmen kitapseverlerin gözünde bu mekân bir sahafıdır elbette. Erol, verdiği bir röportajda sahafîye kitaplar almaya lise yıllarında başladığını söylemiş ve “*Ben burayı sahaf olarak açmadım aslında. Hâlâ tabelamda sahaf yazmaz. Biz bir konuda ihtisaslaşmış bir kitabevi olmak istiyorduk. Yayıncılık da yaptık, yapıyoruz da. İlk zamanlar hedef, denizcilikle ilgili daha önce yayınlanmamış kitapları yayınlamaktı.*”¹² şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Denizciler Kitabevi'nin efemera müzayedesı katalogları hayli ilgi çekicidir.

6. Adil Sarmusak (1939-): İstanbul Sahaflar Kitap Sarayı Yayınları'nın ve Kurtuba Kitap'ın sahibidir. Aynı zamanda Beyazıt Sahaflar Çarşısı Dernek Başkanıdır. Hem yeni kitaplar

¹¹ <https://www.dha.com.tr/kultur-sanat/beyoglu-da-40-yildir-sahaflik-yapan-isl-kita-okumayan-sahaf-olamaz-2393608>

¹² https://www.nadirkitap.com/turgay-erol-roportaji-blog42.html?srsltid=AfmBOorkdQSn-hsSG8L6I8BsB_M4NSGG-G4sfDxW58QtNr8sD47jmTkOX

basarak yayıncılık dünyamıza katkıda bulunmakta hem de sahaflık mesleğini sürdürmektedir.¹³

7. Hayrettin İvgin (1943-): Yaşayan tanınmış halkbilimcilerimizdendir. Kültür Ajans Yayınevi bünyesinde yayıncılık faaliyetlerini sürdüren İvgin, Ankara'nın tanınmış sahaflarından Kültür Edebiyat Kitabevi'nde de sahaflık alanına katkı sağlamaktadır. Hâlen -ilk sayısı Mart-Nisam 2010'da çıkmış bulunan- *Kültür Çağlayanı* dergisinin editörüdür.

8. Rifat N. Bali (1948-): Libra Kitap çatısı altında yayıncılık, L Kitap ile de sahaflık mesleğini icra etmektedir.

Sadece Bu Kadar mı?

Yayıncılık da yapan sahaflarımız burada değindiğimiz simalardan ibaret değildir elbette. Ayrıca Ankara'da İlhan İlhan Kitabevi bünyesinde yayıncılık yapan Muzaffer İlhan Erdost (1932-2020), bu kitabevinin bir köşesinde sahafiye kitaplar da satardı. Bu bölümde, her yerde rastlayamayacağımız seçme kitaplar bulunurdu. Savaş Yayınları'nın kurucusu "Ayı Mahmut" da bir yönüyle sahaftır. Yine Vasfi Mahir Kocatürk'ün (1907-1961) de Edebiyat Yayınları ve Buluş Kitabevi Yayınları'ndaki faaliyetinin dışında sahaflıkla da uğraştığını yine Ahmet Yüksel'den öğreniyoruz. Osman Yüksel Serdengeçti (1917-1983) de Denizciler Caddesindeki bürosunda hem Serdengeçti Yayınları'nı yönetmiş, hem de kitap satmıştır. Osman Selim Kocahanoglu (1944-) da işe sahaflıkla başlamış yayıncılardandır. Tarih alanındaki yayınlarıyla tanınan Kocahanoglu, Temel

Yayınları'nın sahibi ve kurucusudur. Arif Pamuk (1945-), Pamuk Yayınları'nın kurucusudur. İmamlık ve müezzinliğin yanı sıra sahaflıkla da uğraşmış ve dinî konularda kitaplar yayımlamıştır. Çalışmaları, alanında en çok satan kitaplar arasındadır.

İstanbul'da Simurg Kitabevi'nin kurucusu İbrahim Yılmaz, Simurg çatısı altında yayıncılık da yapmıştır. Ankara'da dükkânını kapattıktan sonra da seyyar bir vaziyette sahaflık mesleğini sürdüren Musa Çağlar'ın Çağlar Yayınevi sahibi olarak yayıncılık geçmişi bulunduğunu yakinen biliyoruz. Yine Ankara'da Aşiyân Sahaf'ın kurucusu merhum Etem Coşkun'un oğlu, Cantürk, son zamanlarda yayımlamaya başladığı son derece mütevazı sahaf bülteniyle bir ucundan yayıncılık işine girmiş sayılmaz mı?

Dergâh Yayınları'nın Beyazsaray'da M. Ertuğrul Düzdağ'la birlikte sahaflık da ihtiva eden bir kitapçılık geçmişi olduğu ise pek bilinmez (Ahmet Yüksel'in tanıklığı). Bu arada Kahraman Yayınları, Remzi ve İnkılap Yayınları'nın da başlangıçta sahaflıkla irtibatı rivayetler arasındadır.

Görüldüğü üzere yayıncı sahaflarımız müstakil bir çalışmayı hak edecek derecede yayın dünyamızın bir gerçeği olarak varlık sahasındadırlar. Acaba ülkemizin yayıncılık sahasında faaliyette bulunan müesseselerinden yolu sahafliğe uğrayanları bütünüyle tespit etmek mümkün müdür?

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=2ryKNKz6KTQ>

| ABDURRAHİM KARADENİZ

Kitabın Esenliği

Okur geçmişim, dinler geçmişimin süregidirdir. Henüz okumayı öğrenmediğim yaşlarda dinlerdim. Babam bize, uzun kış gecelerinde, kandil ışığında, yarım saat-kırk beş dakika kitap okurdu. Biz de dinlerdik. Sonra da dinlediklerimizi anlatmamızı isterdi. Bu okuma dinlemele-rin planlı, programlı yürütüldüğünü daha sonra kavrayacaktım.

Henüz ilkokula başlamamıştım. 1970 yılı kışı olmalı. Babam, köy kahvesinden 21.00 sularında eve gelirdi. Onun eve geldiği vakitte annem -ne hikmetse hep tesadüfen- nohut kavurmuş olurdu. O yıllarda köyümüzde elektrik olmadığından çocuklar nohut, bakla kavrularak eğlendirilirdi. Henüz çikolata ya keşfedilmemişti ya da bizim köye ulaşmamıştı. Ortaya bir önceki hafta pazartesi gününün Tercüman gazetesi yayılır, gazete kâğıdının üzerine kavrulan nohutlar dökülürdü. Ağabeyimle gazetenin kısa kenarlarına yan gelip uzanır, nohutlarımızı bazen kuru çekirdekli üzüm, bazen kuru incirle yemeye başlarken annem de gazetenin uzun kenarının başına oturur, aksatmadan her akşam yaptığı gibi olası gelinleri için çember işlemeye koyulurdu. Derken babam, kitap okumaya başlardı. Bu okuma seansları ortaokula başlayıp evden ayrırlıp Çanakkale'ye gittiğim on iki yaşına kadar sürdü. Batı klasiklerinin büyük çoğunluğunu ortaokul öncesi babamdan dinledim; kısmen de okudum. Zira okumayı söktükten sonra önce beş, on dakika sonra giderek artan sürelerle okuyan ben olmaya başlamıştım.

Dinler/okur olarak beni derinden etkileyen metinlerin biri dinlediğim, Shakespeare'in *Venedik Taciri*'ydi. Babam, 1970 kışında Sha-

kespeare'in bütün oyunlarını bize okumuştı. O yıllarda Shakespeare oyunları, hikâye formatında tek bir ciltte toplanıp yayımlanmıştı. Elinde bu kitap vardı. Önce hikâyeyi okur, sonra anlatırdı. Bazen de metnin bir yerinde durur, devamını siz yazın bakalım derdi. Ağabeyim önce anlatmaya/yazmaya başlar ama babam anlatılanı/yazılanı beğenmez, düzeltmeler yapardı. Benim anlatılarımaysa pek müdahale edilmezdi. Önceleri iyi anlattığımı/yazdığımı düşünürdüm. Sonra, küçük olduğum için bana iltimas geçildiğini kavradım.

Tefeci Shylock, acımasız bir adamdır. Zaten Antonio'yu yok etmek için fırsat kollamaktadır. Zira Antonio hem dürüsttür hem de başarılı bir armatördür. Bassanio, çok sevdiği Portia'ya kavuşabilmek için cömert, iyi yürekli dostu Antonio'yu Shlock'tan borç para almak zorunda bırakır. Bu para, zamanında ödenemezse Shlock, Antonio'nun bedeninden 'bir pound' et alacaktır. Borcun ödenme günü geldiğindeyse Antonio'nun gemileri limana dönemez. Armatör, limana yanaşacak gemilerinin getireceği kazançla borcunu ödeyecektir zira. Tabi mahkeme kurulur. Davacıyla davalı dinlenir. Venedik yasaları uyarınca Shylock (davacı) haklıdır; Antonio'nun bedeninden 'bir pound' et alabilecektir. Bıçağı kaldırır!

Hepimiz korkudan titrerken babam, 'Siz avukatsınız, öyle bir savunma yapın ki Antonio kurtulsun!' der.

Önce ağabeyim savunur Antonio'yu. Ama kurtaramaz. Sonra ben savunurum, kurtaramam. Annem bile elindeki çemberi bırakıp

Antonio'yu savunmaya girer. O da başaramaz. Eyvah! Ölecektir iyi yürekli Antonio!

Sonra babam, nohut yemeye ara vererek okumaya devam eder.

Duruşma salonuna avukat giysileriyle bir kadın girer. Hâkimden söz isteyerek öyle bir savunma yapar ki Antonio'yu kurtardığı gibi cana kast etmekten Shlock'u, hem yargı önünde hem de gönüllerde ebedî mahkûm eder. Bu dâhi avukat, Bassanio'nun eski sevgilisi, yeni eşi Portia'dır. Var olası Portia! Sen çok yaşa e mi!

Shakespeare, babamızın ağzından hayatın tekinsizliğine karşı bizi uyarmış; Shlock gibilerin de, Antonio gibilerin de, Portia gibilerin de karşımıza çıkabileceğini ihtar etmiştir.

1971 kışı, A. Bekir Sıktı çevirisiyle beş cildi iki kitap hâlinde basılan Victor Hugo'nun *Sefiller*'ini dinleyerek geçti. 'İnsandan ümit kesilmeyeceğini, hayatın türlü türlü hâlleri olduğunu' çok iyi belleten bu başyapıtı da babamın sesinden *kendim okumuş gibi hatırlarım. Sefiller*, babamdan bana kalan en değerli miras olarak kütüphanemin baş köşesinde durur.

Gel gelelim insan hep çocuk, hep baba olarak kalmıyor. Gün geliyor çocuk baba oluyor; baba, dede oluyor. Hayatın her hâliyle yüzleşmesi gerekiyor insanın. Bir gün bakmışsın baban çocuk gibi oluvermiş. O çağda da *Venedik Taciri* işe yarıyor.

Babam, seksen dört yaşında hastanede yatarken bazen zihnî melekelerinin yeterince yerinde olup olmadığını kontrol etmem gerekirdi. Böyle zamanlarda *Venedik Taciri*'ndeki tefecinin adını, avukatın adını, âşık delikanlının adını, iyi yürekli tacirin adını sorardım. Bazen de ona Antonio savunusu yaptırırdım. Babam Antonio'yu kurtarıncı kendisi kurtulmuş gibi sevinirdim: Yüreğim nasıl genişler, nasıl ferahlardı.

| AYŞE ZÜLAL GÜNGÖR

Rüya

Babam Recep Şükrü Göngör'e

Yağmur yağıyor
Bir gece vakti
Günahlarım ellerime düşüyor bir bir
Ve sen
Öyle soğuksun ki
Korkuyorum kalbinden
Ellerin ıslak
Gözlerin zifiri karanlık
Ateş yüzünü aydınlatıyor
Gözlerimin ta içine bakıyorsun
Gideceksin biliyorum
Veda bakışın bu
Dönmezsın biliyorum
Rüyalarımıdasın hep, sesini duyuyorum
Gerçek misin, hayal mi?
Gerçek kadar acı
Düş kadar güzelsin...

| M. MURTAZA ÖZEREN

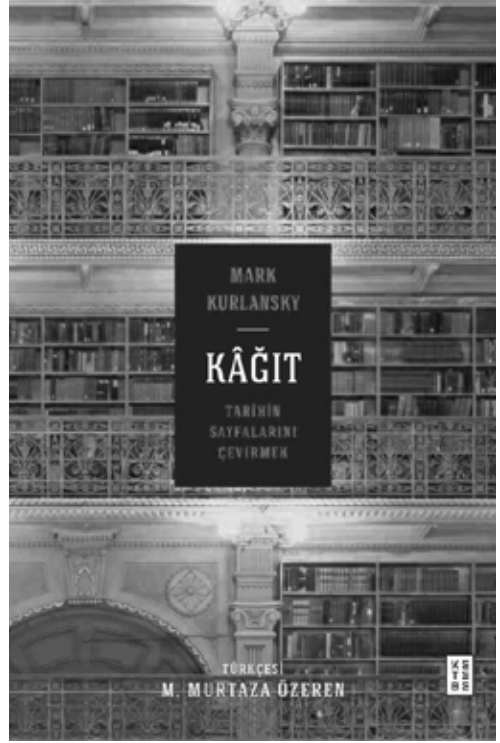
Mark Kurlansky'nin *Kâğıt: Tarihin Sayfalarını Çevirmek* Kitabından Hareketle Kâğıdın Yolculuğu

Kâğıdın tarihine hızlı bir bakış, onun binlerce yıldır var olduğunu ve uygarlığın gelişimiyle yakından bağlantılı olduğunu gösteriyor. Ketebe Yayınevi'nin temmuz ayında okurla buluşturduğu Mark Kurlansky'nin *Kâğıt: Tarihin Sayfalarını Çevirmek* kitabı, kâğıdın tarihini ve dünyayı nasıl değiştirdiğini inceliyor. Söz konusu kitabında Kurlansky, kâğıdın nereden geldiğini, nasıl yapıldığını ve küresel tarihi nasıl etkilediğini ele alarak kâğıdın kaydetme, iletişim ve sanatsal ifade için nasıl kullanıldığını ve bütün kıtalarda toplumların ve ekonomilerin şekillenmesinde nasıl büyük roller oynadığını gösteriyor.

Kâğıdın Kökenleri

Kâğıdın Çin'de Han Hanedanlığı döneminde MS 105 civarında Çinli memur Cai Lun tarafından icat edildiği düşünülmektedir. Ancak ince, taşınabilir yazı malzemelerinin daha geniş tarihi aslında bundan önce başlamıştır. İlk uygarlıklar Mezopotamya'da kil tabletler, Mısır'da papirüs ve Avrupa'da parşömen gibi diğer malzemeleri denemişlerdir. Bu malzemeler kullanışlıydı, ancak genellikle pahalı, hantal ya da üretimi zordu.

Kâğıdı özel kılan şey, yapılış şekliydi. İlk Çinli kâğıt üreticileri dut kabuğu ve kenevir gibi bitki liflerinin bir karışımını

kullanmış ve bunları bir elek üzerine yayarak ince tabakalar hâlinde kurumaya bırakmışlardır. Bu sayede yazı, ambalaj ve sanat için kullanılabilecek güçlü, hafif ve çok yönlü bir malzeme ortaya çıktı. Taş ya da hayvan derilerinin aksine kâğıt büyük miktarlarda üretilebildiğinden artan nüfus için uygun fiyatlı hâle geldi.

Çin'de Kâğıdın İlk Günleri

Başlangıçta kâğıt esas olarak resmî belgeler, paketlenme ve daha sonra da kaligrafi ve sanat için kullanıldı. Kâğıt Han Hanedanlığı'nın imparatorluğunu yönetme biçiminin önemli bir parçası oldu, kayıt tutmalarına ve birbirleriyle iletişim kurmalarına yardımcı oldu. Bu icat aynı zamanda Çin edebiyatı ve sanatında da yeni gelişmelere yol açmış, yazarlar ve sanatçılar kendilerini bu araçla ifade etmenin yeni yollarını bulmuşlardır.

Kâğıdın çok yönlülüğü kısa sürede pratik amaçlardan daha fazlası için kullanılmasına yol açtı. Dinî topluluklar bunu kutsal metinleri çoğaltmanın bir yolu olarak gördü. Budizm'in yayılmasına kâğıt da yardımcı oldu; bu sayede sutralar ve diğer dinî metinler Asya'nın dört bir yanında paylaşılabilecek şekilde daha kolay üretilebildi.

Kâğıt Yapımının Yayılması

Çinliler yüzyıllar boyunca kâğıt yapım tekniğini sıkı sıkıya korudukları bir sır olarak sakladılar. Ancak sonunda bu kültürel alışveriş ve fetih yoluyla yayıldı. Yedinci yüzyıla gelindiğinde Budist rahipler üretim tekniğini Kore ve Japonya'ya tanıtmışlardı. Burada, dinî, sanatsal ve törensel amaçlar için özel kâğıt türleri üretmek üzere daha da geliştirildi.

Kâğıdın küresel yayılımındaki dönüm noktası, MS 751 yılında Çinli kâğıt üreticilerinin Talas Savaşı sırasında Arap kuvvetleri tarafından ele geçirilmesiydi. Araplar bu tekniği benimsemiş, Bağdat, Şam ve Semerkant gibi önemli şehirlerde kâğıt fabrikaları kurmuşlardır. İslam dünyası, entelektüel ve idari ihtiyaçları için kâğıdı hızla benimsedi ve bu da bilginin

altın çağına yol açtı. Kâğıt kullanımı matematik, bilim ve edebiyatta büyük atılımlar yapılmasına ve eski metinlerin güvende tutulmasına yardımcı oldu.

Kâğıt yapımı İslam dünyasından İspanya ve İtalya üzerinden Avrupa'ya yayıldı. 12. yüzyıla gelindiğinde Avrupalı zanaatkârlar, en önemlilerinden bazıları Xátiva (İspanya) ve Fabriano'da (İtalya) olmak üzere kâğıt fabrikaları kurmuşlardı. İlk başlarda Avrupa'daki insanlar kâğıt konusunda ikna olmamışlardı. Hayvan derisinden yapılan parşömenin daha dayanıklı ve prestijli olduğunu düşünüyorlardı. Zaman geçtikçe okuryazarlık, ticaret ve yönetime duyulan ihtiyaç arttı ve insanlar parşömen-den daha ucuz ve daha ölçeklenebilir bir şey istediler. Böylece kâğıt tam anlamıyla popüler oldu.

Kâğıt Yapımında Devrim Niteliğindeki Dönüm Noktaları

Kâğıdın yükselişi, tarihin en dönüştürücü gelişmelerinden bazılarıyla aynı zamana denk geldi. En önemli dönüm noktalarından biri, 15. yüzyılda Johannes Gutenberg tarafından matbaanın icat edilmesiydi. Matbaa, kitapları ve belgeleri daha uygun fiyatlı ve erişilebilir hâle getirerek iletişim kurma şeklimizi değiştirdi. Basılı metinler için ana araç olan kâğıt, bu değişimin önemli bir parçası hâline geldi.

Matbaa, Rönesans, Reform ve Bilimsel Devrim'e yol açan çok sayıda literatürün üretilmesini mümkün kıldı. Fikirlerin hızlı ve yaygın bir şekilde paylaşılabilmesinin toplum, kültür ve siyaset üzerinde büyük bir etkisi oldu. Örneğin, Protestan Reformu sırasında Martin Luther'in yazıları geniş bir kitleye ulaştı. Çünkü çok sayıda basılı materyal mevcuttu.

Sanayi Devrimi 19. yüzyılda kâğıt yapımına daha fazla yenilik getirdi. Fourdrinier makinesi gibi mekanik süreçler manuel yöntemlerin yerini aldı, bu da çok daha fazla kâğıdı çok daha hızlı üretebileceğimiz anlamına geliyordu. Odun hamuru, paçavra ve diğer bitki liflerinin yerini alarak kâğıdın ana maddesi hâline geldi. Bu değişim kâğıdı daha ucuz ve daha yaygın hâle getirmiş, bu da daha sanayileşmiş ve okuryazar hâle gelen bir toplumun ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Modern Dönemde Kâğıt

20. yüzyılda kâğıt, iletişim, eğitim ve ticaret için gerekli olan küresel bir meta hâline gelmiştir. Gazeteler, kitaplar ve kişisel mektupların hepsi kâğıda dayanmaktadır. Ayrıca ambalaj, para birimi, hijyen ürünleri ve endüstriyel uygulamalarda da yeni kullanım alanları buldu.

Ancak 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında dijital teknolojinin yükselişi kâğıt için yeni zorluklar ortaya çıkardı. Bilgisayarlar, e-posta ve elektronik medya birçok alanda kâğıdın yerini almaya başladı ve “kâğıtsız toplum” tahminlerine yol açtı. Bu tahminlere rağmen, kâğıt çeşitli şekillerde gelişmeye devam etti. Ambalajlama, yasal dokümantasyon ve sanat ve tasarım gibi yaratıcı uğraşlar için hâlâ çok önemlidir.

Tarih Boyunca Önemli Kâğıt Üretim Merkezleri

Kâğıt yapımının tarihi, bugün kâğıt yapma şeklimizi şekillendirmeye yardımcı olan önemli yenilik ve ustalık merkezleriyle doludur. Çin’de Xi’an gibi şehirler Han ve Tang hanedanları döneminde kâğıt yapımı için çok önemliydi. Kâğıt yapımı İslam dünyasına ulaştığında, Bağdat ve Şam gibi

şehirler Çin tekniklerini yerel yeniliklerle birleştiren önemli merkezler hâline geldi.

Ortaçağ Avrupa’sında, İtalya’daki Fabriano kasabası, filigranların tanıtılması ve kâğıt kalitesindeki iyileştirmeler de dâhil olmak üzere kâğıt yapımındaki yenilikleriyle tanındı. 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sanayi merkezleri, makineli üretim sayesinde küresel kâğıt pazarında güçlü bir konuma sahipti.

Kâğıdın Kültürel ve Ekonomik Etkisi

Kâğıt, tarih boyunca sadece yazı yazmak için kullanılan bir malzeme olmaktan çok daha fazlası olmuştur. Aynı zamanda kültürel alışverişin ve ekonomik büyümenin de önemli bir itici gücü olmuştur. Bilginin korunmasına ve paylaşılmasına yardımcı olmuş, medeniyetlerin tarihlerini, yasalarını ve başarılarını belgelemelerine olanak sağlamıştır. Kur’an’dan İncil’e kadar dinî metinler, manevi ve entelektüel gelenekleri şekillendiren kâğıt sayesinde çoğaltılmış ve geniş çapta paylaşılmıştır.

Ekonomik açıdan kâğıt değerli bir ticari metaydı. Antik dönemde Mısır’ın papirüs üzerindeki tekeli ve İslam ve Avrupa merkezlerinden yapılan yüksek kaliteli kâğıt ihracatı, kâğıdın küresel ticarete ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bugün bile kâğıt endüstrisi, sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm alanındaki yeniliklerle modern taleplere uyum sağlayarak dünya çapında ekonomilere önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Çevresel Hususlar ve Sürdürülebilirlik

Son yıllarda insanlar ormansızlaşma ve atıklar konusunda daha fazla endişe duymaya başlamış, bu da kâğıt endüstrisinin

işleyişinde bir değişikliğe yol açmıştır. Artık geri dönüşüm programlarına sahip olmak ve sürdürülebilir şekilde tedarik edilen ahşap kullanmak standart bir uygulama. Yeni teknoloji de kâğıt üretimini daha verimli hâle getirerek çevresel etkilerini azalttı.

Peki, Kâğıdı Neler Bekliyor?

Dijital teknoloji iletişim şeklimizi değiştirmiş olsa da, kâğıt hâlâ modern yaşamın önemli bir parçası. Dokunulabilir, uygun fiyatlı ve çok yönlü olduğu için hâlâ geçerli. Biyolojik olarak parçalanabilen ambalajlar ve gelişmiş filtreleme sistemleri gibi yeni kâğıt bazlı teknolojiler, kâğıdın günümüzde karşılaştığımız zorluklara nasıl uyum sağlayabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, kâğıdın hikâyesi insan yaratıcılığının ve uyum yeteneğinin harika bir örneğidir. Antik Çin'deki icadından dijital çağdaki rolüne kadar kâğıt, medeniyetin önemli bir parçası olmuş, fikirleri, sanatı ve kültürü kaydetmemize ve paylaşmamıza yardımcı olmuştur. Toplumlar değiştikçe kâğıt da değişti. Okuryazarlığın ve ticaretin yükselişinde yanımızda olan kâğıt, bugün de sanayileşme ve çevresel sürdürülebilirlik gibi zorluklarla yüzleşirken hâlâ bizimle birlikte.

Dijital çağa doğru ilerlerken, kâğıdın hikâyesi bize somut, çok yönlü ortamlar için hâlâ söylenecek çok şey olduğunu gösteriyor. İster yaratıcılık için bir tuval, ister eğitim için bir araç ya da inovasyon için bir kap olsun, kâğıt insan deneyimini şekillendirmeye ve yansıtmaya devam ediyor. Binlerce yıl boyunca inşa edilen mirası, kolektif bilgi ve ilerleme arayışımızın bir sembolüdür.

| EKREM ELMAS

Büyük Nimet

Yaşamak tatlı bir yük
sizinle
yaşamak çok şükür

Omuzlarım yalnız omuz değil sizinle
ve gölgem
ağaran saçlarım

Sevgi
sabah akşam selamlaştığım çiçek
sizinle

Yaşamaya gücüm yetiriyorum bakın
dünya pek güzel ağırıyor beni

| SELÇUK AYDIN

Dijital Kütüphaneler

Geleneksel kütüphaneler, insanlık tarihinin bilgi birikimini koruyan ve yaygınlaştıran en önemli kurumlardan biridir. Ancak, 21. yüzyılda dijitalleşme dalgasıyla birlikte kütüphaneler de dönüşüm geçirmektedir. Bilgiye erişim, saklama ve paylaşma yöntemlerindeki köklü değişimler, dijital kütüphanelerin doğuşunu mümkün kılmıştır. Dijitalleşme, bilgiyi fiziksel formatlardan dijital platformlara taşıma süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç, kütüphaneleri statik bilgi saklama merkezleri olmaktan kurtararak sürekli güncellenen ve etkileşimli dijital bilgi platformlarına dönüştürmeye başlamıştır. Bilgi ve belge yönetimi alan literatürüne göz attığımızda sanal kütüphane, elektronik kütüphane ve duvarsız kütüphane, cismi olmayan kütüphane gibi farklı terimlerle ifade edilen dijital kütüphane fikrinin ilk kez V. Bush'un, 1945 yılında *Atlantic Monthly* isimli dergide yayınladığı "Düşünebildikçe" isimli çalışmasında yer aldığı görülmektedir (Yılmaz, 2013, s. 242).

Dijital kütüphanelerin tarihçesi, 20. yüzyılın sonlarına doğru, bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle başlamaktadır. Bu dönemde, bilgisayarların ve internetin yaygınlaşması, kütüphanelerin bilgiyi sunma biçimlerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. İlk dijital kütüphaneler, fiziksel kitapların dijital ortama aktarılmasıyla ortaya çıkmış; bu süreç, 90'lı yılların ortalarında worldwideweb'in (WWW) yaygınlaşmasıyla ivme kazanmaya başlayan çalışmalarla birçok kütüphane, koleksiyonlarında bulunan ve telif sorunu olmayan

eserleri elektronik kaynak hâline getirmeye, dijital arşivler/ kütüphaneler oluşturmaya ve e-ortamda bilgi sunmaya başlamıştır. 1996 yılında başlatılan "Project Gutenberg," kamu malı olan ve telif sorunu olmayan eserleri dijital ortamda sunarak dijital kütüphanelerin öncülerinden biri olmuştur. ABD Kongre Kütüphanesi'nin Amerikan Belleği Projesi (American Memory Project) gibi büyük ölçekli dijitalleştirme projeleri, tarihi belgeler ve kültürel mirasın korunmasında dijital kütüphanelerin rolünü güçlendirmiştir.

Aynı dönemde, akademik dünyada da önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. ArXiv.org gibi dijital arşivler, bilimsel makalelerin ücretsiz paylaşımına olanak tanıyarak bilgiye erişimde devrim yaratmıştır. Bu ve benzeri platformlar, açık erişim hareketinin temellerini atarak dijital kütüphaneleri bilgi üretimi ve paylaşımı için vazgeçilmez bir araç hâline getirmiştir.

Günümüzde dijital kütüphaneler, sadece metin belgeleri değil, aynı zamanda ses, video ve diğer multimedya içeriklerini de koleksiyonlarına dâhil etmiştir. Bu dönüşüm, kullanıcıların bilgiye erişimini daha da zenginleştirirken, kütüphanelerin hizmetlerini de çeşitlendirmiştir. Kütüphaneler, kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik özel arama motorları ve veri tabanları geliştirerek, bilgiye erişimi daha verimli hâle getirmiştir. Bilgi çağında kütüphaneler, yalnızca fiziksel mekânlar olmaktan çıkarak dijital dünyaya açılan birer bilgi portalına dönüşmüştür. Kitap raflarının yerini dijital veri tabanları, sessiz okuma salonlarının yerini ekranların ışığında süren arayışlar almaya başlamıştır. Bu dönüşüm, kütüphanelerin sadece birer bilgi saklama alanı değil, aynı zamanda bilgiyi erişilebilir, düzenlenebilir ve etkileşimli kılan karmaşık sistemler olarak yeniden tanımlanmasına olanak tanımıştır.

Dijital kütüphaneler, kütüphane biliminin bilgi teknolojilerine, insan-bilgisayar etkileşiminden kullanıcı deneyimine kadar pek çok disiplini bir araya getiren bir ekosistemdir. Bu çok katmanlı yapı, dijital kütüphaneleri tanımlamayı her zamankinden daha karmaşık ama bir o kadar da ilgi çekici kılmaktadır. Her bir tanım, dijital kütüphanelerin yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda insanlığın bilgiyle kurduğu bağın yeni bir ifadesi olduğunu hatırlatmaktadır (Joint ve Law, 2000; Cleveland, 1998; Maliza, Bottoni ve Levialedi, 2010, s. 172; akt. Karataş, 2015, s. 566). Dijital kütüphaneler, sadece dijitalleşmiş içerik koleksiyonları değildir; aynı zamanda bilgiyi organize eden, erişimi kolaylaştıran ve kullanıcıya özel deneyimler sunan dinamik bir yapıdır. Bu durum literatürde dijital kütüphaneleri farklı bağlamlarda tanımlama ihtiyacını doğurmuştur. Dijital kütüphane, bilgiye erişimi kolaylaştıran, entelektüel ve teknolojik altyapısıyla yeni nesil

bilgi sistemlerini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, farklı kuruluş ve uzmanlar tarafından çeşitli tanımlamalarla açıklanmıştır.

Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation) dijital kütüphaneyi, “bilginin üretilmesi, araştırılması ve kullanılması amaçlarına yönelik bir dizi teknik yetenek ve güç sergileyen elektronik kaynaklar grubu” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, dijital kütüphanelerin bilgi üretim süreçlerini destekleyen teknik bir yapı olduğunu vurgulamaktadır (Karataş, 2025, s. 566). Kütüphane ve Bilgi Kaynakları Konseyi’nin tanımında dijital kütüphane “elektronik olarak erişilebilir dermesi bulunan ve herhangi bir yerden erişilebilen kütüphane” olarak ifade edilmiştir (McGinty, 2001). Bu tanım, dijital kütüphanelerin erişilebilirlik boyutuna dikkat çekmektedir.

Kilker ve Gay de dijital kütüphaneyi, “çevrimiçi arşivler, internet, çevrimiçi dergiler, kütüphanenin kendi dermesi ya da bunların bir kombinasyonu ile çevrili bilgisayara dayalı bir sistem” olarak açıklamaktadır (Kilker ve Gay, 1998, s. 60). Bu tanım, dijital kütüphanelerin farklı bilgi kaynaklarını bir arada sunan bir sistem olduğunu ortaya koyar. Witten ise dijital kütüphaneyi, “metin, video ve ses içeren dijital nesnelerden oluşan koleksiyonun seçimi, düzenlenmesi ve nesnelere erişim ile birlikte korunmasına odaklanan bir kütüphane” olarak tanımlamaktadır (Witten, 2010, s. 7). Bu yaklaşım, dijital kütüphanelerin içerik yönetimi ve koruma işlevlerini öne çıkarmaktadır. Son olarak, Dijital Kütüphane Federasyonu, dijital kütüphaneyi, “dijital dermelerin seçilmesi, yapılandırılması, bunlara entelektüel erişim sağlanması, yorumlanması, dağıtılması, bütünlüklerinin korunması ve zamana karşı varlığını sürdürmesi için uzmanlaşmış personel dâhil gerekli kaynakları sağlayan kuruluş” olarak tanımlamaktadır (Subaşıoğlu, 2001, s. 49).

Bu tanım da dijital kütüphanelerin sürekliliğini ve uzmanlaşmış personelin rolüne vurgu yapmaktadır.

Dijital kütüphaneler, yukarıda aktarılan tanımların her birinde farklı boyutlarıyla ele alınmış olsa da, ortak noktaları, bilgiye erişim ve bilginin sürekliliğini sağlama misyonudur. Bu bağlamda, dijital kütüphaneler, sadece birer teknoloji harikası değil, aynı zamanda bilgi yönetim süreçlerinin evriminin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesiyle dijital kütüphaneler, kullanıcıların bilgiye erişim konusundaki beklentilerine yanıt verecek şekilde gelişmeye devam etmektedir. Artık sadece içeriklerin dijitalleştirilmesiyle sınırlı kalmayan bu yapılar, yapay zeka ve makine öğrenimi gibi yeni teknolojilerle entegre edilerek daha akıllı ve kullanıcı dostu hâline gelmiştir. Örneğin, gelişmiş arama motorları, kullanıcının ihtiyaçlarını tahmin edebilmekte ve özelleştirilmiş bilgi önerileri sunmaktadır. Bunun yanı sıra, veri analitiği ve büyük veri uygulamaları, kullanıcı davranışlarını analiz ederek kütüphanelerin içerik yönetimini optimize etmektedir.

Dijital kütüphanelerin hızlı dönüşümü, yenilikçi yaklaşımların benimsenmesini ve çağın gereksinimlerine uygun hizmet modellerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, dijital kütüphanelerde uygulanan bazı yenilikçi yöntemler ve hizmetler şu şekilde sıralanabilir:

1. Çevrimiçi Kataloglar: Dijital kütüphaneler, kullanıcıların kitaplar, dergiler, tezler ve diğer dijital içeriklere çevrimiçi kataloglar aracılığıyla erişim sağlamasına imkân tanır. Kullanıcılar, istedikleri kaynakların varlığını ve erişilebilirlik durumunu bu platformlardan kolayca öğrenebilir.

2. E-Kitap ve E-Dergi Hizmetleri:

Elektronik kitaplar ve dergiler, dijital kütüphanelerin sunduğu temel hizmetlerden biridir. Kullanıcılar bu kaynaklara çevrimiçi olarak erişebilir, bazı platformlarda ise ödünç alma veya kiralama gibi alternatiflerden yararlanabilir. Böylece dijital kütüphaneler, kullanıcılarına zengin bir içerik çeşitliliği sunar.

3. Dijital Arşivler:

Tarihî ve kültürel değere sahip belgelerin dijital ortamda arşivlenmesi, kullanıcıların bu içeriklere kolay erişimini sağlar. Nadir koleksiyonlar, eski haritalar, fotoğraflar ve diğer önemli belgeler, dijital arşivler sayesinde dünyanın dört bir yanından araştırmacılar için erişilebilir hâle gelir.

4. Veri Yönetimi ve Paylaşımı:

Dijital kütüphaneler, bilim insanları ve araştırmacılara veri yönetimi ve paylaşımı konusunda destek verir. Büyük veri setleri, araştırma bulguları ve istatistikler gibi kaynaklar dijital kütüphaneler aracılığıyla depolanır ve paylaşılır. Bu durum, araştırmacıların işbirliğini kolaylaştırır ve bilginin daha geniş bir alanda dolaşımına girmesini sağlar.

5. Çevrimiçi Eğitim ve Öğrenme

Materyalleri: Dijital kütüphaneler, elektronik ders notları, video içerikler ve diğer eğitim materyalleri sunarak öğrenme süreçlerine katkı sağlar. Bu tür kaynaklar, bireylerin bağımsız öğrenme süreçlerini destekler ve bilgiye erişimlerini kolaylaştırır.

6. Sanal Gerçeklik (VR) ve Artırılmış Gerçeklik (AR):

Bazı dijital kütüphaneler, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerini entegre ederek kullanıcılarına etkileşimli deneyimler sunmaktadır. Kullanıcılar, sanal ortamlarda tarihî eserleri inceleyebilir, sergileri gezebilir veya belirli mekânların dijital rekonstrüksiyonlarını keşfedebilir.

7. Sosyal Medya ve İnteraktif Platformlar: Sosyal medya entegrasyonu, dijital kütüphanelerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Bu platformlar, kullanıcıların birbirleriyle etkileşim kurmasını, bilgi paylaşmasını ve tartışma ortamları oluşturmasını mümkün kılar.

8. Dijital İçerik Üretimi ve Paylaşımı: Kullanıcıların kendi dijital içeriklerini üretmesi ve paylaşması da dijital kütüphaneler tarafından desteklenmektedir. Blog yazıları, e-kitaplar, video dersler veya podcastler gibi çeşitli formatlarda içerik oluşturma olanakları, bilgi paylaşımını artırır ve kullanıcıların aktif katılımını teşvik eder.

Bununla birlikte, dijital kütüphanelerin karşılaştığı bazı zorluklar da vardır. Telif hakları, veri güvenliği, teknolojik altyapının sürdürülebilirliği ve dijital içeriklerin uzun vadede korunması gibi sorunlar, bu yapının geleceği için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, dijital uçurum olarak adlandırılan teknolojiye erişimdeki eşitsizlikler, dijital kütüphanelerin kapsayıcılığını tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır.

1. Dijital Haklar ve Telif Sorunları: Dijital kütüphanelerde yer alan materyallerin telif hakları, hem içerik sağlayıcılar hem de kullanıcılar için karmaşık bir sorun oluşturabilir. Bazı içeriklere erişim ücretli olabilir veya sınırlamalar içerebilir.

2. Bilgi Güvenliği ve Gizlilik: Dijital platformlarda, kullanıcı verilerinin gizliliği ve güvenliği kritik bir sorundur. Bilgilerin kötüye kullanılması veya siber saldırılara maruz kalması, dijital kütüphaneler için risk teşkil eder.

3. Teknolojiye Bağımlılık: Dijital kütüphanelere erişim, internet bağlantısı ve cihazlara bağımlıdır. Bu durum, dijital uçurumun (digitaldivide) bir parçası olarak, dezavantajlı topluluklar için erişim sorunlarına neden olabilir.

7. Yüksek Kurulum ve Bakım Maliyetleri: Dijital kütüphanelerin kurulumu ve güncel tutulması, ileri teknoloji ve uzmanlık gerektirir. Özellikle küçük ölçekli kurumlar için.

8. Fiziksel Eserlerle Bağlantının Kaybolması: Dijital ortam, materyallerin fiziksel dokusunu, kokusunu ve tarihsel bağlamını aktarmada yetersiz kalabilir. Özellikle sanat eserleri ve tarihî objeler söz konusu olduğunda, bu bir dezavantaj olarak görülebilir.

9. Dijital Yorgunluk: Kullanıcılar, uzun süre ekran başında kalmaktan dolayı dijital yorgunluk yaşayabilir. Bu durum, fiziksel kitapların sunduğu geleneksel okuma deneyimini tercih edenler için önemli bir dezavantajdır.

Türkiye’deki Dijital Kütüphaneler

Dijitalleşme, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kütüphane hizmetlerini dönüştürerek bilgiye erişimde yeni kapıların açılmasını sağlamıştır. Geleneksel kütüphanelerin yerini almak yerine, dijital kütüphaneler bu yapıları tamamlayan bir ekosistem oluşturmuştur. Hem akademik çalışmaların desteklenmesi hem de kültürel mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılması açısından kritik bir rol üstlenmişlerdir. Aşağıda çok azına yer verebildiğimiz Türkiye’nin dijital kütüphaneleri, zengin koleksiyonları ve yenilikçi hizmet modelleriyle sadece ulusal değil, uluslararası araştırmalar için de değerli birer bilgi kaynağı haline gelmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi Dijital Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, hem ulusal hem de uluslararası dijital koleksiyonları içeren zengin bir kaynak sunmaktadır. Yazma eserlerden güncel e-kitaplara kadar geniş bir yelpazeye sa-

hip olan bu dijital platform, çeşitli dillerde içerik sağlayarak bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır.

Milli Kütüphane Dijital Kütüphanesi

Türkiye’nin ulusal bilgi ve belge mirasını dijital ortamda erişilebilir kılan Milli Kütüphane Dijital Kütüphanesi, nadir eserler, yazmalar, süreli yayınlar ve haritalar gibi değerli kaynakları kullanıcıların hizmetine sunmaktadır. Bu kütüphane, kültürel mirasın korunmasını ve geleceğe taşınmasını hedefleyen çalışmalarıyla öne çıkmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Dijital Kütüphane Platformu

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi liderliğinde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İbni Haldun Üniversitesi ve İstinye Üniversitesi Kütüphaneleri ortaklığında hazırlanan ve İSTKA desteğiyle hayata geçirilen “İstanbul Kültürel Miras Dijital Kütüphanesi” projesi, kültürel miras değeri taşıyan kaynaklara erişim sağlamayı amaçlamaktadır.

Atatürk Kitaplığı Dijital Arşivi (İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

Atatürk Kitaplığı, özellikle 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirdiği İstanbul Kalkınma Ajansı destekli iki proje ile nadir Osmanlıca matbu/yazma eserler ve Osmanlıca gazete/dergileri dijital ortama aktarmıştır. Kurum içi kaynaklarla devam eden çalışmalarla kitap dışı tarihî belgeleri de dijitalleştirerek kullanıcıların çevrimiçi erişimine açmıştır. Kullanıcı dostu arama ara yüzüyle dikkat çeken platform, tarihî dokümanlara kolay erişim sağlamaktadır.

YÖK Ulusal Tez Merkezi

Türkiye'deki akademik tezlerin dijital ortamda erişime açıldığı YÖK Ulusal Tez Merkezi, yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşan kapsamlı bir veri tabanı sunmaktadır. Araştırmacılar için büyük kolaylık sağlayan bu platform, akademik çalışmaların yaygınlaştırılmasına katkıda bulunan önemli bir dijital kütüphanedir.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Dijital Kütüphanesi

Türkiye Yazma Eserler Kurumu, el yazması eserler, eski matbu kitaplar ve hattat koleksiyonlarını dijitalleştirerek çevrimiçi erişim imkânı sunmaktadır. Farklı şehirlerdeki yazma eser kütüphanelerinin içeriklerini bir araya getiren bu platform, kültürel mirasın korunmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.

İSAM Kütüphanesi Veritabanları ve Dijital Arşivi

Türkiye Diyanet Vakfı'nın bir alt kuruluşu olan İSAM Kütüphanesi bibliyografik künye erişimi ile verdiği hizmetleri tam metin makale ve kitap erişimiyle çeşitlendirerek sadece Türkiye'de değil dünyadaki tüm araştırmacıların erişimine sunarak kütüphane hizmetlerini çeşitlendirmiştir.

SALT Araştırma Dijital Arşivi

SALT Araştırma Dijital Arşivi, sanat, mimarlık ve sosyal bilimler alanlarında dijital kaynaklar sunmaktadır. Fotoğraf, belge ve nadir kitap koleksiyonları ile tematik içerikler barındıran bu arşiv, özellikle araştırmacılar ve akademisyenler için benzersiz bir platformdur.

Sonuç Yerine

Dijital kütüphanelerin geleceği, hem teknolojik yeniliklere hem de kullanıcı ihtiyaçlarına duyarlılık göstermesine bağlıdır. Bugün, hibrit kütüphane modelleriyle fiziksel ve dijital dünyayı bir araya getiren yapılar, kullanıcı deneyimini zenginleştirirken, bilginin fiziksel ve dijital formlarının bir arada korunmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum, kütüphanelerin yalnızca bilgi sağlayıcı rolüyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda dijital çağda birer öğrenme ve keşif merkezi olarak yeniden konumlanmasını mümkün kalmaktadır.

Sonuç olarak, dijital kütüphaneler, insanlığın bilgiyle kurduğu ilişkinin en yenilikçi ifadelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknoloji, erişim, içerik yönetimi ve koruma konularındaki gelişmeler, dijital kütüphanelerin kapsamını ve etkisini genişletmeye devam edecektir. Bu süreçte, dijital kütüphaneler, sadece bir bilgi saklama mecrası olmaktan çıkarak, entelektüel yaşamın dijital çağdaki en dinamik aktörlerinden biri haline gelecektir.

KAYNAKÇA

- Bayter, M., ve Yıldırım, K. (2023). Dijital kütüphaneler ve sosyal medyanın sentezi: Bilgi paylaşımında yenilikçi güç. *Library Archive and Museum Research Journal*, 4(2), 185-200.
- Joint, N. ve Law, D. (2000). The Electronic library: A review. *Library Review* 4(9), 428-435.
- Karataş Ateş, E. (2015). Dijitalleştirme süreci ve dijital kütüphane uygulamaları bir bakış/ An overview to the digitization process and digital library applications. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, v. 10/ 10 p. 561-574
- Kilker, J. ve Gay, G. (1998). The social construction of a digital library: a case study examining implications for evaluation. *Information Technology and Libraries*, 17(2), 60-72.
- Malizia, A., Bottoni, P. ve Levaldi, S. (2010). Generating collaborative systems for digital libraries: A model-driven approach. *Information Technology and Libraries*, 29(4), 171-186.
- McGinty, J. (2001). Developing a digital library: scala requires partnership. 4 Aralık 2024 tarihinde <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/nashville/mcginty> adresinden erişildi
- Subaşıoğlu, F. (2001). Dijital kütüphaneler: Tanımlama sorunu. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(1), 45- 54
- Witten, I. H.; Basnbridge, D.; Nichols, D. M. (2010). How to build a digital library. Burlington, MA: Morgan Kaufmann Publishers.
- Yılmaz, M. (2013). Kütüphanelerde ve arşiv kurumlarında bilgi teknolojilerinin kullanımı. İstanbul: Beşir Kitabevi.

SORUŞTURMA

SELAHATTİN ÖZTÜRK*

Sahaf, Sahaflık ve Sahafiye Üzerine Bir Soruşturma

Ortaçağ İslâm dünyasında kitap istinsahı ve satışı ile meşgul olan kimselere verrâk denilmekteyken Osmanlı döneminde sadece kitap satışını meslek edinenlere sahaf adı verilmiştir.

Sahaflıkla ilgili ilk belgelere XIV. Yüzyıla ait Bursa Şer'iyye Sicilleri'nde rastlanmaktadır. İlk dönem sahaflığının kitap istinsahına yönelik malzemelerinin tedarik ve satışının öncelikli olduğu daha sonra bunun günün şartlarına göre değiştiği bilinmektedir.

Osmanlının son dönemindeki sahaflık kültürü ve sahaflığın gördüğü kabul ile günümüz sahaflık anlayışı arasında önemli farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

Mesleği icra eden ve onlarla hem ticari anlamda hem de kültürel bağ anlamında münasebeti olanların fark edip sıklıkla dile getirdikleri sorunların bazılarını ifade etmek gerekirse;

Sahafiye ürünlerinin türü, bulunurluğu ve ilgisine ulaşım yeri ve zamanındaki değişimlerin meslekî anlamda büyük farklılıklar ortaya çıkarması, müşterilerin ürüne ulaşma konusunda teknoloji ile büyük kolaylıklar elde etmelerine karşılık, sahafîye ürün ve meslek tanımında karmaşaya yol açan bir durumla karşı karşıya kalındığı gerçeğinden hareketle bir sahaf dosyası oluşturmak istedik.

Günümüzde sahaf dükkânı içerisinde konuklarımızın tanımladığı sahafîye ürünle alakası olmayan ve geniş bir yelpazeye yayılan ürün çeşitliliği zihinleri karıştırır bir hâle gelmiştir.

Sahaflık mesleği söz konusu olduğunda hâlâ İstanbul Sahaflar Çarşısı'nın akla geliyor olmasına rağmen Sahaflar Çarşısı bugün, çarşıdaki bir iki dükkân dışında sahafîye eser satan mekânları ayrı tutarsak adının taşıdığı değer dışında Sahaflığı temsil etmemektedir.

Ders/test kitabı, kırtasiye ürünleri, yeni teknoloji ile üretilen, tezhip, minyatür ağırlıklı tek yaprak hediyeelik eşya niyetine (bazen çerçeve içerisinde) satılan gravür kopyaları.

Soruşturma dosyamızın misafirleri sahaflık mesleğini aktif olarak icra eden esnaf-tan oluşmaktadır. Kendilerine sordumuz sorulara verilen cevapları birkaç ufak dokunuş dışında kendi imlalarıyla sayfalarımıza aldık.

1. Sahaflığa ne zaman başladınız, kimin tezgâhında el bağladınız?

2. Sahaf ne yapar? Sahafiye eser nedir? Fiyatlandırmada ölçünüz nedir?

3. Sahaflar ile kütüphanelerin bağlantıları nasıl olmalıdır? Türkiye'deki durumu değerlendirmek gerekirse kısaca neler söylemek istersiniz?

* Emekli Kütüphaneci.

M. Turan Türkmenoğlu (Elif Kitabevi/İstanbul)

İnsan bir şey satacaksa kitap satmalı
Bir şey alacaksa kitap almalı
Çünkü hiçbir nimet onun kadar kıymetli olmamıştır.

Hasan Ali Yücel

1. Aile mesleğimiz olan Sahaflığa 1901 yılında Büyükbabam Türkmenzade Mustafa Efendi'yle başlamışız. Büyükbabamdan mesleği devir alan babam Adnan Tevfik Türkmenoğlu'nun yanında çok küçük yaşta gözlerimi kitapların içinde açtım. İlk ustam babamdır. Üçüncü kuşak olarak onun yolunu takip etmek suretiyle yayıncılık ve sahaflığı sürdürmeye gayret ediyorum. Çarşımızda ustalığından istifade edip her birinden önemli şeyler öğrendiğim büyüklerimi şöyle sıralayabilirim. Yazma kitaplar için mutlaka Raif Yelkenci büyüğümüze müracaat ederdik. Cerrahi Tarikatı ve Sahaflar Şeyhi Hacı Muzaffer Ozak Efendi, Arapça, Farsça ve Osmanlıca'ya çok hâkimdi. Bizlere yol gösterici ve çarşımızın hamisi idi. Yenişehirli Avni'nin yeğeni Nizamettin Aktuç, yabancı dildeki kitaplar için başvurduğumuz büyüğümüzdü İngilizce, Fransızca, Almanca ve Latinceyi rahatlıkla anlıyordu. Babadan sahaf olan Ekrem Karadeniz, gözleri âma olmasına rağmen musiki yayınları ve elimize geçen sazları sorabileceğimiz yegâne büyüğümüzdü. Esnafın evlerden aldığı kütüphanelerin döküntülerini almaya talip olan Kitapçı Raşit Efendi'nin damadı Necati Alpas, nadir bulunan risale, dergi ve benzeri yayınları üniversitedeki hocalara ve öğrencilere ucuz fiyatlarla sattığında yüzündeki mutluluğu görmek ne hoştu. Yakın zamanda kaybettiğimiz İsmail Akçay ve İbrahim Manav'ı da anmak isterim. Ustalarımızdan

çok şey öğrendim. En önemlisi de alırken de satarken de insaflı olmayı alıcının da satıcının da zaafından istifade etmemeyi öğrendik. Bir gün İbrahim Manav'a bu kadar bilgiye nasıl ulaştın diye sorduğumda her şey ustalardan öğrenilmez bize mesleğimizin bir bölümünü de müşteriler öğretir demişti. İşte bu söz kulağıma küpe olmuştur.

2. İkinci el kitapla sahafiye kitabı ayırmak gerekir. Sahafiye kitap nadir bulunan, rafta saklanmaya değer kitaptır. Hacı Muzaffer Ozak'a sormuşlar “sahaf öleniden alır, yaşayana satar” demiş. Tabi bu satış kitabın değerini bilene ve ihtiyacı olana yapılır. Kitapları alırken de satarken fiyatlandırmanın ölçüsü şöyledir: a) Yazma eserler için, Kitabın yazılış tarihi, konusu, müellifinin el yazısı olması, istinsah edilmiş nüshanın müellifinin elinden geçmesi, derkenar notları. Yeni tabirle kondisyonu yani durumu, kitabın sayfaları yangından, sudan zarar görmüş mü? Yırtık ya da eksikliği var mı? Cildi var mı varsa tamire ihtiyacı var mı, dönemine ait mi? Kur'an-ı Kerim ve bazı dinî kitaplarda hattatı ve tezhibi fiyatlandırmada en önemli etkidir. b) İbrahim Müteferrika Matbaasında basılmış koleksiyon değeri olan kitapları ayrı tutarsak matbu eserlere değer katan, yeni harflerle ve gerekse eski harf ve yabancı neşriyatta olsun nedretinden dolayı fiyatlandırılır. Meraklısı için aranıp da ender bulunanlar daima kıymetlidir.

3. Yakın zamanlara kadar sahaf esnafı ile kütüphanelerle olan münasebet kanayan bir yaradır. Sahaflar Çarşısı'ndan ve sahaf esnafının elinden nice kütüphaneler gelmiş, nice nadir eserler gelip geçmiştir. Geçmiş yıllarda yapılan müzayedelere davet edilen kütüphane yöneticileri tahsisat yokluğunu gerekçe göstererek bu davetlere icabet etmezlerdi. Belediyeler, özel kütüphaneler ve

üniversitelerde kurulan kitaplıklar, eski kitapların korunmasına ve okurlarla buluşmasına büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Dileğimiz elimize geçen nadir eserler için ilk alıcımız Devlet Kütüphanelerinin olmasıdır.

Lütfü Seymen (Müteferrika Sahaf / İstanbul)

1. Sahaflığa ilkokul bitince çizgi-roman satarak başladım. Ustam yok, zira kitap bilir insanların hepsi ustam oldu. Benim için onlarla bir arada bulunmak, kitabiyat bilgilerinden istifade etmek bir ustanın yanında çalışıp el bağlamaktan daha eğitici olmuştur. Aradan geçen yıllar Sahaf Müteferrika ve çıkarmakta olduğum Müteferrika Dergisi ekseninde bu eğitimim devam edegelmiştir.

2. Sahaf eski kitap, mecmua, fotoğraf, belge, evrak türü ürünleri elde edip bunları öncelikle ilgisiliyle buluşturmayı amaç eden meslek insanıdır. Sahafîye eser; konu, baskı tarihi, türü, erişilebilirliği, koleksiyon özelliği, hat, tezhib, cilt, eser içinde bulunan resim, plan, gravür vb. değişik özelliklerden bir veya bir kaçının bir arada bulunduğu eserlerdir. Fiyatlandırmada ölçü tabii ki yukarıda söylediğim özellikler ışığında belirlenmektedir. Bu belirlemeye rağmen sahaf, elinde bulundurduğu eserle alâkalı olanları gözetken bir yaklaşım da sergiler. Ticari önceliğin yerini alan o eser veya ürünlerden yayına dönüştürecekleri de korur/ korumalıdır.

3. Sahaflar ile kütüphaneler ilişkisi maalesef birkaç kurum dışında bireysel yakınlıkla yürümektedir. Yurt dışında ciddi araştırma kütüphaneleri sahaf piyasasında sürekli görevli bulundurulur. Oysa ülkemizde böyle bir yaklaşım bulunmuyor. Sahaflar, kurumlarda tanındıklar veya araştırmayı önceleleyen akademisyenler aracılığıyla bağlantı

kurabilmekte. Bağlantı kurmak da bazen yeterli olamamaktadır. Alım süreçleri ve mevzuat bağlayıcılıkları da bu ilişkiyi zorlaştırmaktadır. Türkiye'deki duruma gelince; öncelikle devlet tüm kurumlarıyla sahaflara hak ettiği yeri ve değeri vermedikçe, bir statü tanıyıp kaybolanı/kaybolma ihtimali olanı korumaya çalışmadıkça, sahaflar da bu hususu ısrarla talep etmedikçe nadir ve kıymetli eserlerin kütüphanelerimize ulaşması zorlaşmakta, dolayısıyla da yurt dışına çıkışı kaçınılmaz olmaktadır. Kütüphaneler yeni çıkan kitapları zaten takip etmekte. Ancak alfabeti ne olursa olsun baskısı bulunmayan eski tarihli kitapları bünyesine katmalıdır. Bunun için de gerekli görevlendirmeler yapılmalıdır. Bizde hurdaya giden kitaplardan kütüphane açmayı becermeliyiz. Devlet nadir kitapların değerini vererek bünyesine katmalı ve piyasaya güven vermelidir.

Emin Nedret İşli (Turkuaz Sahaf / İstanbul)

1. 1959 yılında Cerrahpaşa'da doğdum ve İstanbullu bir aileye mensubum. 1970'li yılların başındaki Sahaflar Çarşısı müdavimliğim 1978 yılında Enderun Kitabevi'nde çıraklığa dönüştü. Pertevniyal Lisesi'nden mezun olunca sıkça gittiğim, oradaki sohbetlerini dinlediğim Enderun Kitabevi'nin sahibi rahmetli İsmail Özdoğan Bey yanında çalışmam için teklifte bulundu. Ben de büyük bir sevinçle tereddütsüz kabul ettim. Enderun Kitabevi bana mektep oldu. Orada çok önemli insanları, âlim kişileri gördüm, dinledim ve tanıdım. İşte o tarihten bu yana aralıksız sahaflık mesleğini yapan biri olarak pek çok evden, pek çok aileden, bir sürü kurum ve kitabevi deposundan sahafîye eserler topladım. Bir sürü nadir eseri yok olmaktan "kâğıt hurdasına" gitmekten (diğer meslektaşlarım gibi) kurtardım. Kitapları, belgeleri,

görselleri kimi zaman martıların veya kuşların yuva yaptığı çatı/tavan aralarından, kimi zaman farelerin, böceklerin cirit attığı bodrumlar veya kömürlüklerden, bazen ev dışında sağlıksız müstemilatlardan, bazen de eskici/arabacıların insafına bırakılmış atılmış hâldeki kıymetli malzemeyi, nadir eserleri sokakta bulup. yok olmaktan kurtararak müzelere, kütüphanelere, araştırmacılara kazandırdığım epeyce eser sayabilirim.

2. Sahaf tabir-i caizse bir "kâğıt arkeoloğu"dur. Nadir eseri, kıymetli kitapları bulan, ortaya çıkaran ve ilgili kişilere takdim eden, satan ticaret erbabıdır. Osmanlı döneminde sahafların çok önemli bir görevi de kıymetli yazma eserleri "istinsah" dediğimiz usulle çoğaltmak, nadir kitapların nüshalarını fazlaştırmak bilginin İslam coğrafyasında yayılmasını sağlamaktır. Bu usul gelişen teknoloji ve kitap basımı sebebiyle ortadan kalkmıştır. Günümüzde sahaf, baskısı tükenmiş kitapları, ailelerin elinde bulunan nadir eserleri, önemli belgeleri araştırmacıya, koleksiyoncuya, akademik kuruluşlara, müzelere sunan ve satan bir meslek dalı hâline dönüşmüştür.

Çok eski bir meslek olan sahaflık bir ülkenin kültür hayatı ile ilgili önemli işlevleri olan bir ticaret alanıdır. Alıp sattığı ürünler bir ülkenin kültürünü, bilgi birikimini, eğitim düzeyini gösteren en önemli malzeme olan kitap, yayın ve benzeri eserlerden oluştuğu için sahaf çok önemli bir konumda bulunan kişidir. Sahafların ve sahafların kültür düzeyi o ülkenin kültürü ile doğrudan alakalıdır. Bir sahafların aldığı ve sattığı malzemeyi iyi bilmesi, anlaması, kime ne kadar yarayacağını hissetmesi ve o malzemeyi ona göre satması ülke kültürüne büyük hizmetler yapmasını sağlar.

Eşi benzeri olmayan, çoğunlukla tek nüsha, kimi zaman sadece birkaç nüshadan ibaret olan yazma eserlere, çeşitli olumsuz nedenlerle yok olmuş belirli bir sayıda nüshası kalmış baskı eserlere, bulunması güç, kıyıda köşede unutulmuş belgelere sahaflar eser denir. Bir kitabın çok az sayıda üretilmesi, önemli şahsiyetlerin imzaladıkları kitaplar, eski tarihli ve sanat değeri olan belgeler, tarihe ışık tutacak fotoğraflar, yazışmalar, baskısı yapılmayan değerli kitaplar, Osmanlı dönemi baskısı yayınlar sahaflar eser kapsamındadır. Bir kitabın sahaflar eser sayılabilmesi için cildi, yazısı, tezhibi, hattı ve hattatı özel olmalıdır. Yine baskı kitapların da sayıca az basılan veya özel ciltlenen, üzerinde özel kişilerin imzası bulunan nüshaları sahaflar eser kabul edilir.

Sahaflık çok eski bir meslektir. Ağırlıklı olarak İstanbul'da ve Anadolu'daki pek çok kentimizde sahaf dükkânları hatta sahaf çarşıları bulunmaktadır. Ayrıca teknolojinin getirdiği imkânlar ile sahaflara ait internet siteleri, topluca yer aldıkları büyük portaller vardır. Bu sitelerde, çarşılarda esnafın alıp sattığı malzeme ciddi bir piyasa oluşturmaktadır. Ayrıca esnaf tarafından düzenlenen müzayedeler, satış katalogları nadir kitabın fiyatının belirlenmesini sağlamaktadır. Nadir Kitap ve Kitantik gibi sitelerde onlarca satıcı ve binlerce eski kitap görülmekte bu sayfalar önemli bir piyasa oluşturmaktadır.

3. Sahaflar ile kütüphaneciler aynı malzemeyi kullanan, aynı işi farklı şekilde yapan meslek erbabıdır. Her kütüphaneci aynı zamanda bir sahaftır. Bir sahaf da aynı zamanda kütüphanecidir. Aralarındaki tek fark kütüphaneciler kitap ticareti ile iştigal edemezler. Sahaflar ise kendi hâlinde amatör kütüphaneci sayılır. Bu iki meslek erbabı bir

ülke kültürünü, bilimsel birikimini korumak, ortaya çıkarmak ve ilgili kişilere takdim ile yükümlüdür. Kütüphaneciler ile sahaflar her zaman dost ve dayanışma içinde olmalı, beraberce çalışmalıdırlar. Tanımakla şeref duyduğum Hidayet Nuhoglu, Celaledin Kişmir, Nail Bayraktar gibi kıymetli kütüphaneciler sahaflar ile dost, onlarla iç içe yaşayan âlim insanlardı. Bugünlerde kütüphaneci-sahaf ilişkisi çok zayıflamıştır. Bu da kültür eserlerinin ortaya çıkmasını ve ilgilileri tarafından kullanılabilmesini olumsuz etki eden bir durumdur. Yetkili birimler veya kültür kurumları tarafından kütüphaneci/sahaf çalıştayları yapılmalı, sahafların bu yolda kütüphanelerimize daha çok katkı vermeleri sağlanmalıdır.

Bahtiyar İstekli (Sahaf Bahtiyar/İstanbul)

1.Sahaflığa başlamamız bir süreç içinde oldu. Çoğul söylüyorum çünkü biz üç arkadaş birlikte başladık, hâlen ayrı ayrı olsak da üçümüz de sahaflığı sürdürüyoruz. Lütfi, Cumhur ve ben. 1980 sonları üniversite öğrencisiyiz ve hem okuldan, hem de yurttan arkadaşız. Kitaba ve kitap okumaya ilgilimiz var. Yolumuz sahaflar çarşısına, kitapçılara düşüyor. Hurdacıları öğreniyoruz ve onlardan çok uygun fiyata kitap alabiliyoruz. Bir süre sonra hurdacıdan çıkan kıymetli kitapları sahaflara satmaya başlıyoruz. Sonra Kadıköy’de hafta sonları sergiler açarak sokak kitapçılığı, ardından da Akmar Pasajı’nda dükkân.

Görüldüğü gibi sahaflığa başlamamız bir süreç içinde tedricen oluyor. Başta istediğimiz kitaplara ulaşabilme, sonra okul harçlığımızı çıkartarak kitaplar da edinme ve arkasından dükkân açarak sahaflığa başlama şeklinde geliyor. Bahsettiğim yıllar

1980 sonları ve 1990 başı. İlk dükkân açış tarihimiz 1991 Ocak ayı.

Bizim sahaflık tecrübemiz çıraklık ve kalfalık yoluyla değil, tamamen kendi yolumuzu kendimiz bularak olmuştur. Daha çok müşterilerimizden bir şeyler öğrenerek ilerledik. İnsan-kitap ilişkisini bize gelenlerde sürekli gözlemliyorduk. Onların ilgileri, ne tür kitaplara önem verildiği, kıymetli kitapların hangi özellikleri taşıması gerektiği gibi mevzuları doğru bir gözlemlerle kitap meraklılarından öğrenmek mümkün. Bir de tabii meslektaşlarımız var. Akmar Pasajı’nda bizden daha kıdemli, daha eski sahaf abilerimiz vardı. Onları sürekli gözlemliyorduk. Bunlar arasında Lütfi Seymen ve Celal Gözütok’u sayabilirim. Onların dükkân vitrini bile bizim için öğreticiydi. Onların müşterileri bize de geliyor, sahaf-müşteri ilişkileri hakkında pratikler ediniyorduk. Böyle böyle yolumuzu bulduk.

2.Sahafına göre birtakım değişiklikler olsa da, sahaf genel olarak eski kitap ve kâğıt türü malzemeleri temin ederek ilgililerine pazarlar. Ana konu kitap olmakla beraber bunun yanında eskilerden kalma fotoğraf, mektup, evrak tarzı malzemeler de büyük önem arz eder. Tek tip bir sahaflık yoktur, bazıları sadece kitapla iştigal ederken sadece efemera dediğimiz evrak ve fotoğraf türü şeylerle uğraşan sahaflar da vardır. Hepsinin ortak noktası kâğıt malzemelerle ilgili olmaları. Geçmişin kâğıtlarını alıp satarlar.

Fiyatlandırma, sahafına göre değişiklik gösterebilir. Bir yandan alış fiyatları fiyatlandırmada etkili olurken diğer yandan da fiyat koyan sahafın önem kriteri etkili olabilir. İlk baskı kitapları seven, daha çok onları alıp satan bir sahafta bu tür kitaplar, bunlara önem vermeyen başka bir sahafıya göre çok

daha yüksek fiyatlı olabilir. Ya da elinden çok kıymetli şeyler geçmiş olan bir sahafta henüz pek bir şey görmemiş olan bir sahafa göre fiyatlar daha düşük olabilir. Sahafın tecrübesine, piyasasına, müşteri çeşitliliğine göre fiyatlar değişir. Bazı malzemenin muadili bulunmayacağı için sahaf istediği fiyatı koyabilir. Burada da sahafın dayanma gücü belirleyicidir. Satmak zorundaysa çok kıymetli bir şeyi bile var olan müşterinin alım gücüne göre değerlendirmek mecburiyeti olacaktır. Ama genel olarak bir sahaf bir malzemeyi gördüğü zaman kaçta satabileceğini aşağı yukarı kestirebilir. Bu, yıllar içinde gelişen sezgisel bir durumdur.

3. Kütüphaneler ellerindeki kıymetli eserlerin tespitinde sahaflardan istifade edebilirler. Bunların tespit edilerek diğer kitaplarla aynı muameleye tabi tutulmaması gerekir. Yine kütüphaneler eksikleri olan kitapları sahaflardan tamamlayabilirler. Kütüphanenin durumuna göre bazı koleksiyonların eksik baskıları, eksik ciltler veya dergilerin eksik sayılarını tamamlayarak daha iyi kütüphanecilik hizmeti verebilirler. Elleri mükerreri çok olan kitapları kendilerinde bulunmayan eksikleri ile takas yoluna gidebilirler. İki kesim arasında bilgi ve tecrübe alışverişi iki kesimi de zenginleştirir. Her durumda ortak meşguliyetleri kitap olduğu için bir araya gelip konuşmaları bile iki tarafa da mesleki bakımdan katkılar sağlayacaktır.

Bizde çok sınırlı sayıda kütüphane ve kütüphaneci sahaflarla ilişkilidir. Sahaflardan eser satın alma, eksik koleksiyonları tamamlama diye kütüphanelerimizde bir yaklaşım maalesef görülmemektedir. Osmanlı matbuatına ait birçok eser kütüphanelerimizde bulunmamasına rağmen bunları temin

etmek için bir icraat da yapılmamaktadır. Bugün kütüphanelerimizde hiç bulunmayan veya eksik sayıları olan süreli yayınların, salnamelerin eksikleri istense sahaflardan ve müzayedelerden tamamlanabilir ama maalesef eksiklerini tespit ederek bunları tamamlamak arzusunda olan bir kütüphanemiz bulunmamaktadır!

Cantürk Coşkun (Aşiyân Sahaf /Ankara)

1. Sahaflığa 1992 yılında Ankara'da, Kocabeyoğlu Pasajı'nın alt katında Ankara'nın tanınmış sahaflarından biri olan Turhan Polat'ın (1936-2011) yanında başladım.

Kimin tezgâhında el bağladığıma gelince, babam Sahaf Ethem Coşkun (1955-2017)'un işletmeye açtığı Aşiyân Sahafta ve onun himâyesinde yetiştim. Babam işine ve bir ömür uğraştığı Osmanlıcaya son derece hâkim bir otodidaktı. Kendisini tanıyan her araştırmacının yanı sıra kitapseverin ve kütüphanecilerin sevgisini, hayranlığını kazanmıştır. Onunla birlikte her ânı dolu dolu on dört kitap yılı geçirdim.

2, Sahafların, her şeyden önce müşterisi için özellik arz eden kitaplar üzerinde tasarruf sahibi olduklarını söylemek gerekir. Dolayısıyla her eski kitap satan kişi sahaf değildir. Burada kitabın bir hikâyesi vardır. Sahaflar o hikâyenin bir parçası olmak isterler, fiyatlar eskiden "Nadir Kitap" etiketiyle tespit edilirdi, şimdi ise bu etiketi marka olarak kullanan büyük bir veri tabanı belirliyor. E-ticaret sitelerinde verilen rakamlar hazır fiyatlar üzerinden yapılan değerlendirmelerle belirleniyor. "Serbest Piyasa" teriminin arkasına saklanarak yapılan fiyatlandırmalar da ne yazık ki bir standart gözetilmiyor. Bu konu hakkında daha uzun uzun konuşmak icap eder.

3, Kütüphanelerimiz başış kitapları kabul ediyor ama kitap satın alma konusunda biraz geride duruyorlar. Zengin kütüphanelerin süreli/süresiz, eski/yeni her türlü basılı ve yazılı materyali bulundurmak ve ilgisi için muhafaza etmek gibi zorunlulukları var. Bu zorunluluklar ciddiyetini yeterince hissettirmiyor olmalı ki kütüphanelerimiz ücretsiz internet hizmetleri ve ders çalışma alanı haricinde araştırma, okuma vs. gibi hizmetler için kullanılmıyor.

Kütüphaneciler kitapçı/sahafarla yalnızca belirledikleri liste ve kendilerine ayrılan cüzi bir bütçe üzerinden ilişki kuruyorlar. Bu ilişkinin "resmî kanallar" aracılığıyla yapılması da bir görevi yerine getirmekten öte anlam taşımıyor.

Daha "sempatik" ilişkiler kurmaya ihtiyaç var. Biraz kitap sevmek gerekiyor sanırım.

İskender Dereli (Yeşilyurt Kitabevi/ İzmir)

1.Sahaflığa 2000 yılında gezip dolaştığım kitapçı, sahaf dükkânlarında başladım. Klasik anlamda bir ustanın yanında çıraklık yaparak sahaflığa başlamadım. Sahaflık hayatımda merhum Nail Esmer ve Müteferrika Sahaf Lütfü Seymen birer usta olarak önemli bir yerdedir.

2.Sahaf, merhum Sahaflar Şeyhi Muzafer Ozak'ın tabiri ile "ölmüş insanların kitaplarını ölecek olan kişilere ulaştıran" esnaftır. Sahaf, kitaptan eski belge ve fotoğraflara kadar uzanan yelpazede elindeki ürünleri alakalı kimselere ulaştırır. Her sahaf birer kültür taşıyıcısıdır. Sahafiye eser, genel geçer bulunabilen kitaplar ve belgeler dışında spesifik nitelikte olup zor bulunan materyale denir. Fiyatlandırma konusunda

her sektörde olduğu gibi fiyatı piyasa şartları belirler ama bu sahada nadirat önemlidir.

3-Sahaf ile kütüphanenin bağı ne kadar sıkı olursa ülkenin kültür hayatı o kadar çeşitlenecektir. Tabi hayatını sahaflık ile idame ettiren esnaf için kütüphanenin alım gücü ve sahafa karşı alakası temel belirleyici olacaktır. Türkiye’de son 20 yılda sahafîye materyale karşı bir alâka var. Bu alâkada şahıslar kadar resmî ya da özel kurumların da oranı oldukça büyük. Genel ekonomik durumun yansımaları dönem dönem yükselen ve alçalan eğriler çiziyor. Umarım önümüzdeki dönem sahaf ve ilgili olan şahıs ya da kurum ilgisini arttıracaktır.

Murat Uncu (Sahaf Murat / İstanbul)

1. 1994 yılı başında Simurg Sahaf'ta mesleğe başladım. 1998 yılının sonuna kadar çalıştım. Çıraqlığı orada tamamladım. Dört yıllık süre boyunca başta İbrahim Yılmaz olmak üzere sahaf ustalarından ve müşterilerden kitabiyat bilgimi artırdım. Eski yazıyı meslek sayesinde öğrendim. Dönemin hemen hemen bütün sahaflarını işimin gereği tanıdım. Kab'ımızda bu sayede eridim ve elimiz ekmek tutar oldu. Yaklaşık bir sene Yapı Kredi Yayınları'nda satış kadrosunda özellikle sanat, edebiyat ve tarih kitapları konusunda uzmanlaştım oldum.

2. Mesleğimiz, sahafîye kitapları ilgisine uygun fiyatla satma düsturuyla gelişen bir meslek. Sahafîye kitap, hâlâ güncelliğini koruyan memleketin kültür ve akademik hayatına faydeli kitaplardan sayılır.

3. Benim kişisel okuma hayatımda kütüphaneler önemli bir yer tutar. Özellikle Atatürk Kitaplığının çocuk yaşlarımdan itibaren hayatımda değerli bir yeri vardır.

Gerek Osmanlı döneminde gerekse de Cumhuriyet döneminde memleketimizin kütüphaneleri, bu kütüphaneleri geliştirip kollayan çalışkanlıklarıyla takdir toplayan sayısız âlimin yetişmesine vesile olan insanlar sayesinde olmuştur. Son yirmi beş yıldır ülkemiz kütüphanecilik konusunda oldukça gelişti. Teknolojik donanım arttı ciddi koleksiyonlar oluştu. Bu noktada her daim fikir alışverişimiz hep canlı olmuştur. Sadece biz değil bütün kitapseverler için kütüphaneler kapı komşusu olmak zorunda.

Son yıllarda kütüphanelere verilen destek meyvelerini yavaş yavaş vermeye başlamış okuyucuya ve araştırmacıya müthiş imkânlar yaratmış ciddi yayımlar gerçekleştirmiştir.

Ali Karabeyeser (İkiel Sahaf/İstanbul)

1. Sahaflığa 2011 yılında başladım. Kitaplara olan tutkum mesleki çıraklığım olarak görülebilir. Klasik usta çırak ilişkisi içerisinde mesleki deneyimim olmadı. Kervan yolda düzülür misali işin her aşamasında meslek kendini öğretmeye devam ediyor. Bu öğrenme sürecim ise hâlâ devam etmektedir.

2. Sahaflık mesleğinin tanımı ve kapsamı icabı satılacak materyalin mümkün oldukça eski tarihli olması ve az bulunuyor olması gerekmektedir. Ancak günümüzdeki koşullar ve mesleğin dönüşüm süreci nedeniyle yakın tarihlerde basımı yapılmış kitap, mecmua vb. yayınları da sahaf tezgâhlarında görmek mümkündür. Yakın zamanda basılan bir kısım kitabın sahafîye tezgâhında olma nedenlerinden birisi de baskı adedinden kaynaklanmakta olup bu durum da tezgâha konulan kitaba belirlenen değeri arttırmaktadır.

Sahaflıye ürün: ülkemizde bir ürünün sahafîye olup olmadığını belirlemek için temel iki kriterle bakılmaktadır. Bu kriterlerin ilki; Matbu Osmanlıca olan her tür yayın ve Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki tüm yayınlar iki farklı dönemi betimlemeleri nedeniyle doğal olarak sahafîye ürün olarak kabul görmektedir. Ayrıca zamana karşı direnen eserleri de sahafîye ürün kategorisine koyabiliriz. Fiyatlamada şu kıstaslara dikkat edilmektedir; eserin basıldığı dönem, ait olduğu konu, yazarının kim olduğu ve piyasada bulunabilme sıklığı.

3. Kültürel hafızanın korunabilmesi için sahafîlar ve kütüphaneler arasında her zaman bir bağlantı ve işbirliğinin olması gerekmektedir. Ülkemizde birkaç kütüphane dışında maalesef bu bağlantı yok denecek kadar azdır. Sahaflıye eserlerin kurumsal bir kimlik altında genel okuyucuya, araştırmacıya hizmet verecek şekilde temin edilip, korunması ancak kütüphaneler kanalıyla mümkün olabilir.

Ümit Nar (Hermes Sahaf /İzmir)

1. Sahaflığa 2008’de başladım. Ama eski usul usta-çırak ilişkisiyle değil, tabiri caizse paraşütle inerek. Bir dükkânı devraldım ve mesleğe ilk adımımı attım. Maalesef günümüzde evvelen olduğu gibi bir yetiştirme/yetiştirilme biçimi kalmadı. Yine de mesleğe Aslıhan Pasajı’nda başladığım için kendimi şanslı addediyorum, Halil Bingöl ustamızla komşuydum, eli hep üstümüzdeydi, başımız sıkıştığında yardımcı olurdu. Keza Nedret İşli ustamız da yakınlarda olduğu için daima müşkülde kaldığımızda bilgisiyle, donanımıyla dertlerimizi çözmüştür.

2. Sahaf, muhafaza eder, geleceğe aktarır ve kitabın yahut evrakın doğru ele ulaşmasını sağlar. Sahafiye eser dediğimiz aslında çok geniş bir konu. Bir yandan baskısı olmayan bir kitap sahafiye sayılabilir. Öte yandan yıllar evvel basılmış ve belki bir daha basılmayacak bir kitap da (Örneğin İstanbul kelekleri) sahafiye olabilir. Diyelim beş yıl sonra, bu konuyla ilgilenecek biri çıkacak. İşte o bir kişi için bazı kitapları bulur, önce onarır, sonra saklar sonra da günü gelince ilgisine kavuşturursunuz. Fiyatlandırma bahsi biraz karışık. Her ne kadar internet satış siteleri vasıtasıyla kitap fiyatlarını belirleyen bir “piyasa” oluştuysa da bu biricik “unique” kitaplarda pek geçerli değil, orada konu tamamen alıcıyla satıcıyla arasındadır. Ama güncel ve baskısı olmayan kitaplarda benim politikam şöyle: Yeniden basıldığında aşağı yukarı kaç basılacaksa o civarda belki yüzde on üstünde fiyatlandırıyorum.

3. Kütüphaneleri araştırmacılar için mekânlar olarak düşünürsek elbette çok sıkı olmalı. Fakat bu böyle değil maalesef. Yoksa kütüphaneler ve sahaflar daima dirsek temasında olması, birbirine yakın olması gereken iki kültür mekânı.

Barış Bingöl (Barış Sahaf / İstanbul)

1. Sahaflık mesleğine babam Halil Bingöl’ün yanında adım attım. 2008 yılında Kadıköy Kafkas Kitapçılar Pasajı’nda faaliyet göstermeye başladım. İki yılın ardından Hacı Şükrü Sokak’taki dükkânıma geçtim. Ancak burada da uzun süre kalmadım; üç yıl sonra şu anda faaliyet göstermekte olduğum Mühürdar Caddesi’ndeki dükkâna taşındım ve yaklaşık on yıldır burada hizmet veriyorum. Babamın ve diğer meslek büyüklerimin öğrettiklerine sadık kalarak

bu mesleği sürdürmek için büyük bir çaba sarf ediyorum.

2. Sahaflar, görüldüğünden çok daha fazla iş yapar; kitabı temin eder, fiziki bakımını gerçekleştirir, içeriğini araştırır ve doğru kitleyle buluşturur. Basitçe ifade etmek gerekirse, sahaf, kitabı bulur, değerlendirir ve ilgisine sunar.

Bir eserin sahafiye sayılabilmesi için çeşitli kriterler mevcuttur. Sadece basım tarihinin eski olması, bir kitabı sahafiye yapmaya yetmez. Eserin yazarı, basım yeri, konusu, varsa üzerinde yazarın imzası veya ithafı, kullanılan basım tekniği gibi unsurlar önemlidir. Ayrıca, eserin piyasada bulunma zorluğu da sahafiye değerini artıran faktörlerden biridir. Örneğin, 2015 yılında basılmış bir kitap, yukarıda sayılan özelliklerin çoğunu taşıyorsa, sahafiye niteliği kazanabilir. Ancak bu değerlendirmeler, ülkemizde geçerli standartlara dayanmaktadır. Bir kitabın Türkiye’de sahafiye kabul edilmesi, yurt dışında da aynı değeri görmesi anlamına gelmez.

Fiyatlandırma konusunda ise yukarıdaki unsurların yanı sıra, kitabı talep eden koleksiyoner, araştırmacı ya da okuma meraklısı müşterilerin esere biçtiği değer de önemli bir etkidir. Çünkü, bir kitabın ne kadar kıymetli bir sahafiye eser olduğunu düşünsek bile, talep yoksa fiyat belirlemek oldukça zordur.

3. Bu konu, benim için ülkemizde kanayan bir yaradır aslında. Kütüphaneler, kitapla ilgilenen herkesin vazgeçilmez mekânlarıdır. Biz sahaflar da kitap dünyasının bir parçası olarak bu tutkuya gönül vermiş insanlarız. Ancak ne yazık ki sahaflar ve kütüphaneler arasında ye-

terli bir iş birliği sağlanamamaktadır. Bu durum, kütüphanelerin kitap satın alma bütçelerinin yetersiz veya hiç olmamasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak hem kütüphaneler hem de sahaflar için kısır bir döngü oluşmaktadır.

Kendi deneyimlerimden yola çıkarak söyleyebilirim ki, evlerindeki kitapları başışlamak isteyen pek çok insanla karşılaştım. Ancak kütüphaneler, yer yetersizliği veya bütçe eksikliği gibi sebeplerle bu değerli koleksiyonları kabul edemediklerini belirttiler. Yine de bizimle yakın temasta olan, kitap ve dergilere ilgi duyan birçok değerli kütüphaneci bulunmaktadır. Bu kişiler de sahaflar ile kütüphaneler arasındaki bu kopukluğun farkında, ancak mevcut mevzuatlar gereği daha fazla bir şey yapamadıklarını ifade ediyorlar.

Bu durumun çözümü için, sahaflar ve kütüphaneler bir araya gelerek ortak bir çalışma yapmalı ve bu sorunların üstesinden nasıl gelinebileceğini tartışmalıdır.

Nihat Yalçın (Osmanlıca Sahaf / Rumuz Kitabevi/ İstanbul)

1. Sahaflığa 2010'lu yıllarda başladım. Herhangi bir ustanın yanında aktif olarak bulunmamakla birlikte yakın çevremde bulunan usta sahaflarla görüşmelerimizde ve beraberce geçirilen vakitlerde tecrübe edindim. Aslen yayıncılık yaptığım için sahaflık kısmı daha çok kendim için alıp ikinci nüshaları bulduğumda satışı yapmaktı. Son beş yılda ise dükkânla beraber özellikle sosyal medyada aktif olarak yoğun bir şekilde sahaflık mesleğiyle iştigal ediyorum. Sosyal medya üzerinden müzayedeler düzenleyerek elde ettiğimiz sahaflıye ürünleri daha geniş kitlelere ulaştırmaya çalışıyoruz.

2. Sahaflık sadece maişet temini için yapılabilecek bir iş değildir. Aynı zamanda kitapsever olmalısınız. Kitabiyat bilgisi, eserlerin basım bilgileri ve kimlerin daha fazla işine yarayabileceği hususunda zihnî birikimin bulunması gerekir. Bu birikimle birlikte sahaf zaman içerisinde kitapların bir nevi koruyucusu olur. Birçok kitap, dergi, gazete, plan, harita ve efemera ürünler sahaflar sayesinde yok olmaktan kurtulup yeni sahiplerine ulaştırılır. Sahaflıye eserle ikinci el eser ayrımı bizde daha yeni oluşuyor. Sahaflıye eser, baskı yılı, adedi ve sair özellikler bakımından nadir bulunan eserdir. Fiyatlandırmayı mümkün olabildiğince düşük tutmaya çalışıyoruz. Ancak fiyatlandırmayı o günün ekonomik koşulları da etkiliyor. Ayrıca nadir bir eserin fiyatı diğer kitaplar gibi olmaz. Artık o koleksiyon değeri taşır. Bu özellikte olanların da piyasa değeri aşağı yukarı bellidir. Astronomik fiyatlara hiçbir zaman çıkmamak, okuyucuyu ve koleksiyoneri daha fazla eserle buluşturmak gerekir.

3. Sahaflarla kütüphanelerin irtibatı bizde çok iyi tesis edilememiştir. Türkiye'de üç beş kütüphane haricinde sahaflardan eser alan kütüphane neredeyse yoktur. Alım yöntemlerindeki aşırı prosedürler sahaflıye eserlerin kütüphanelere ulaşmasını geciktiren ya da engelleyen süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. İhale usulü, temin çeşitleri vs. farklı yöntemlerle yeni kitap alımı yapılmaktadır. Bahsettiğimiz üç beş kütüphane ise gerçekten koleksiyonlarını daha da genişletmeye devam ediyor. Sayılarının artması en büyük temennimizdir. Bu amaçla sahaflar ile kütüphane yöneticilerini bir araya getirecek toplantılar yapılmalı, kıymetli eserlerin kütüphanelere ulaşabilmesi yönünde fikir alışverişi ve ortak anlaşma yolları aranmalıdır.

KONUŞAN: SELAHATTİN ÖZTÜRK

Ramazan Minder’le Kütüphane ve Kütüphanecilik Üzerine Bir Söyleşi

-Ramazan Minder Kimdir? Kütüphanecilik mesleğine başlaması nasıl olur?

-1967 yılında Rize’nin Güneysu ilçesinde doğdum. İlk, orta ve lise tahsilimi burada tamamladım. Anakara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 1991’de mezun oldum. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı’nın açmış olduğu öğretmenlik sınavı sonucu eylül ayında Rize İkizdere İmam Hatip Lisesinde meslek dersleri öğretmeni olarak göreve başladım. Burada üç yıl vazife yaptım. Bu arada askerliğimi de kısa dönem (altı ay) olarak Amasya’da tamamladım. Akabinde bir yıl da Çankırı Kurşunlu İmam Hatip Lisesi’nde görev yaptım. İstanbul’da yaşama ve kütüphanede çalışma isteğim nedeniyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler

Müdürlüğü’ne naklen atanma müracaatında bulundum. Nakil işlemlerinin tamamlanmasıyla Temmuz 1995 yılında Atatürk Kitaplığı’nda çalışmaya başladım. Kütüphanecilik hayatım Kasım 2019 tarihine kadar devam etti.

2011 yılına kadar müdür yardımcısı bu tarihten sonra da ayrılıncaya kadar müdür olarak büyük bir onurla vazife yaptım. Kütüphaneyle ilk tanışmam ortaokulda öğretmenimizin verdiği “1915 Tehcir olayı” ödeviyle başlamıştı. O tarihte belde olan Güneysu’da kütüphane yoktu. Ödevimi yapmak için Rize’de bulunan İl Halk Kütüphanesi’ne gitmiştim. Oradaki bayan memurun yerinden kalkmadan bana eliyle bir rafi işaret etmesi ve benim de gidip tozlu raftan o kitabı almam... Kim bilir belki de kütüphanelerde

hizmet kalitesini artırmaya dönük çalışmalarım da bu kötü hatıranın bir payı vardır. Evimizde benim ihtiyaçlarımı karşılamaya yetecek çapta mütevazı bir kütüphanemiz vardı. Babamın fasikül fasikül alarak biriktirdiği Cumhuriyet ve Meydan Larousse ansiklopedileri benim lise yıllarında yararlandığım en önemli iki kaynak olmuştu. Yine iki büyük abime ait kitaplar da bu kütüphanede bulunmakta idi. Dolayısıyla kitap ve kütüphane benim hayatımda hep oldu aslında. Üniversite yıllarımda iyi bir okuyucu olmuşum. Bu okuma alışkanlığım bugün de aynı heyecanla devam ediyor.

-Mesleki kariyerinizden kısaca bahsetmek isterseniz neler söylersiniz?

-Atatürk Kitaplığı'nda ilk göreve başladığımda bana gezici kütüphanelerin ve müzelerin yönetimi verildi. Öncesinde doğal olarak bu konularda bilgim ve tecrübem yoktu. Alaylı olmanın güzel bir tarafı da bu zaten. Her şeyi sahada öğreniyorsunuz. Ben de işi sahiplenerek öğrenmeye çalıştım. O zaman İETT'den alınan beş adet eski otobüs bu hizmette kullanılıyordu. Birkaç yıl sonra bu otobüsler iş göremez hâle gelince daha küçük yeni otobüsler alınarak iç dizaynı ilgili firmaya yaptırıldı. Bu süreçlerin bizzat içinde oldum. Müzelerdeki envanterleri tanıma, müzeciliğin hassasiyetlerini ve işleyiş biçimini öğrenme yolunda da gayretim oldu. Sanat tarihi ile alakalı kitaplar okuma vb. kendimi yetiştirme amacıyla bol bol okumalarım oldu. Renkli bir iş ortamımız vardı. Sanat tarihçisi, arkeolog, kütüphaneci, arşivci, tarihçi, edebiyatçı gibi farklı disiplinlerde lisans eğitimi almış iyi bir ekibimiz vardı. Bu arkadaşlarımızdan çok istifade ettim. İstanbul'un o günlerde çok fazla kütüphaneye ihtiyacı vardı. İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü olarak ilçelerde halk ve çocuk kütüphaneleri açmaya başladık. Yeni kütüphanelerin açılması bir yana buralara kitap alımlarının da artarak sürmesinin yanı sıra ser-

giler, paneller tertip ediyorduk. Açıkçası işimizin odak noktasını sadece kitap ve kütüphane olarak sınırlandırmamış oluyorduk. Velhasıl hummalı bir şekilde yapılan çalışmalarla mesleki bilgimi artırmaya yönelik olarak yaptığım okumaların beni iyi bir noktaya taşıdığını söyleyebilirim.

-Kütüphanecilik mesleğini nasıl tanımlarsınız?

-Kütüphanecilik kitap sevenlerin mesleği, öyle olmalı. Bir de elbette önce insanı sevmek lazım, insana hizmeti sevmek lazım. Kütüphanelerde toplumun ve insanlığın hafızası korunur. Bu hafızayı hem en iyi şekilde korumak (fiziki önlemleri almak), hem de bu hafızaya kolay erişebilmek için bilimsel yöntemler kullanmak (tasnif, kataloglama ve son dönemde teknoloji) hem de bu hafızayı herkese en etkili ve verimli yöntemleri kullanarak sunma mesleğidir.

-Klasik bir sorudur ancak sizin düşüncelerinizi de öğrenmek isteriz. Bizde kütüphaneciliğin gidişatı ne durumda?

-Ülkemizde kütüphaneciliğin son otuz yılına yaşayarak şahit oldum. Dolayısıyla bazı kıyaslamaları yapacak kadar yaşamışlığım bulunuyor. Toplumsal farkındalık konusunda çok ileri düzeylere geldik. Bu farkındalık sadece okuyucuda değil geniş bir toplumsal kesimde olduğu gibi, yerel yönetimler ve merkezî hükümetler düzeyinin yanı sıra medya ve partiler düzeyinde de bu farkındalık çok üst seviyelere geldi. Artık partilerin programlarında da "kütüphane" kavramı görülmektedir. Medyada kütüphanecileri, kütüphaneleri daha çok görmekteyiz. Bu farkındalık tabii ki kendiliğinden olmadı. Gerek mahalli idarelerin gerekse de merkezî yönetimin yeni ve modern kütüphanecilik hizmetleri bunda oldukça etkili oldu. Yeni kitapları, çok şık tasarlanmış masa ve sandalyeleri ile açılan bu kütüphaneler çocuklarımızı ve gençlerimizi içeriye çağırırken genç kuşağın

kütüphane kullanma alışkanlıkları güçlendi ve değişti. Gerek ders çalışmak için olsun gerekse de kitap ödünç almak için olsun bu kullanım arttıkça yöneticilerin de bu alana yatırımları arttı. Bu döngü son beş on yılda muazzam bir seviyeye ulaştı. Ülkemizde gerek nicelik gerekse de nitelik olarak kütüphanecilik alanında sessiz bir devrim yaşadık. Bu muazzam dönüşümle ilgili üniversitemizin gerekli bilimsel çalışmaları yeterince yapmadığı kanaatindeyim. Bu konunun her cephesiyle iyice konuşulması ve yazılması gerekiyor.

-Son yıllarda Belediyeler (Yerel Yönetimler) tarafından açılan kütüphanelerimizin toplumda bulduğu karşılık hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir?

-Belediyelerin kütüphane hizmetleri özellikle son yıllarda artmıştır. 1995 yılında Atatürk Kitaplığı'nda göreve başladığımda şube kütüphanemiz bulunmuyordu. Sadece Kadın Eserleri Kütüphanesi vardı ve o da Kadın Eserleri Vakfı'na bağlı olarak İBB ile yapılan bir protokol kapsamında çalışan bir ihtisas kütüphanesiydi. O yıllarda İBB olarak ilçelerde halk ve çocuk kütüphaneleri açmaya başladık. İstanbul'da kütüphane talebi çok fazlaydı. Buna mukabil kütüphane sayısı oldukça azdı. Zamanla İBB'nin yanı sıra ilçe belediyelerinden birkaçı da küçük çaplı kütüphaneler açmaya başladılar. Açılan bu kütüphaneler bugünkü kütüphanelerle kıyaslanamayacak kadar donanımsız ve yetersiz mekânlardı. Fakat bu tecrübe mahalli idarelere çok şey kattı. Zamanla belediyeler kütüphaneleri çok geliştirdi. Önceden mevcut bir binanın küçük bir oda veya salonunda açılan kütüphanelerin yerini müstakil yapılar almaya başladı. Kitap mevcutlarını artırdılar. Kütüphane çalışanlarını Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu kütüphanecilerden seçmeye başladılar. Kütüphane dekorasyonuna önem verdiler. Yaşanan bu süreçlerin sonunda geldi-

ğimiz bugünkü nokta ülkemiz açısından gurur verici bir tabloyu ortaya çıkarmıştır. İstanbul örneğinden hareket ederek söyleyecek olursak özellikle bazı ilçe belediyelerimiz kütüphanecilik hizmet ve kalitesinde çok üst düzeye çıkmışlardır. Özellikle Zeytinburnu Belediyesi, Ömer Arısoy başkanlığında modern kütüphaneler inşa etti. Buralardan yararlanan okuyuculara ücretsiz olarak çeşitli ikramlarda bulundular. Aynı şekilde Ergun Turan Fatih Belediyesi'nde, Hilmi Türkmen Üsküdar Belediyesi'nde çok güzel hizmetler verdiler. Bunların dışında Sultanbeyli, Beylikdüzü, Başakşehir ve Beyoğlu gibi ilçe belediyelerince de kütüphaneler açıldı. Bugün İstanbul'da bulunan Belediye Kütüphanelerinin sayısı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kütüphane sayısından daha fazladır. Bu alanda hizmetlerin hem sayı hem de kalite olarak artmasında Sayın Cumhurbaşkanımızın ve ona bağlı belediyelerin öncü bir katkısı olmuştur. Her fırsatta "Millet Kırathaneleri" talebini yinelemek suretiyle bu konudaki teşvik edici direktifleri sayesinde kütüphaneden yararlanan gençlerimize ücretsiz ikram olayı da hayata geçirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi içinde açılan Millet Kütüphanesi ise Türk Kütüphaneciliği açısından hem mimari hem de hizmet kalitesi yönüyle anıt eser olarak halkımızın hizmetine sunulmuştur. Bütün bu örneklerin yanında açılan kütüphane sayısı bakımından İstanbul dışında da sayı ve kaliteli mekânlar itibariyle öne çıkan Kayseri, Kahramanmaraş, Gaziantep, Bursa, Antalya/Kepez gibi il ve ilçelerimizi de zikretmemiz de gerekir.

-Pek çok kütüphane kurulmasına öncülük yaptınız. Keşke şunu da yapabseydik diyeceğiniz işler oldu mu?

-İstanbul'da büyük bir şehir kütüphanesi kurulması en büyük hedefimdi. Malumunuz sizin de aralarında yer aldığı ve ülkemizin en önemli yazar, akademisyen, sahaf, yayıncı, kütüphaneci gibi değişik alanlarda çalışanların katılım sağla-

dığı bir çalıştay gerçekleştirmiştik Sapanca’da. Bunun sonuç raporunu da paylaşmıştık. Benim buradaki hayalim kapasite olarak 30-40 milyon materyale sahip bir kütüphane kurmaktı. Bu nicelik yanında nitelik, fonksiyon, işlevsellik ve amaç bakımından da bir hayli farklılıklar barındıracaktı.

Bir diğer hayalim ise Seyfettin Özege’nin Fatih’te bulunan evini satın alarak burayı bir kütüphane, araştırma merkezi ve Osmanlıca öğretim merkezine dönüştürmektir. Seyfettin Özege ulaşabildiği Osmanlıca basılı kitapların kataloğunu hazırlayarak çok büyük iş başarmış bir büyüğümüzüzdü. Biz onun bütün özel arşivini satın almış tasnif ve kataloglamalarını bitirmiş ve dijital olarak internet üzerinden hizmete açmıştık. Dolayısıyla onun evini satın alabilseydik Atatürk Kitaplığı’nda çift nüshası bulunan Osmanlıca kitapları ve kendi özel arşivini buraya taşıyacaktım. Böylelikle burası hem bir araştırma merkezi hem de bir eğitim ve kültür merkezi olarak hizmet verecekti.

Aynı şekilde Fatih Karagömrük’te bulunan Osman Nuri Ergin’in evinin de bu şekilde satın alınıp kullanılmasından yanaydım. Osman Nuri Ergin İstanbul çalışmalarıyla öne çıkmış çok mühim bir isim. Bir kısım şahsi eşyalarını da ailesinden satın almıştım. Bu evde İstanbul araştırmaları merkezi olarak kullanılabilir.

Sirkeci’den Cağaloğlu’na doğru çıkarken bir dönem Hamit Aytac’ın yaşadığı bir bina vardır. Bu bina ile ilgili haberler yapılmış gazetelerde. Ben de Kütüphaneler ve Müzeler Müdürü olarak konuyla ilgilenmiş ve mülkiyet sahibiyle de görüşmüştüm. Burası aslında birkaç binadan oluşan bir komplekstir. Binanın orta avlusu da vardır. Söz konusu binada “Hamit Aytac Türk İslam Sanatları Araştırma-Uygulama Merkezi ile Müzesi ve Kütüphanesi” gibi bir yer kurma düşüncem vardı. Hat, tezhip,

ebru, minyatür gibi geleneksel sanatlarımızla uğraşan çok kıymetli hocalarımızın arşivlerini ve eserlerini buraya toplamak arzusundaydım.

Senin de sorunda bahsettiğin Gümüşsuyu Askeri Hastanesi’nin Atatürk Kitaplığı’na katılması mevzuunu anlatmak uzun sürebilir. Kısaca diyebilirim ki; orayı Sayın Cumhurbaşkanımızdan bilvasıta istemiştim. Kendileri de uygun bulmuşlardı. Fakat sonra gelen yönetim için üzerinde durmayınca süreç resmîyet kazanamadı.

-Görev yaptığınız kütüphaneleri kullananlar biliyorlar lâkin okurlarımızın da mutlaka haberdar olmasını istediğiniz kütüphanecilik alanındaki yenilikçi uygulamalarınızdan kapanmayan kütüphane, dijitalleştirme veya ücretsiz açık erişim gibi önemli çalışmalarınızdan söz edersiniz?

-Kütüphaneleri kullananların malumudur ki Türkiye’de kütüphaneler genellikle devlet daireleri gibi çalışırdı. Hafta içi ve mesai saatlerinde açık tutulurdu. Gerçi biz Atatürk Kitaplığı’nı Cumartesi ve Pazar günleri de açıyorduk. Sonra çalışma saatlerini akşam dokuza kadar uzattık. Bu da yetmedi. Bundan sonra daha radikal bir karar almak zorunda kaldık. Aldığımız bu kararın Türkiye’de bir örneği daha yoktu. Karşılaşacağımız zorlukları sadece tahmin edebiliyorduk. Ayrıca aldığımız bu kararın sürekliliğini de sağlamak gerekirdi. Bütün bu riskleri hesap ettikten sonra Atatürk Kitaplığı’nın 7/24 hizmet vereceğini ilan ettik. Mottomuz “Hiç kapanmayan kütüphane”ydi. Bu kararımız medyada çok geniş bir biçimde yankı buldu. Geceleyin gelip kütüphanede çekim yaptılar. Bazı veliler arayıp çocuklarının geceleyin kütüphanede olduğunu bunun doğru olup olmadığını sordular. Gece kalacak yeri olmayan evsizler, meyhaneden çıkan çakırkeyif adamlar, şehirlerarası otobüs bekleyen

bagajı olan yolcular gibi ilave misafirlerimiz de oldu. Ama uygulama başarılı oldu. Bu uygulama diğer birçok kuruma da örnek oldu. İlk olarak sizin görev yaptığınız Zeytinburnu Belediyesi kütüphanelerinde ve sonrasında da Kültür ve Turizm Bakanlığı kütüphanelerinde uygulamaya geçildi. Ama benden sonra gelen arkadaşlar bu hizmeti maalesef durdurdu. Şimdi Atatürk Kitaplığı gece onda kapanıyor. Kapanmayan kütüphane çalışması böylelikle son buldu. Bu çalışmanın nihayete erdirilmesine yazık oldu.

Dijitalleştirme Atatürk Kitaplığı'nın başarılı olduğu alanlardan birisidir. Kütüphane koleksiyonlarında bulunan el yazmalarını, Osmanlıca basılı gazete, dergi ve kitapları, harita ve kartpostalları ve özel arşivleri dijitalleştirerek internette ücretsiz hizmete sunduk. Bu biraz da ilgili çevrelerde şok etkisi yaptı aslında. Yaklaşık altı milyon görüntünün bir anda ücretsiz internette olması hem araştırmacıları hem de akademideki hocaları çok şaşırttı ve memnun etti. Bir Osmanlıca kitap için Erzurum'dan kalkıp İstanbul'a gelen araştırmacılar tanıdım. Yol ve kalacak yer masraflarına ilave olarak boşa heba edilen bir vakit vardı ortada. Şimdi altı milyon görüntü, ilgili kişinin masasının üzerindeki bilgisayar ekranında. Birkaç tuşa basması yeterli. Aslında bir de özel arşivler mevzuu vardır ki bu da ülkemiz için çok kıymetli. Ülkemizde maalesef önemli insanların bin bir çabayla oluşturduğu özel arşivler vefatlarından sonra dağılıyor, büyük bir kısmı ise çöpe gidiyor. Ben kütüphaneye bu özel/kişisel arşivleri satın alalım ve araştırmacılarımızın istifadesine sunalım diye kendime bir hedef koymuştum. Bununla ilgili de çok ciddi bir mesafe kat ettik. Yüze yakın önemli şahsın özel arşivlerini satın aldık. Bunları tasnif ederek dijitalleştirdik ve internette hizmete sunduk. Bu konuda Atatürk Kitaplığı öncü bir hizmeti yerine getirmiştir. Takip ettiğim kadarıyla benden sonra bu alımlar da durdurulmuş.

-Bakanlık ve belediye gibi iki farklı kurumsal yapı içerisinde çalıştınız. Burarlarda üst düzey vazifeler ifa ettiniz. Meslek hayatınızı başa alsak ve bu mesleği yapacak olsanız söz konusu kurumlardan hangisiyle devam etmek isterdiniz?

-İBB benim için bir çalışma yerinden daha çok bir aileydi. 25 yılımı burada geçirdim. Çok şey öğrendim ve çok şey yaptım. Burası bir özel şirket gibiydi. Karar alma süreçleri çok hızlı ve imkânları da çok genişti. İBB'den çok insan yetişti, bir kısmı merkezî yönetime geçerek başarılı işler de yaptılar. Ben de kendimi o kuşaktan görüyorum.

-Alaylı, mektepli tartışmalarının hep odağında olduğunuzu biliyoruz. Bu tartışmalar devam ederken Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülleri'nden olan Kütüphanecilik Dalında ödüle layık görüldünüz. Kütüphanecilik alanındaki bu ödülün ilk kez zat-ı alinize verilmesi hakkındaki düşüncelerinizi almak isterim.

-Mektepli arkadaşların bir kısmı belki de haklı olarak alaylıların öne geçmesinden rahatsızlık duydular. Bir kısmı bunu ifade ederken bir kısmı ise açıktan ifade edemedi. Onlara şunu söylemek isterim, bu meslekte sayabileceğiniz önemli isimlerin çoğu kütüphanecilik lisans eğitimi almış kişiler değil. Genelde sertifika almış lisans eğitimlerini tarih, edebiyat, Arap dili gibi bölümlerden mezun olarak tamamlamış isimler. Zaten bu mesleği bir mühendislik, bir mimarlık, bir doktorluk gibi görmemek lazım. Bu meslek disiplinler üstü ve tüm disiplinlerle bağlantılı olan bir meslek. Tabii ki tasnif ve kataloglama gibi temel kütüphanecilik işlerini de bilmek lazım. Ama ben bir kütüphaneci olmaktan ziyade kütüphane yöneticisiydim. Aynı zamanda makama bağlı müzeleri ve onların envanterini de yönettim. Ama işe tepeden başlamadım.

Bodrumlardan, depolardan yetiştim. Okudum, danıştım ve çok çalıştım. Bu alanda fark yaratan işler yaptım. Bu da takdir edildi ve bu büyük ödül bana verildi.

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri 1995 yılından beri verilmektedir. Bu ödül kültür, sanat, edebiyat, bilim vb. alanlarda çalışma ve hizmetleriyle öne çıkmış kişilere takdim edilmektedir. 2024 yılında ödül alacak isimler Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 29 Ekim günü kamuoyuna duyurulmuştur. Açıklanan isimler arasında şahsımın da bulunuyor olmasından tarifsiz bir gurur ve onur duymaktayım. Kütüphanecilikte yaptığımız hizmetler dolayısıyla Cumhurbaşkanlığımızca şahsıma tevdi edilecek ödül, kütüphanecilik mesleğinin ne kadar kıymetli olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu ödül ilk kez bir kütüphaneciye verilmektedir. Bu neye işaret etmektedir, kısaca arz etmek isterim;

1995 yılından itibaren bu mesleğin içerisinde olmam sebebiyle kütüphanelerimizi, kütüphanecilik faaliyetlerimiz ile bu alana hizmet veren çok değerli kütüphanecileri tanıma şansına sahip oldum. 1997 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olan Atatürk Kitaplığı'nda ilk dijitalleştirme çalışmalarına başladığımız zaman açılışını o zamanlar İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan yapmıştı. Onun verdiği destek ve sağladığı imkânlarla Atatürk Kitaplığı ülkemizin en saygın ve öncü kütüphanesi olmuş, açtığımız ilçe halk ve çocuk kütüphaneleri ve gezici kütüphanelerle de kütüphane hizmetlerini İstanbul genelinde yaygınlaştırmıştık. Gerek dijitalleştirme çalışmalarında gerekse de hizmet kalitesinde Atatürk Kitaplığı bir markaya dönüşmüş ve çok sayıda ödülle bu çalışmalarını takdir edilmiştir.

Son yirmi yılda ülkemizde birçok alanda olumlu anlamıyla çok ciddi atılımlar yapılmıştır.

Çok sözü edilmese de kütüphanecilik alanında da çok ciddi atılımlar ve yenilikler yine bu dönemde yaşanmıştır. Merkezî yönetim ve belediyelerin kütüphanecilik faaliyetleri daha önceki yıllarla kıyaslanamayacak ölçüde fazlalaşmıştır. Kütüphane sayıları çoğalmış, halkımızın kütüphane ve kitap talepleri artmış, kullanım istatistikleri de en üst seviyelere çıkmıştır. 2014 yılında ülkemizde ilk kez Atatürk Kitaplığı'nda "hiç kapanmayan kütüphane" uygulamasına geçtik. Kütüphanelerimizi 24 saat çalışır hâle getirdik. Bu örnek uygulama daha sonra tüm ülkemizde yaygınlaştı. Halkımızın beklentilerinin yükselmesine paralel olarak idarecilerimizin de bu beklentileri karşılamak amacıyla yeni ve oldukça konforlu kütüphaneler açması sonucunda kütüphane ve kütüphanecilik farkındalığı artmıştır. Buna bağlı olarak gençlerimizin kütüphanecilik mesleğini talep etmesi neticesinde birçok üniversitemizde lisans bölümleri açılmıştır. Böylece bu alana birçok eğitilmiş genç meslektaşımız dâhil olmuştur.

Bugün Cumhurbaşkanlığımız tarafından bir kütüphaneciye bu ödülün veriliyor olması mesleğimizin ülkemizde geldiği saygın yeri göstermesi açısından çok kıymetlidir. Bundan da tüm kütüphanecilerimizin gurur duyacağını düşünüyorum. Bu meslekte hizmet verecek daha pek çok arkadaşımızın ileride bu ödüle layık olmasını gönülden dilemekteyim. Bu bir son değil bir başlangıç olsun. Ülkemizin aydınlık yarınlarına bu meslek mensuplarının katacağı çok şey olduğuna yürekten inanıyorum. Bu vesileyle sevincimizi gönülden paylaşan dost ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

-Vakit ayırıp düşüncelerinizi paylaştığınız için teşekkür ediyorum.

-Bana bu imkânı verdiğiniz için şahsınıza ve Yitiksöz dergisine teşekkür ediyorum.

| SELAHATTİN ÖZTÜRK

Kitabın Hayali

Tanımıyordu...

Kaleminin akıcılığı, hayatı satırlara dökmedeki ustalığı, yaşanmışlıkları ince nakışlara benzeyen dokuma becerisi ve yormayan sade üslûbuyla edebiyat dünyasında yer bulmuştu kendisine.

Bulmasına bulmuştu, lakin kendisine bu yeri sağlayan kaleminde hissettiği bir eksikliğin verdiği iç sıkıntısıyla bir müddetten beri kendi kendine konuşmalara dalıp gitmekteydi. Uzun uzun dalıp gitmeleri yok edecek müjdeye nihayet kavuştuğunu hissetti.

Gözleri yazı masası üzerinde özel kutusu içerisine itinayla yerleştirilmiş envâî boyda kamış kalem, kaz ve tavus kanatlarından alınmış tüylerden mamûl kalem çeşitleri, deve kervanlarıyla uzak diyarlara yolculuk edip geri dönen is mürekkebiyle dolu hokka, bir tomar kâğıda büyülenmiş gibi bakmaya başlamıştı.

Kâğıt, Kalem, Mürekkep...

Hangisini önce düşünmeliydi bilemedi bir türlü. Kâğıt aklına gelince; Papirüs, Parşömen, El yapımı kâğıt mı? Olmalıydı?

Tam burada el yapımı kâğıt aklından geçince Âhar'lı mı? Âhar'sız mı?, olmalı diye düşünmeden edemedi bir an.

Kalem aklına gelince; kesme kamış mı? Kaz, Tavus Kuşu tüyü mü? Kamış kalemler yazılacak esere göre ucunun tekrar

tekrar açılmasını mümkün kılmaktayken, tüy kalemler buna müsaade etmemekte.

Zihninde beliren bu düşünceler arasında aklına mürekkep gelince; kandillerden toplanıp hemen yapılan mı? Kervancı başına emanet ile uzak diyar kervanına katılarak deve sırtında keseler içerisinde gidip gelerek kıvama gelen mi? Aklına getirmekten kendini alamıyordu. Ayrıca mürekkebin terkininin eserinin uzun yıllar kalıcı olmasını sağlayan ölçüde ayarlanıp, âharın cazibesiyle kitaba gelecek zararlıları uzak tutması elzem bir husustu.

Bu malzemelerin bir araya gelmesiyle yazılan varakları önce müzehhiplerin marifetli ellerine teslim etmek; teslim ettikten sonra da ser levhayı dikkatli bir şekilde varaklamalarını, sayfalarını altın varakla çerçevlendirmelerini tembihlemek herhâlde işin en keyifli kısmıydı. Zira bu merhale kitabın sonuna gelindiğinin müjdecisiydi.

Beklenen müjdeyi alınca heyecanla nakkaş haneye nasıl bir iş çıkardıklarını merak ile koşup uzatılan kitabı eline alarak nakkaşların güzel bir iş çıkardığını keyifle görmüş olmanın hazzıyla, sıra mücellitlere gelmişti. Yakında bulunan mücellithaneye girince ustabaşıyla kısa bir sohbet ile varakları teslim etmiş, yolun sonuna gelmenin ferahlığıyla geri dönüvermiştim.

Dönerken de aklımdan yapılacak cilde güzel bir deri bulunmalı, gerektiği şekilde tabaklandıktan sonra cilde hazır

hâle getirilmeli sonrasında ciltlenmeye geçilmeliydi. Cildin şirazesı sıkı örülmeli, kamburası tam çevrilmeli, mikleb ve kapak motifi uyumlu olmalı ki içinde sakladığı hazinenin değeri tam anlaşılmalı, sahibine mutluluk vermeli.

Boş bir varaktan, güzel bir hat ile yazılıp, tezhip ve cildiyle bir sanat eserine doğru yapılan bir yolculuğu hayal etmek tarifi zor bir hazdı elbette.

Bütün bu düşünceler bir yıldırım düşmesi, düşerken de ortaya çıkardığı şavkın parlayıp kaybolması kadar kısa bir süreydi oysaki.

Bu süre içerisinde düşünceleri oturduğu yerden gözlerini kırpmadan masanın üzerindeki yazı malzemeleriyle modern zamanın kitaplarının olduğu raflar arasında gidip gelmişti.

Gidip gelmeler bitip, içinde bulunduğu zamanı hatırlayınca hafif bir tebessüm belirdi çehresinde. Niye zorlanıyordu bu girizgâh için, oysa biliyordu ki ne kolay başlayıp çok uzatmadan bitiriveriyordu diğer eserlerini.

Evet, yazmalıydı, kendisine bulunduğu yeri sağlayan kitabın, kitapların yolculuğunu yazmalıydı. Yazmak mesele olmaya-caktı aslında, ama nereden başlamalıydı.

Kâğıt, kalem, mürekkep.

Kalem, mürekkep, kâğıt

Mürekkep, kâğıt, kalem.

Oysa bu kısa gidip gelmelerde yer alan yazı malzemelerinin hepsinin yerini modern zamanın yazı malzemesi olarak başköşeyi işgal eden klavye ve ekran esas başlangıç noktası olmuştu.

Burada yanlış yazma endişesi olmadığı gibi estetik kaygılar da yoktu. Kâğıt, kalem, hat, tezhib ve cilt sanatlarının nefaseti de bu yeni teknolojiye yazarın endişesini ortadan kaldırmakta. Tek endişe zihinde birikenlerin edebî bir üslupla tuşlara dokunarak ekrana yansıtmaktaki becerinin korunması/korunabilmesinde yatmaktadır. Hatta bu biraz da kalem erbabının işini kolaylaştırır bir hâle gelmiştir.

Kalem erbabının hediyesi olan kitap her ne şekilde üretilirse üretilsin zihinlerden süzülerek, imbikten geçirilen güzellikler olarak geleceğe bırakılan en güzel mirastır.

Bizlere bu güzel mirastan yararlanmaktan başka bir vazife düşmez, ne mutlu vazifesinin bilinciyle kalem erbabına saygı duyanlara.

| YAŞAR ERCAN

Şehrin Kültürel Hafızasında Ayrı Bir Dünya: Sahaflık

Bir şehir kurmak aynı zamanda uygarlık kurmaktır. Bilinenin aksine uygarlık çağa ayak uydurmak değil çağa rağmen öz varlığını sürdürebilmektir. Bunun için geçmişle bağlarını koparmadan yaşayabilen milletler uygarlık kurabilmekte ve kendi öz varlıklarını yaşatabilmektedir. Uygarlığı besleyen damarlar vardır. Bunların başında kültürel yapı gelir. Toplumu oluşturanların yaşantılarının doğrudan yansıması olan kültürel yapı yaşam biçiminin tezahürü olmakla birlikte nitelik ve niceliğin de sunulmasıdır. Zira uygarlığı yakalamış halklarda güçlü kültür güçlü toplumla, güçlü toplum güçlü kültürle oluşturulabilmektedir. Belki bu yüzden şehirleşmenin sınırı toplumsallaşmanın değer yargılarıyla ölçülür. Yaşadığımız şehirler neci olduğumuzu göstermese de hâlimizin nice olduğundan haber verir. Aslına bakılırsa uygarlığın bayrağı olan kültürü çeşitli göstergelerle değerlendirebilir, eksik ya da kusurlu alanlarını ortaya koyabiliriz. Kültürün yüceltilmesinin önündeki engelleri kaldırabilir, kimseye özenmeden kendi varlığımızı ilan edebiliriz ama nasıl?

Bana kalırsa bir toplumun kültür seviyesini ölçebilecek bazı güçlü değerler vardır. Mimariden çevre planlamasına, insan-doğa ilişkisinden görgü kurallarına, iş ahlakından ticarete birçok sosyal alan doğrudan insanı gözlemleme fırsatı verdiğinden kültürün yansımasının önemli araçlarıdır. Tabii bu kavramlar bizzat insanla ilgili olduğundan uygarlığın zaman içerisinde ne denli geliştiği-

ni, değiştiğini ya da gerilediğini, bozulduğunu kıyaslamaya olanak verir. Söz gelimi tarih kitaplarında, belgesellerde, turistik tanıtım videolarında hakkında bilgi edindiğimiz bazı şehirlere gezgin olarak konuk olduğumuzda o şehirlerin kültürünü yansıtan görsel ve davranışsal değerlerin varlığını tartar, şehir hakkında öznel de olsa bir kaniya varırız. Dolayısıyla o şehrin kültürel hafızası zihnimizde belirir. Yaşayan kültürün bize anlattığı onlarca uyarı duyumsayarak şehri anlamlandırırız. Şehir hem zihnimizde hem gönlümüzde bir haritaya kavuşur. Uygarlık, şehirle birlikte kültür inşa eder.

Şehirlerin ruhları, dokuları, tarihleri vardır. Bağlı bulunduğu milleti temsil eden çeşitli göstergeleri, kendine özgü güzellikleri vardır. İnsan kalabalıklarının gelip geçtiği şehrin sokaklarından nice ayak izleri silinir de şehirler zamana karşı direnir. Kimi zaman savaşa, göçle, çarpık kentleşmeyle kimi zaman doğal afetle, bakımsızlıkla, barbarlıkla sınanırlar ancak tarihsel yürüyüşlerini yine de sürdürürler. Kadim olanın kaderi budur zira. Yıkılıp dökülüp yeniden ayağa kalkmak. Bu yönüyle şehrimizin, Kahramanmaraş'ın ta Markasi, Gurgum olduğu zamanlardan Maraş'a oradan kahramanlığa evrilen aziz ismine baktığımızda tarihiyle bağ kurulabilen güçlü bir kültüre sahip bir şehir olduğu görülür. 6 Şubat depremlerinin yerle bir ettiği günden beri yeniden inşa sürecine tanık olduğumuz şu günler de tarihteki yerini alacaktır elbette.

Tamamen olmasa da büyük çoğunlukla yeniden inşa edilecek binalarla şehrimize yeni bir çehre kazandırılacak. Burayı yıllar önce ziyaret edenlerin depremden sonraki gelişlerinde Maraş'ı tanımakta güçlük çekeceğini tahmin etmek işten değil. Kaldı ki biz dâhil Maraş'ın suyunu içmiş binlerce insan için tanıdık her köşe başı yeniden tanıtılmaya muhtaç. Hele benim gibi ara sokaklarda vakit geçirip fotoğraf çekmeyi, esnafla sohbet etmeyi, çocuklara selam vermeyi sevenler için Maraş yeniden keşfedilmesi gereken bir yer artık. Düşlerde yer edinen şehirden geriye anılar kaldı. Anılar... Şehirden geriye kalan düşsel miras anılar.

Maraş'ın kültürel hafızasını ara ara zihnimde canlandırıp şantiye alanı olan şimdiki hâliyle kıyaslamadan bir çeşit düşünsel gezi düzenliyorum. En çok kitapçıların olduğu yerleri anımsıyorum. Kitapçıların kapısından girip raflarına dokunduğum ilk anlar zihnimde beliriyor önce; ardından gide gele ezberlediğim yolların sonundaki dükkânlar. Çocuk Bahçesi'nde Yeryüzü Sahaf, Kanlıdere'de Demkar, İsmet Paşa'da Azzefran. Bu üç sahaf dükkânı uğrak mekânlarımız olmuştuk. Ne yazık ki üçünün de yerinde yeller esiyor. Deprem onları derinden vurdu. Oysa bir sahaf

kendince bir dünya demektir. Kitaplarla bezeli dipsiz bir dünya. Şehrin kültürel hafızasını kalbinde taşıyan uygar bir dünya. Zihnimdeki Maraş hatıralarında gezinirken en çok burada üzülüyorum sanırım. Mekânın ölümü hafızayı zedeliyor. Görseller unutulabiliyor. Her şey gibi onlar da gelip geçiyor dünyadan.

Her ne kadar Demkar ile Azzefran Sahaf konteyner dükkânlarında eski günlerini bulmayı ümit etseler de sahaflık yalnızca kitap satan bir meslek değildir. Bulunduğu bölgede kültür mekânı olma özelliği de taşır. Dolayısıyla sahaf bu bilinçle şehri temsil eder. Sahaf dükkânı insanları kitapların dünyasında ağırlar, okurların kitaplarla içsel bir bağ kurmasına olanak tanır. Asıl uygarlık benim için burada başlar(dı). İskenderiye Kütüphanesi'nin kaderini yaşamamalı sahaflar. Kitaplardan kurulmuş bu kültür buluşmasının eksikliğini derinden hissediyorum. Büyük bir kör boşluk şehri kalbinden vurmuş gibi. Kültür erozyonuna teslim olup topluca alışveriş yapılabilen renkli vitrinlerin birleştiği esnaflar, uğultulu kalabalıkların monologlarında kayboluyor. Kitapçılar da öyle. Yapay bir uygarlık. İnsan kültürünü, kültür insanını kaybediyor. Şairi ancak şimdi anlıyorum; *beni hoyrat bir makasla eski bir fotoğraftan oyduklar.*

Bitmek Tükenmek Bilmeyen Umut: Söz

Dil, varoluşu anlamlandırmada en önemli araçtır. Kavramlar, isimlendirmeler, nitelendirmeler, kelimelere anlam yüklemeler ve ifade etmeler tamamen dil ile yapılır. Nermi Uygur'un ifadesiyle dil *"çepeçevre insan varoluşunun ana koşuludur"* (Uygur, 2019:7). Bu bağlamda insanların dilsiz olmaları mümkün değildir. Çünkü insan *"konuşan"* varlık demektir (Uygur, 2019:13). Dil sayesinde evrenle karşılaşır insan. Dil, evreni adlandırarak şekillendirir ve dilce yeniden kurar. Böylelikle dil, evreni insana açar, insanın evrenin içine sokulabilmesini mümkün kılar (Uygur, 2019:65). *"Benimizin derinliklerine uzanabildiğimiz her yerde dilimizden bir şeyler buluruz"* (Uygur, 2019:86) diyen Uygur'a göre dil, alabildiğine değişik katların bir karışımıdır (Uygur, 2019:83). Turan Koç ise her şeyden önce bir insan eseri olan dilin insanî ilgi ve etkinliklerimizi ifade ettiğini (Koç, 1998:7) vurgular. Koç'a göre esasında her dil, belli bir hayat tarzı ve dünyayı/gerçekliği algılama biçimini ifade eden semboller bütünüdür (Koç, 2018: 133). Dil, bir halkın bütün bir psikolojisi, tarihi ve edebiyatı ile alakalıdır (Ellul, 2004:276). Görüldüğü üzere dil, bilincimizin bütün yaşantılarını nesnelere bağlamaktadır (Porzig, 1995:154). Dil, kompleks bir yapıya sahiptir. Onu tek bir boyuta indirgemek imkânsızdır. Bu bağlamda dile salt formal mantık açısından yaklaşmak doğru değildir (Koç, 1998:272). Dilin zamana bağlı yönleri olduğu gibi çok katlı, çok boyutlu kültürel ve estetik telakkilerimizle

ilgili yönleri de vardır (Koç, 2018:146). Örneğin sokakta gördüğümüz bir erkek çocuk aile içindeki yer ve konumundan dolayı nasıl oğul oluyorsa, aynı şekilde cümle içinde belli bir görevle yer almış olan bir kelime de bu konumuyla sözlükteki anlamından farklılaşarak âdeta yeni bir statü kazanır. Kelimelerin ifade veya ibaredeki yer ve konumlarından kaynaklı olarak üstlendikleri bu yeni güç ve anlamlar, ifade edildikleri bağlamdan dolayı daha başka girdilerle buluşmak suretiyle insanı şaşırtacak denli zengin ve yoğun duygu ve anlam yükü ile dolarlar. Başta edebî eserler olmak üzere, herhangi bir metnin dil ve üslup noktasında özlü ve özgün olmasının altında yatan en önemli etken bu bağlam üzerinden kazandığı anlamı oluşturma başarısıdır (Koç, 2018:137-138). Görüldüğü üzere söylem, çokanlamlı bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı anlam açık olmayıp belirsizdir. Buradan hareketle dili az ya da çok, çözülmesi gereken bir muamma olarak görmek mümkündür. *"Sonsuz derece ve beklenmedik ölçüde zengin bir varlığın içindeyiz; öyle ki, en küçük ifade bile, anlamın çoksesli gamının tümünü çıkarabiliyor"* diyen Jacques Ellul'un de vurguladığı üzere dilin konuşulduğu an ile algılandığı an arasında dahi belirsizlik ve çelişki söz konusu olabilir. Dil, bu sayede aşırı ölçüde yoğun aktiviteler üretir (Ellul, 2004: 45). Örneğin sanatsal bir dil ve ifade, varlıkla ve somut varoluş tecrübemizle (Koç, 2013:11) derin ve yoğun bir münasebetin oluşmasına imkân verir.

Dil canlı bir organizma olup varoluşun her noktasına nüfuz etme gücüne sahiptir. Bu bağlamda söz insanı zamana yerleştirir. Diğer bir ifadeyle insanı sonsuz sayıda yanlış anlamalar, yorumlamalar ve çağrışımlarla yaşar duruma getirir (Ellul, 2004: 48). Kişiler olarak çokanlamlılığımıza tekabül ettiği için söz daima paradoksaldır (Ellul, 2004: 52). Bu yüzden söz tek bir boyuta indirgenemez. Örneğin konuşmayı sadece bir bilgi aracı olarak görmek çok yönlü bir gerçekliği tek bir yöne indirgemek demektir. Çeşit çeşit konuşma vardır. Konuşma sadece bilgiye indirgenmediğinde; sormak, değerlendirmek, buyurmak, bir şey dilemek, yasak etmek, eleştirmek gibi farklı konuşma türleri göz ardı edilmiş olur. Oysa bilgi konuşmaları genel konuşmalarımızın sadece bir bölümüdür (Uygur, 2019:44-45). Aynı şekilde sözcükleri de bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekir. Bu noktada sözcüklerin bir anlam yönü, bir de duygu yönünün olduğu söylenebilir. Sanat ve edebiyat eserleri ağırlıklı olarak sözcüklerin duygu yönünü göz önünde bulundurur. Bilimsel ya da felsefi bir metin ise sözcüklerin daha çok anlam boyutunu esas alır (Koç, 2018: 124).

Dil, varoluşu anlamlandırma ve hakikate ulaşma noktasında hayati bir öneme sahiptir. Yakın tarihte dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de katı bir pozitivizm, pragmatizm ve bilimselcilğe dayalı dil ve söylemin baskın olduğu söylenebilir. Bu dil ve söylemde varoluşsal yanımız, nihai ilgi ve etkinliklerimiz, büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. İşte böyle bir ortamda dil; dünyayı ve insanı anlama, algılama ve anlamlandırma ve ifade etme konusunda tek çıkar yolumuzdur (Koç, 1998:7). Çünkü birey, sadece dil yoluyla hakikat hakkında sorular sorabilir ve bu sorulara cevaplar arayabilir (Ellul, 2004: 57). Dil insanın umududur (Ellul, 2004:228).

Beşerî üstünlük dilden kaynaklanır. Dil, insanı gerçek manada özgür kılar (Ellul, 2004: 84). Belirsizlik, dilin bütün zenginliğinin kaynağıdır. Bu bağlamda anlamın belirsizliği ve dilin çokanlamlılığı yaratıcılığa kaynaklık eder (Ellul, 2004: 44). Bu noktada dil gerçeklikle ilgili değildir. O metafizik diye adlandırabilecek farklı bir evreni yaratma kapasitesiyle ilgilidir. Görüldüğü üzere dil, hakikatin yaratıcısı, kurucusu ve üreticisidir (Ellul, 2004: 49). İnsanın kişiliğinin oluşumunda da dil önemli bir role sahiptir. Bireyin kimlik kazanmasındaki ana etkenlerden birisi kişinin ana dilidir. Çünkü ana dili bireyin bütün varoluşunu kuşatır. Kişi ana dili sayesinde dünyada ayakta durabilme yollarını öğrenir. Ana dilini öğrenen insan dünyadaki yerini öğrenir (Porzig, 1995:62). Kısacası insan var olmanın anlam ve derinliğine ana dili sayesinde ulaşabilir.

Yaşadığımız çağ, imajlara ve görseelliğe boğulmuş olsa da esasında insanı şekillendiren kelimelerdir. Çünkü insan olmanın başlangıcında söz vardır (Uygur, 2019:93). Bu bağlamda kim olduğunu, nasıl var olacağını verdiği sözde belirler insan (Uygur, 2019:26). Varoluşun anlam kazanmasında söz vermelerin büyük bir payı vardır (Uygur, 2019:27). Bu yüzden insan, konuştuğu sözün arkasına bütün bir hayatının anlamını yerleştirebilmelidir (Ellul, 2004:206). Jacques Ellul'un de vurguladığı gibi *"söz narin ve belirsiz; ancak aşırı ölçüde değerlidir"* (Ellul, 2004:290). Bu noktada yerinde kullanılan bir söz kadar insanı mutlu kılan pek az şey vardır (Uygur, 2019:22). Söz vermek umut etmektir (Uygur, 2019:28). Sözü değerli kılan özelliklerinden birisi de dinamizmidir. Bu manada onu dizginlemek imkânsızdır. Çünkü söz, boş uzaylarla doludur; onda sürekli kırılmalar ve gedikler vardır. Bundan dolayı sözün muhatapları olan her birey ondan çok farklı bir şeyi öğrenir, anlar ve benimser (Ellul, 2004:227).

Kısacası bütün bilimsel çabalara rağmen sözü sınırlandırmak imkânsızdır. O, hep yeniden akmaya devam eder. Sözüün anlam boyutları ve hakikat kıvılcımları her tür sınırlamaya meydan okur (Ellul, 2004:222).

Günümüz dünyasında insanlığın yoğun bir şekilde görsel saldırıya maruz kaldığı söylenebilir. Bu bağlamda “*modernitenin tarihi sözün fiilen düşüşünün de tarihidir*” (Ellul, 2004: 11) diyen Ellul’e göre söz, çağımızda ciddi anlamda sakatlanmıştır. Bütün bir uygarlığımız sözden nefret etme noktasına gelmiştir. (Ellul, 2004:318). İnsanlar bilinçsiz bir şekilde imajların cazibesine kapıldığı için dilin insan yaşamı üzerindeki etkisi kaybolmuştur (Ellul, 2004: 20). Dinlemeyi ve okumayı terk eden modern bireyler söylemden tiksindiler. Onlar televizyon seyretmeyi, (Ellul, 2004:254) sosyal medyada vakit geçirmeyi, bilgisayar oyunları oynamayı, kısa reels videoları izlemeyi tercih ediyorlar. Bunun sonucunda ise günümüz dünyasında insanlar, hakikat sorununa tamamen ilgisiz kalıyor. Hatta hayatın anlamına ve kendi kaderlerine bile ilgi göstermiyorlar (Ellul, 2004:256). Günümüzde sözün hakikat boyutu göz ardı edilmekte ve sadece gerçekliği dile getirmek üzere kullanılmaktadır. Bu durum ise sözün değerini yitirmesine neden olmaktadır (Ellul, 2004: 61). “*Sözden çok imajları tercih ettiğimizde, daha az insan oluruz*” diyen Ellul’e göre (Ellul, 2004: 23) birey imajların apaçık, somut ve canlı boyutlarına teslim olduğunda söz ona boş laf veya cansız bir şey gibi görünür (Ellul, 2004:274).

Günümüzde insanlar imajlar ve görsellerin yoğun baskısı altındadır. “*Çağımız ekstrem görselleşme çağıdır*” (Ellul, 2004: 132) diyen Ellul, bir imajlar evrenince kuşatılmış olduğumuzu iddia eder. Ona göre fotoğraflar, filmler, televizyon, reklam panoları, yol işaretleri, resimlemeler vb. her şey görselliğin

insan bilinci üzerindeki hakimiyetini artırmaktadır (Ellul, 2004: 155). Görselleştirme esasında bilimsel değil teknik bir çabadır (Ellul, 2004:200). Teknikler ise bize dinlemeyi veya işitmeyi öğretmezler. Çünkü onlar anlama nüfuz etmemizi sağlayamazlar (Ellul, 2004:285). Diğer bir ifadeyle imajlar ne söze ne de düşünceye hiçbir katkıda bulunmazlar (Ellul, 2004:276). Bu noktada “*insanlar sürekli olarak görmeye nihai kriter olarak atıfta bulunurlar; fakat görme duyusu nihai varlıklar karşısında kördür*” (Ellul, 2004:312) diyen Ellul, görsel dünyanın nesneleri dondurduğunu belirtir (Ellul, 2004:334). Ellul, imajların modern bilgiye götüren kraliyet yolu olduğunu iddia eder (Ellul, 2004:179). Ona göre eğer bir kişi, bir şeyi öğretmek isterse onu kayıtsız şartsız resmetmek zorundadır. Çünkü sözlü açıklamalar modern bireyi bunaltmakta ve yormaktadır. Kelimeler artık insanların ilgisini çekmemektedir. Bunun nedeni ise bilginin imajlarla dile getirilmesidir (Ellul, 2004:175). Buradan da anlaşılacağı üzere beynimiz sürekli olarak imajlara dayalı görüşlerin etkisi altında kalmaktadır. Günümüzde insanlar hayatlarının büyük bir bölümünü sadece seyirciler olarak yaşamaktadır. Eylem boyutunu neredeyse tamamen kaybeden insan imajların pasif kaydedicisine dönüşmektedir (Ellul, 2004: 169-170). Bu noktada “*televizyon en kuvvetli uyuşturucudur*” (Ellul, 2004: 162) diyen Ellul’e göre birey televizyon ekranında gördüğü gerçekliğin (Ellul, 2004:247) içinde kaybolmaktadır. Bunun sonucu olaraksa konuşma ve gazeteler, artık hiç kimsenin hiçbir önem atfedemeyeceği söz değirmenleri haline gelmektedir (Ellul, 2004: 170).

Günümüzde çoğu insan konformizmi temele alan bir yaşamı önelemektedir. Bu bağlamda kolay, basit, zihni yormayan, çaba gerektirmeyen ve insanı rahatsız et-

meyen her şey baş tacı edilmektedir. Söz ve imaj arasındaki münasebette de bu durum geçerlidir. Bu noktada birçok insan; sözün, okumanın, yazmanın, düşünmenin, eleştirmenin anlamsız olduğunu öne sürmekte ve imajların dünyasında kaybolmayı tercih etmektedir. İçinde yaşadığımız çağda insanlar sözün hakikatine değil imajın gerçekliğine (Ellul, 2004: 55) teslim olmuş durumdadır. Bunun nedeni ise sözün emek gerektiren bir yapıya sahip olmasıdır. Çünkü söz insanın belirsizlik hissini artırmaktadır. Söz; insanı boşluğu, güçsüzlüğü, durumunun önemsizliği konusunda daha bilinçli kılmaktadır. İmajlar ise sözün aksine herhangi bir çaba göstermesine gerek kalmaksızın bireyin önüne konulmaktadır. İmajlarla, memnuniyet verici olmayan her şey bireyin hayatından çıkarılır. Varoluşun yorucu ve kaygı verici unsurları imajların tılsımı ve parıltılarıyla dekore edilir. Söz, insanı gerçekliği hakikat noktasında ele alması için zorlar. Kendilerini hakikat diye yutturan suni imajlar ise bireyin hayatını ve toplumun gerçekliğini ortadan kaldırır (Ellul, 2004:172). Kısacası insanın benliğini bir imajın cazibesine veya etkisine teslim etmesi, sözün varoluşsal ağırlığını yüklenmesinden çok daha kolaydır. Çünkü sözü ispatlayıcı hale getirmek çile ve disiplin gerektirir (Ellul, 2004:177).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse modern bireyi ilgilendiren hakikat değil gerçekliktir. Bu bağlamda modern zamanlarda sürekli olarak rasyonellik ve bilimsellik üzerine vurgu yapılması insanın ilgisini gerçekliğin nicel boyutuna kaydırmıştır. Bundan dolayı bir merkez ve menşe duygusundan büyük ölçüde yoksun kalan modern insan (Koç, 2018: 115) hayat direncini kaybetmektedir. Modern bireyin en büyük sıkıntılarından birisi de hakikati sadece bilimsel gerçekliğe

indirgemesidir. Aynı şekilde, sözler kendilerini destekleyen bir görsel delile sahip değilseler değersiz görülmektedir. Kısacası söz, modern toplumda sürekli olarak aşağılanmaktadır (Ellul, 2004: 21). Bu koşullarda yapılması gereken Jacques Ellul'un de vurguladığı gibi kibirle kendilerini söz ve aklın yerine koymaya çalışan bilgisayarlar konusunda put kırıcı olmaktır. Bu isyan sadece bilgisayarlara değil aynı zamanda bütünüyle bilimizme, söz dışında kendisini hakikat diye yutturmaya çalışan her şeye olmalıdır. Nihai noktada bilimin insani her şeyi açıklayabileceği fikri reddedilmelidir. Diğer bir ifadeyle kendisini aşan her şeyi sınırlayıp dışarıda bırakmak suretiyle hakikatin tamamı olma iddiasında bulunduğu zaman bilime meydan okunmalıdır (Ellul, 2004:322-323). Çünkü hakikat bilim ve teknolojiye ibaret değildir. Örneğin sanatlar bize hakikatin başka türlü ulaşamayacak olan düzeyleriyle temas kurma imkânı sağlar. Şiir, resim ve müzik gerçekliğin bilimsel yaklaşımla yakalanması imkânsız olan boyutunu bizlere duyurur. İnsan ancak sanatla iç dünyanın derin boyutlarına ulaşabilir. Bunun içinse kıssalar, hikâyeler, şiirler; bunların sembolik ve çağrışımcı anlatımları gerekir. Bilimsel ve çözümleyici bir dille bu boyutları elde etmek imkansızdır (Koç, 2018: 114). İçinde yaşadığımız çağda her ne kadar imajlar ve görsellik hâkim gibi gözüксе de eninde sonunda söz hak ettiği değeri görecektir. Çünkü söz bitmek tükenmek bilmeyen bir umuttur.

KAYNAKÇA

- Ellul, Jacques., *Sözün Düşüşü*. Çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2004.
 Koç, Turan., *Varoluşun Tanıkları*. İstanbul, Hece Yayınları, 2013.
 Koç, Turan., *Din Dili*. İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.
 Koç, Turan., *Dilin Ötesi Kur'an'ın Dil ve Üslubu Üzerine*. İstanbul, İz Yayıncılık, 2018.
 Porzig, Walter., *Dil Denen mucize*. Çev. Vural Ülkü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
 Uygur, Nermi., *Dilin Gücü -Denemeler-*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2019.

“Aranızda ‘Selamı’ Yayın”: Yitik Kamusallığın Peşinde

“Durum şu ki selam üstüne yerli yerince hiçbir kuram yok. Gerçekten de herhangi bir dilde selam üstüne bir tek kitap bile yok, özellikle selamı irdeleyen ufak bir bölümü bulunan yapıtların sayısı da pek az; bildiğim kadarıyla, konunun biraz enerjik biçimde incelenmeye alındığı bir tek dergi yazısı bile yok... üç sayfalık bir yazı, bir kitap bölümü... bir kitabın birkaç sayfası... birkaç paragraflık bir ansiklopedi maddesi.”

(Ortega Y. Gasset, İnsan ve “Herkes”)

“Başka bir deyişle ‘ortaklıkları olmayanların ortaklığı’ olabilir mi?”

(Fikriye G. Mocan)

Richard Sennet’in *Kamusal İnsanın Çöküşü* adlı kitabının arka kapağında, şu ifadeler dile getirilmekte: “Yitik bir kamusal cenneti hayal etmek yerine, kişilerin yakın dostları arasındaki kadar rahat ve güvenli olduğu, oyuna önem verdiği, nezaketi elden bırakmadığı bir ortamda, şüpheyi en aza indirerek “ötekini tanıma”nın imkânlarını araştırıyor. Sokakta ötekine merhaba demek isteyenler için...” Sennet’e göre modern yaşam, aynı zamanda insanların bir arada var oldukları kamusal alanın ve kamusal yaşamın anlam ve değer kaybettiği; öteki’nin niteliğinin değiştiği, buna bağlı olarak kamusal tanınmanın ve merhabanın/selamın silikleştiği bir pratiğe ve içeriğe tekabül etmekte.

Kamusalılık, birey ve devlet arasında, alenilik temelinde işleyen bir *aralık* ifade eden niteliğinden uzunca bir süredir uzaklaşmış durumda. Kendi özel alanı dışında, diğerleri ile etkileşime geçen bireylerin, var oldukları,

görünür oldukları, diğerleri ile farklı türden ilişkiler geliştirdikleri bir tür tiyatroyu andıran kamusal alan, giderek yabancılaşmanın, tekinsizliğin ve güvensizliğin mahalline dönüşmekte. Her ne kadar kamusal alanın temel niteliği herkese aitlik ve herkese açıklık olsa da, son kertede yabancılaşma, tekinsizlik ve güvensizlik ile malûl bir kamusal alanın işlevsizleşeceği aşikârdır.

Modern toplum ve modern politik birliktelikte, üst perdede özel alanın dışındaki bir birliktelik kurulur ve var olur. Aralarında başta aile olmak üzere herhangi yakın bir bağın olmadığı insanların birliktelik ve taahhütleri ile kurulan bir sosyoloji ve politik uygulamaya ilişkindir kamusal alan. Bu yönüyle kamusal alan, aile ve yakın akrabaların dışında tanıdık ve tanımadıkların oluşturduğu çok çeşitli bir çevrenin ortak alanıdır. Ancak kamusal alanın ve kamusal olanın bu ideal tanımı, yukarıda da çok kısa bir şekilde değinildiği üzere hızlı

bir şekilde deforme olmuştur. Bir kere her şeyden önce, akraba ya da yakın bir tanıdık olmasa da bu ortak alanın ortak kullanıcısı olarak *ben*'in dışındaki-*herhangi*, giderek bir yabancıya ve tekinsize dönüşmeye başlamıştır. Böyle bir ortamda, “her benlik bir ölçüde korkularla dolu bir kutu olduğu için” de bir *meçhul* olarak yabancı, kamusal aleniyetin ana aktörü ve sembolü hâline gelmiştir. Modern birey, artık tanımasa bile aşına oldukları ile değil, birer *meçhul* olan yabancılar ile çevrilidir.

Yabancıların yan yana yürüdükleri, birbirlerine hınç ve linç dışında çok az temas ettikleri kamusal alan, aslında çoktan kamusalılık vasfını yitirmiş demektir. Her bireyin temel kaygısının kendi benliğine odaklandığı, benlerin ve benliklerin kuşattığı toplumun daha tedirgin edici bir iklime evrildiği, bu tedirginlik karşısındaki sığınakların harap olduğu ve çözüldüğü bu kamusal erozyon, daha iyi bir toplum anlayışına dönük inancı ve çabayı da sakatlamaktadır. Üstüne üstlük bu sosyolojik erozyon etkilerini çevre ve kent üzerinde de göstermektedir. Çevresel doku hızlı bir şekilde tahrip olurken, kamusal yaşamın ana mekânı olan kent de yapısal ve işlevsel olarak hızlı bir bozulma süreci içine girmiştir.

Bu erozyon ve bozulma sürecini¹ Türkiye açısından ele aldığımızda belli bir izlek ve çerçeveyi ortaya koymak mümkündür. İlk olarak geleneksel toplumun “öteki” kategorisinin hem sınırlı hem de aynı oranda net olduğunu belirtmekle başlamak yerinde olacaktır. Bu geleneksel dönemde, toplum temelde Müslim-gayri Müslim ekseninde bir ayrıma tabi olmuş ve toplumsal-politik doku buna göre şekillenmiştir. Bu örüntü Tanzimat’la birlikte yavaş yavaş farklılaşmaya uğrarken, Cumhuriyet bu farklılaşmayı hızlandırmış

ve niteliğini de değiştirmiştir. Bu süreç bir yandan benzeşme pratikleri geliştirirken diğer yandan derin bir şekilde farklılaşma ve ayrışma pratikleri üretmiştir. Ulus ve vatandaşlık temelinde bir benzeşmeye karşın, din, tarih, gelenek, etnisite, mahalli aidiyetler ve şehir bağlamında bir ayrışma ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda klasik toplumda ve kültürde günlük ilişkileri idame ettiren ve ötekiyle münasebetleri belirleyen ilkeler ve değerler ya dönüşüme uğramış ya deforme olmuş ya da ortadan kalkmıştır. Yeni siyasal ve toplumsal dizge, bu hızlı değişime aynı hızda yeni bir örüntü ile cevap vermekte zorlanmıştır. Daha doğrusu yeni ve yaygın bir kamusalılık inşa etmede nispeten başarısız olmuştur. Buna bir de periyodik olarak kendisini gösteren kırdan kente doğru yoğun göç eklendiğinde, kentin hazmetme kapasitesinin sınırlılığı oranında hem sosyo-politik bir uyumsuzluk hem de yaklaşık yüz yıl önce nüvelenmeye başlayan kültürel bir tenakuz nüksetmiştir. Bu sosyal ve politik deformasyona, kültürün ve değerlerin bir aktarım aracı olan mekânın deformasyonu da eşlik edince, mekânın hafıza işlevi askıya alınmış, hatta dumura uğramıştır. Sonuç olarak sosyolojik, politik, kültürel ve mimari açıdan göze batan bir çarpıklık toplumun gündeliği/rutini hâline gelmiştir.

Başka toplumlarda farklı zamanlarda gözlemlenen, toplumsal değişim kodlarının ve normların değişmesi karşısında, insanlarda

¹ Burada çelişkili ve eleştiriyeye açık olan bir durumu izah etmek gerekir. Kamusal alan bizde, olgusal olarak daha geç tarihlerde ortaya çıkmıştır. Büyük oranda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren açıkça teşhis edilmeye başlanan kamusal alanın, pre-kamusal alan diyebileceğimiz mekânları ve öğeleri elbette söz konusudur. Ancak bunlar modern kamusal alanın gördüğü işlevleri yerine getirmekten uzaktır. Zira siyasal alan dediğimiz kavram ve olgu da son iki yüzyılın gelişmeleri neticesinde teşekkül etmiş ve şekillenmiştir. Bu geç teşekkül ve şekillenmeye rağmen kamusal alan, dönem dönem -örneğin II. Meşrutiyet Dönemi’nde- kendisinden beklenen işlevleri belli oranlarda yerine getirebilmiştir. Bu nedenle bir başlangıç olarak ele alıp değerlendirebileceğimiz bir arka plan söz konusudur.

toplumdan çekilme arzusunun zuhur etmesi, yani biraz daha özel ve mahrem alana doğru çekilme, biraz daha toplumsal olana karşı kendisini kapatma yönelimi söz konusu değişimi geç de olsa yaşayan diğer toplumlarda da gözlemlenebilmektedir. Yukarıda Türkiye açısından çok kısaca değinmeye çalıştığımız değişim sürecinin içinde yaşadığımız bu evresinde, başka bir anlatımla yaşadığımız bu geçiş döneminde, normların, değerlerin, o toplumsal düzenin kendisini idame ettirici özelliğinin kaybolmasına paralel olarak, insanlarda toplumdan çekilme arzusunun yaygınlaştığını gördüğümüzü söylemek abartı olmayacaktır. Bu nedenle insanlar kamusal alana aktif bir şekilde katılmak yerine, kamusal yaşamın bir parçası olarak kalmakla beraber kendilerini daha rahat ve güvende hissedebilecekleri ara alanlara çekilmektedirler.

İnsanlar herhangi bir bağlamda –dinî, etnik, kültürel, ideolojik vb.- kendilerine benzetebildiklerine dahi bir tekinsizlik hâli yaşamaktadırlar. Bunun kısmen aşılabildiği yegâne vasat, en yakınlar olarak tanımlananlar kategorisine giren kişilerdir. Bu bize Tocqueville’in “tehlikeler artık yurttaş kitlesinin düşmanlarından değil kendi içinden gelmektedir” sözünü hatırlatmaktadır. Ortak bir Cumhuriyet’in yurttaşları olan insanlar, bu ortaklık yokmuşçasına, aynı anayasal yurttaşlığın cüzleri değilmişçesine, birbirlerini *politik öteki* olmanın sınırlarını aşacak şekilde meçhul bir yabancıya, bir düşmana dönüş-türmektedirler.

Son tahlilde mahalledeki, caddedeki, sokaktaki, meydanlardaki ve parklardaki -bunlar birer kamusal mekândır- toplumsal düzenin başarısı ve işlemesi, herkes tarafından bilinen, aşına olunan ve kabul gören bir davranışlar örüntüsünün ve değerler manzumesinin var-

lığına bağlıdır. Bu yitirildiğinde, ne toplumsal düzen ne de onun başarısı kalır. İnsanların birbirlerine karşı davranışlarını düzenleyen, konumlarını belirleyen, sorumluluklarının altını çizen, sınırları netleştiren normların ve değerlerin olmaması, ortada ne bir kamusal alan bırakır ne bir toplumsallığa izin verir ne de bir politik toplum inşasını mümkün kılar. Var olabilecek tek şey Sennet’in ifadesiyle alttan alta işleyen ve salt kanunların zor bela işleyen caydırıcılığı tarafından kısmen geriletilen bir kaostur. Ki hâlihazırda Türkiye’de ifşa olan şey tam da budur. Bu yeni bir şey olmadığı gibi, aksine oldukça uzun bir sürecin son halkası niteliğindedir.

“Kendi zihninde, neyi istediğine ya da istemediğine ve neyin kendi çıkarlarına hizmet edip etmeyeceğine ilişkin bir görüş geliştiren kişi, gerçekliği de belli bir şekilde sınayacaktır. Yani kendisinin gerçekliğe uygunluğundan çok, gerçekliğin içinde kendisi için ne bulunduğuna bakacaktır.”

(R. Sennet, Kamusal İnsanın Çöküşü)

Böylesi kaotik ve bağları çözülmüş bir toplumsal ve kamusal ortamda selam ne işe yarar, başka bir ifadeyle selamın böylesi bir iklimde yeri ve değeri var mıdır?

İnsanlar toplumsal ilişkilerde farklı türden ifadelerde, tutumlarda ve etkileşim biçimlerinde bulunabilmektedirler. Göz göze gelmekten tokalaşmaya ya da tam tersi uzaklaşmaya, tanımadığı birine bir iltifatta bulunmaktan tanımadığı birine mesafe koymaya kadar birbirine benzemeyen ifadeler toplumsal ve kamusal ilişkilerde ortaya çıkabilmektedir. İnsan bunların bir kısmında sahici bir eyleyen, bir kısmında da bir sahne aktörü gibi davranabilmektedir.

Benim yargıma göre selam, bu ifade türlerinden, bu eyleme biçimlerinden en

önemlisidir. Selam, insanın kamusal alanda, bir anlamda aynı mekânda (şehirde) kendisini diğerleri karşısında açığa vurma; ben buradayım ve seni görüyorum, tanıyorum, saygı duyuyorum demesidir. Bir çağrıdır, bir eşitlik seremonisidir. Bu *karşılıklı açıklama*-selamlaşma edimi, kişilerin muhatapları ile insani ve otantik bir ilişki kurma çabasıdır aslında. Buradaki selam edimi, kişilerin kendilerini ötekilere açığa vurdukları zaman, onları birbirlerine bağlayan bir dokunun oluşacağı inancından kaynaklanır. İnsanların aralarında bir açıklık, alenilik ve bunlara yaslanan bir güven olmazsa toplumsal bir bağ da olmayacağı ortadadır.

Toplum dediğimiz şey, bir arada olunan insanlara karşı davranışlarımızı şekillendiren belirli normlar ve takınılan tavırlardan ibaret değildir. Toplum, temelde *bir-aradahlığı*² aşan bir *birlikte*lik; kolektif bir bütündür. En önemlisi *kim olduğumuzu* makro ölçekte dile getirme biçimimizdir. İşte, buradaki esas sorunlardan birisi *bizim*, “biz kimiz” sorusuna verebildiğimiz ortak bir cevabımızın olup olmamasıdır. Ya da var olan cevabın, silinmiş olması ve geçersizleştirilmiş olmasıdır. Bizi, birbirimize sıkı sıkıya bağlayacak kolektif imgeleri yok ettiğimiz ve yok etmeye devam ettiğimiz gibi, oluşan boşluğu, bu bağı tesis edecek şekilde dolduramadık da.

Sennet, “karşılıklı konuşmalar insanlara bir araya gelerek bir kamu oluşturdukları hissini verir” der. Buna karşı Türkiye’de bir karşılıklı konuşma değil *karşılıkine konuşma* yani bir monolog durumu söz konusudur. Bu durumda kimse kimseyi anlamamakta, kimse kimsenin hassasiyetine kulak kabartmamaktadır. Herkesçe paylaşılan bir kolektif benlik duygusu yoktur ya da bir zamanlar vardıysa bile artık parçalanmıştır. Karşılıklı paylaşılmayan birçok kolektif benlikler söz konusudur. Bu çoklu kolektif kimliklerin, söz

konusu kimlikleri inşa etme çabalarındaki *arınmacı* ve tasfiyeci arayış, çoğu durumda diğer kolektif kimliklere dönük bir *yaralama* çabasına da dönüşür.

Kamusal ifade ve ilişki biçimlerinin aşındığı, hatta çoğu durumda zararlı ve hasar verici hâle geldiği bir vasatta, ne tür bir kişilik ve insani durum gelişecektir? Dahası böyle bir kişilik; güven, samimiyet ve rahatlık deneyimiyle değil -temel beklentisi böyle olsa da- saldırganlık, nefret ve güvensizlikle şekillenecektir. Bu saldırganlığın, nefretin ve güvensizliğin yol açtığı adaletsizlik, kişiyi savunmasız ve güçsüz hâle de getirecektir. Tam bu noktada Sennet şu soruyu sorar, “insanların karşısına öteki insanlara güvenmeyi, açık olmayı, onlarla bir şeyler paylaşmayı ve onları manipüle etmekten kaçınmayı, toplumsal durumlar karşısında saldırganlıktan ya da bu şartları kişisel çıkarlar için kullanmaktan kaçınmayı öğrendikleri ölçüde daha zengin duygular besleyebilecekleri ve kişiliklerinin gelişeceği hükmünü getirmek gerçekten insanca mıdır? Böylesine katı bir dünyada yumuşak benlikler oluşturmak insanca mıdır?” Evet, gerçekten de insanı pençesine alan tüm olumsuzluklar içerisinde, *emin bir kamusal yaşam* ne kadar olanaklı olacaktır?

Bu noktada *selam*, bir tür ifade biçimi olmanın ötesinde geniş bir toplumsal ve kamusal kavrayışa/pratiğe yönelik bir çerçeve olmanın olgusal ve teorik çabasına dönüşmektedir-dönüşmelidir. Selam insanın, öteki insan ile karşılaştığı anda, o ötekini henüz tanımlanmamış bir meçhul olmaktan çıkarır (kısmen) ve bu karşılaşmayı bir sen ile ben karşılaşmasına dönüştürür. Aslına bakılırsa tam da bu nedenle selam, çoğu dilde barış,

² Ne bu-arada ne o-arada; hem burada hem orada.

esenlik, sağlık, mutluluk, neşe gibi anlamlara gelen kelimelerle³ karşımıza çıkar.

Selam her ne kadar ilk başta, karşılaş-tığımız ve bize nasıl davranacağını bilme-diğimiz ve tersinden onun da benim ken-disine nasıl davranacağını bilmediği, onun için meçhul olan ben ve benim için meçhul olan yabancıya dönük bir edim olsa da, son kertede tüm eksiklikleri ve bilinmezlikleri telafi etmeye dönük bir adımdır. Bir anlam-da karşılıklı olarak bir ortak çerçevenin ve tanımanın beyanı ve bu yöndeki kararlılığın sembolüdür. Bu durum Gasset'in ifadesiyle "bize o insanda yapacağımız şey ve kendisine nasıl davranmamız gerektiği açısından koca-man bir dizi sağlam bir nirengi noktası, sakın ve güvenceli yol sağlar." Dolayısıyla selam, müşterek bir barış ve toplumsallık isteğini yansıttığı gibi, müşterek bir kamusalığın da temelini atar. Bu temel daha önemli bir şeyi de mümkün hâle getirir. Yine Gasset'in ifadesiyle selam "salt kendi başına olumlu bir işlem değildir, salt kendi yararlı içeriği bulunan bir görenek değildir, bütün öteki gö-renekleri simgeleştirir, geleneklerin göreneği, toplumun parolası ya da işareti durumunda" olan bir edimdir. Başka bir anlatımla selam, topyekûn bir sosyo-politik ve kamusal inşaya aracılık eder.

Gasset, selamı öteki gelenekleri simge-leştiren ve toplumun parolası olan bir işaret olarak tanımlarken aslında onun son derece önemli ve yaygın işlevine bir göndermede bulunur. Ancak buna karşın Gasset'in selama yönelik tutumu çok da olumlu değildir. Onu bireysel bir edim ve tercih olmanın ötesinde toplumsal bir zorunluluk olarak değerlendirir. Selam bir öykünmedir ona göre, bireysel benin toplumsal ötekine bir öykünmesi. Bu nedenle diğerlerine bakılarak gerçekleştirilen bir *taklitten* başka bir şey değildir. Selam, bü-

tün bireylere dışsaldır ve herkes bunu diğerleri yapıyor diye yapmaktadır. Kanaatimce bu açıklama selamın hem gerçekliğini hem de sosyo-politik işlevini yeteri kadar kavrama-maktan ileri gelmektedir. Evet, genel çer-çevede alışkanlıkları ve geleneği var eden toplumdur. Toplum, bir-aradalık ve aşinalık demektir. Zaman zaman bu aşinalık ve bir-a-radalık bireyselliklerle çelişebilir. Ama zaten bir-aradalık, ne o arada, ne bu arada olmak demek değil midir? İşte selam da *o aradan* ve *bu aradan*, *bir-araya* doğru açılan bir kapı, bu açılımın deklarasyonu ve bir anlamda müh-rüdür. Selam; bir çekinme, kaygı ve korku ürünü müdür yoksa başka bir şey mi? Başka bir anlatımla selamı, *diğeri-sen*⁴, bize kızmamın, gücenmesin, *beni* yargılamamın diye mi veririz? Bu anlamıyla selam, negatif bir dışsallığa mı sahiptir? Bana göre değil. Selam negatif bir dışsallıkla malûl değildir; selam bir kaçınma edimi değildir. Böyle olursa zaten anlamı-nı ve değerini yitirir. Selam bir ortaklığa ve olumsallığa davettir.

Yine de tüm bunlara karşın Ortega Y. Gasset, başkalarının bizi selamlamaya zorla-dığını, selamı bize şiddetle benimsettiklerini: İlkın ahlaksal düzeyde bir güç ya da şiddetle, ama onun ardında her zaman bir fiziksel şiddet olasılığı ile selamın toplumsallaştığını söyler. Buna katılmak güçtür. Her ne kadar bu iddianın belirli ölçülerde geçerliliği söz konusu olsa da, selam vermemenin fiziksel şiddetle karşılaşılması durumu o kadar gerçek ve olası değildir. Hâlihazırda bir *selamsız toplu-mun* varlığı, bu iddiayı geçersizleştirmektedir olgusal olarak. Selam salt tanıdıkları ve aşına olanları bir araya getirmez ya da onlara ilişkin

³ Bununla ilgili olarak karşı bir tez de söz konusudur. Selam kelimesinin söz konusu içeriğinin, korkudan kaynaklanan bir önlemle ilişkili olduğu da dile getirilmektedir.

⁴ "Ben-Sen" ikiliği bağlamında.

değildir. Asıl olarak yabancı ile kurulan ilişki de devreye girer. Bu yabancı uzaktaki, ötedeki bir yabancı değildir, hemen yanı başımızdaki de olabilir. Bu anlamıyla selamın muhatabı Agamben'in *herhangisi*⁵dir.

Herhangi, bir *meçhul yabancı* gibi gözükse de, bizim de içinde dâhil olduğumuz bir varlık alanına işaret ettiğinden *ne idiği belirsiz* bir *tanınmayan* olmaktan çıkar. Doğrudur, yabancılarla kurulan ilişkiler ve onlara karşı takınılan tavırlar, iyimser yaklaşımla bakıldığında formel ve yavan, kötümser bir bakışla ele alındığında sahte olabilmektedir. Hele de kozmopolit bir şehirde bulunmak çoğu zaman bir yalnızlığı beraberinde getirir. İnsan bu şehirde kendisini yalnız ve birçok durumda tehdit altında hissedebilir. Ama selam, formel ve yavan anlamının ötesinde, bu kozmopolit ve tekinsiz mekânı, ne idiği belirsizlerin, meçhul yabancıların rastgele bir araya geldikleri bir yer olmaktan çıkarır. Kamuyu döngüsel olarak biteviye inşa eder. Aksi durumda, kent, salt yabancıların rastgele karşılaştıkları, birbirini tanımayan ve birbirini görmeyen, birlikte yaşamının bir düzenlilik arz etmediği, sürtüşmelerin ve buyurganlığın rutin hâline geldiği ve tüm bunların ancak zecr ve cebir ile, yani devletin mütehakkim gücü ile kontrol altına alınabildiği bir düzlem olarak belirir.

Tekrar en baştaki alıntı ve değerlendirmeye geri dönecek olursak, “kamusal alandaki iletişimi, *öteki-yönelimliliği* ve ötekini tanıma imkânlarını, nezaketi, sokaktaki tanıdığımızı ya da tanımadığımızı merhaba demeyi veya bunun arayışını yitik bir kamusal cennet tahayyülü olarak mı görmemiz gerekir”, sorusunu yeniden ve acil olarak değerlendirmeye almak gerekir. “Aranızda selamı yayın” şeklindeki peygamberi tavsiyeyi bir de bu bağlamda ele almak yerinde

olacaktır. Bu tavsiye, ilk başta doğrudan inananlara, içsel ve homojen bir topluluğa dönük bir varlık alanına işaret ediyormuş gibi gözükse de, esasında doğrudan sosyo-politik ve kamusal bir çağrı ve insanın aracı olarak da değerlendirilmelidir. Buradaki selam, bir arada yaşama tecrübesinin inşasına dönüktür. Mesele şudur ki, insanlar bir arada yaşasalar ve birtakım benzer edimlerde bulunuyor olsalar da, birbirlerine dair bakışlarını ve kavrayışlarını bilinen kılan bir tecrübi birikimden yoksunsalar, esasında bir toplumsallığa ve kamusal yaşama sahip değildirler demektir.

Selamı yaymanın bir diğer boyutu da, onun eşitliğe doğru atılan bir adım olmasıdır. Selam, ister tanış olsun ister tanınmayan, ister başka özellikleri ile ayrışan, herkese verilen-vaat edilen bir açıklığa ve erişime sahiptir. Dolayısıyla bu anlamıyla selam, insanları eşitler; selam, herkese verilmesi, herkesin bundan yararlanması nispetinde bireysel anlamda eşitleyici bir ilişki kurma davetidir. Onun “aramızda yayılması” demek, eşitliğin de aramızda yayılması çabasının teşvik ve takviye edilmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada kamusal alan da eşitlerin, eşit bir şekilde etkileşime ve iletişime geçtikleri bir alan olduğundan, selam, kamusal alanın inşadan inşa ve imar edici bir nitelik taşıyacaktır. Nihai olarak bakıldığında, selamın ve selamın yayılmasının içsel-metafizik, sosyolojik ve politik açılardan çok boyutlu ve çok yönlü bir muhtevasının olduğu anlaşılabacaktır. Yitik kamusal alanın, yitirdiğimiz ortak bilincin ve bir-aradalık arzusunun yeniden anlam ve değer kazanması, belki de “aramızda selamı yaymak”tan geçmektedir.

⁵ “Hiçbir şeye ait olmayan herhangi teklik/ler, sadece yaşamı, dolayısıyla *olmak* deneyimini paylaşmaktadır.”

| FATİH KUTLU

Bunları Diyeyim Dedim Sizlere

Bu depresimde annemin aramızdan ansızın ayrılışı ne büyük bir pişmanlık yaşattı bana.

Allah annelere öyle bir değer biçmiş, onları öyle bir mualla bir mevkie oturtmuş ki... Ama ben bir evlat olarak bunu anlamamışım, görememişim, bilememişim.

Annedeki şefkat tarifsiz ya hani. Bir evlat olarak annemi aşk derecesinde sevememişim. Kalbimi her yönüyle ona açıp; *“Gönül tahtına buyur Sultanım, emrine amade bu kalbim!”* diyememişim. Bunun çok derin bir şekilde pişmanlığını yaşıyorum bugün!

Annemin konuşmasını, sözlerini başımda kuş varmış gibi dinlememişim. Öyle saygıyla, öyle sevgiyle iki büküm olmamışım. Karşısında el pençe divan durmamışım. Şu an gidecek, biraz sonra aramızdan ayrılacak, o fırsat bir daha ya olur ya olmaz şuuruyla onu can kulağıyla, tüm ruhumla dinleyememişim... Kulun kölenim annem diyememişim...

Sizler öylesinizdir belki. Ama ben olamadım, olamamışım... Bu acı beni inim inim inletiyor şimdi.

Memleketinden uzakta olanlar!

Ne olur, her gün arayalım annemi, duyalım sesini, doya doya seyredelim yüzünü. Bunu bir görev, bir vazife olarak değil aşkla yapalım. Allah'tan dileyelim, aşk derecesinde sevelim annemizi. Şef-

katlerine aşkla mukabelede bulunalım. İşte bu ufku tutturanlar *Ana gibi yâr olmaz* demişler...

Bakın, anneleri hayatta olanlar. Annemize olan duygumuzu, ilgimizi, sevgimizi yeniden gözden geçirelim.

İçinde bulunduğumuz devamlı olan bir nimet gaffetle şükrumüzü köreltir. Güneşin doğmasına batmasına alıştığımızı gibi.

Ama anne hayatımızın güneşi. O battığı zaman anlıyorsun işte. Hayatın karanlık içinde kalınca anlıyorsun acı acı...

Babaya karşı da öyle. Hiç incitmemeli onları. Huzurlarında bambaşka olmak, erimeli.

Bunları diyeyim dedim sizlere. Allah onların aşkıyla yaksın yüreklerinizi. İbretlik hâlim ibret olsun sizlere! Bin pişmanlıkla dizimi dövüyorum ama ne çare! Gece gündüz ağlıyorum ama ne fayda. O tiren kaçtı bir kere. O sayfa kapandı benim için. Bitti artık, gittiler bir kere...

18 Mart 2023

| HASİBE ÇERKO

Tarihsel Geçit

O mevsim babam yanında götürmüştü beni.

Mavi gökle toprak arasında, taşlı arazide yol alırken içim belli belirsiz bir tasayla doluydu. Dağın güney eteklerini verev dolanıp yavaş yavaş ama durmaksızın, geniş düzlüklerden oluşan doruğa tırmanıyorduk.

Tepelerin iç görünüşleri beyaz ışıltı telcikleri altında öyle gerçekdiydiki ki, çevremizde göze görünen alan büyük bir güçle seğiriyor, kır kokuları dalga dalga köpükleniyordu.

Babam ara sıra yavaşlayıp yolumuza çıkan akdikenleri temizlemekteydi.

Ve ayaklarımın altı artık acımaya başladığından kocaman sivri uçlu taşları öteye çekerek; her yana dal budak salmış köklerden korumaya çalışıyordu elleriyle.

Ben, küçük adımlarımla hiç yara almaksızın geçiyor, tıptış tıptış yürüyordum peşi sıra.

Bir an, etraf yabanıl kuşlarla canlanmıştı, ta yükseklerdeyken başladılardı ötmeye.

Kanatlarını bükerek alçalıyorlar, bütün güzellikleriyle içlerindeki gizemi saçıyorlardı doğaya; o tuhaf, saydam derinlikten: “Özgürlük! Özgürlük!” diye sesleniyorlardı birbirlerine ve kuzey rüzgârına karşı.

Kocaman, kara bir elmas gibi ışıyarak yüzen kartallardan ilkinin görmüştüm o mavi uzaklıkta. Tanrım, dünya genişliyor muydu? Başkalaşmış, çok ağır bir akıntının ortasında yüzüyor gibiydi küre. Yabani, müthiş bir ses

çınliyordu boğazda: Öyle göz alıcı, öyle tutku doluydu ki...

Sonsuz bir yaşam uyanmıştı içimde, delice inip kalkarken göğsüm, şaşkın, heyecanla.

Fakat bu dağda bilinmez bir duygu insanın gözünü yıldırarak kadar sıkıştırıyordu toprağın kalbini. Çünkü rüzgâr azıcık hızını arttırdınca sarı bir toz bulutu bürüyüvermişti üzerimizi.

Hayli zaman geçip de ortalık durulmaya başladığı yerde, uçurum kıyısı yolu gösterdi ve şöyle dedi babam:

“Tepeler sarardığı zaman gün doğarken toprak kayaların acısını dindirir, evren kanı daha bir rahatlık verir her bedene.

Öyle ki, dipten kaynayıp yayılınca ılık sütü doğanın, hastalık kalıntılarını eritiverir bağrında.

Diri otlar çevreye ışıltı saçarak arınmışlığı ölçüsünce.”

...

Dalmıştım. Fırtına kapladı göğü. O gri atmosferde kayboldu babam ve çekildi kanım ağaç gibi. Öğlen sıcaklığında içtiğim berrak suları özletiyordu Tanrı. Bakıp ağlıyordum kayalara, babamın elleriymiş gibi yanıp kalmıyordu onlar.

Hafif kendime gelir gibiydim. Ulu bir meşe eğilmişti üzerime, yeşil dallarıyla düşünceli, nazıkçe dokunduysa omuzuma.

Bu kuzguni gözyaşı toprağında ötede,
bir çoban fırtınada koyunlarını otlatıyordu.

Gökyüzü kara bir bulut denizine
döndüydü. Kötücül bir yarı gece örtüyor-
du boğazdan öteye, gördüğüm o ilk mavi
dorukları.

Ve kuzey rüzgârı gümüşsü buzlar serpi-
yordu dört bir yana, garip ezgilerle türküsünü
çıgırıyordu korkunun.

Yükseklerden göz alabildiğine dalga
dalga ışıyan bir pus iniyordu geçide doğru.

Özgür kuşlar meşe ağacının dalların-
dan olanca çevikliğiyle püskürünce ve yaprak
yaprak süzülünce yardan aşağı, çoban köpeği
havlamaya başladı şaşkınlık içinde.

Yağmurdan ve köpeğin tedirgin ha-
reketlerinden şaşkına dönmüş zavallı hay-
vancıklar, o güzelim koyuncuklar, yaşaran
yünlerinin ağırlığıyla, üst üste yüklenmiş mor
gölgeler misali yardan aşağı sarkıp yuvarlan-
maya başladılar. Bitti bitecekti zaman.

Babam geldi. Ağacın gövdesine yas-
lanmış bakıyordu bana, derin çizgili alnında
kan akmıyordu şimdi. O ela gözler, dokunan
ruhuma, şefkatle parlıyordu.

Ama hayır. Puslu hava onu yeniden
fırlatıp atıyordu kayalıklara, sonraya dönüşe
zorluyordu aldırış etmeksizin acısına; inciden
gözyaşlarına.

Oysa ben, yüreğime işleyen bir sevgi
lisanından başka hiç mi hiç hatırlamıyordum
önceyi. Başım dönüyor ve kayboluyordum
korkunç bir karanlığında kırım: Ölümde.

| MUSTAFA GÖK

Tsunami geliyor

biliyorum kaçacak yerim yok
dev dalgalar çoktan yuttu ufuktaki adaları
heybetli mavi-gri bir duvar
hızla yaklaşmakta kentime

Tsunami geliyor
evimi tamamlayacak vaktim kalmadı
gelecek sonbaharda sobamı kuracaktım
tüylü bir kediye sımsıkı sarılıp yatacaktım

Tsunami geliyor
adımı ve yaşımı hatırlamıyorum
bir ailem var mıydı
onları kurtarabilir miyim
bilmiyorum

Tsunami geliyor
önce gövdem kabulleniyor
kaçınılmaz ölümü
sonra ruhum
rüzgara kapılan bir şal gibi
kayıp gitmeyi omuzlarımdan

Tsunami geliyor
insan ne gariptir
belirsizin akıntısına karşı yüzerken
yaşama içgüdüğü dedikleri zayıflık
utandırıyor beni

Tsunami geliyor
müstehzi bir gülümsemeyle
yıkacak kumdan kalelerimizi

| GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

Umu

Höyüklerin arasında dolaşan dere suları gibi yol arıyorum. “Senin indireceğin her hayra muhtacım Allah’ım!”

Yeri, göğü ırgalayan o sarsıntı biter bitmez telefonuma sarıldım. Şebekeler çekmiyordu. Düşüncelerimin zinciri kopmuş, kelimeler yarım yamalak, soluğum düzensiz... Yüceler yücesi Allah’ım! Canım yavrum şimdi ne yapar, şefkat abidesi annem nerededir, bizi sarıp sarmalayan o koca yürekli adam nerededir? Bir yanım cehennem çukurunda, diğer yanım buz kütelleri arasında sıkışmışım, debeleniyorum, çırpınıyorum.

Hangi ara sokağa attım kendimi, ne vakit geçtim direksiyonun başına bilmiyorum. Caddeler araç katarlarıyla dolu. Kornaya basıyor, sinyalleri yakıp söndürüyor, başımı pencereden çıkarıp bağır çağır çığırıyordum. Nafile! Zaman ilerliyor, ben ise bir arpa boyu yol kat edemiyordum.

Normalde yirmi dakikada vardığım evime yaklaşık iki saat, on beş dakika sonra ulaşabildim. Kayaçlar oturdu bir anda gırtlığıma, bağırmadım. Kolonlar yerleşiverdi gözlerimin içine, hıçkıramadım. Kaskatı kesiliverdim uçurum kenarlarında, soluklanamadım. Gittikçe azan bir sancı çörekledi böğrüme, parçalandım.

Büyük bir beton yığını vardı apartmanımızın yerinde. Sirenler çalıyor, insanlar sağa sola koşuşturuyorlardı. Suratuma çarpan kuvvetli bir tokatla silkelendi, donup kalan bedenim. Başımı yukarıya doğru kal-

dırdığımda tokadın sahibinin birkaç apartman ötemizde oturun eniştem olduğunu fark ettim. Hemen yamacında ablam ve yeğenlerim vardı. Ben ablamın boynuna sarılıp sarsıla sarsıla ağlarken telefonda eniştemin Afat ekiplerini yardıma çağırışına şahit oldum.

Onlarca keşke yuvalandı zihin çukurlarıma. Keşke gitmemiş olsaydım o gece hastanedeki nöbetime. Ya da ailemi de götürmüş olsaydım bir bahaneyle o tarihteki vazifeme. Keşke ben de onlarla beraber kalsaydım enkaz kültelerinin dibinde. Sözcüklerden fırlayan firari harfler sesli, sessiz çarpıp vuruyordu beynimin çeperlerine. Keşke, keşke...

Mevsim kış. Aylardan Aralık. Topraktan Arş- 1 Ala katmanına değin tırmanmış soğuk. Arhan daha küçücük, dayanmaz ki körpe vücudu ayazın sillesine. Yaşça çok geçkin Halide Sultan. Nasıl dayanır yorgun bedeni dona, açlığa, nefessizliğe. Eşim, can yoldaşım Arman. Üç ay önce ağır bir kalp krizi geçirmişti genç yaşına rağmen. Henüz hastalıklı, henüz bitkin ve güçsüz. Çıkabilecek mi sağ selim bu hengâmenin içinden?

Enkaz çalışmalarının ikinci günündeydik. Kaybetmediğim umudumu sırtımdaki küfeye istifleyip kaldırılan her taş tanesine ümit tohumları ekiyordum. Bir anneyle iki kız çocuğunu çıkardılar ikindi sonrasında. Kurtarılan her can, okyanustaki dev dalgalara karşı yeniden kulaç atmama sebebiyet veriyordu. “Çıkmadık candan umut kesilmez.”

diyen iç sesime yaslanıp omuzlarıma binen hüznün bulutlarını dağıtmaya çalışıyordum.

Kâh İnşirah suresini okuyor, kâh açılan oyuklardan Arhan, Arman, annem diye bağıryordum. İsterse taşı, aş; aş taşta dönüştüren Rabb'imın ol demesiyle sevdiklerimi bana kavuşturabileceğine canı gönülden inanıyordum. Üşüyordum, üşüyorlar diye ısınmıyordum. Acıkıyordum, açlar diye yemiyordum. Uykusuzluktan bayılır gibi oluyordum. Bir ses, bir ümit, bir müjde beklentisiyle enkazın başında nöbet tutuyordum.

Toprağı parçalarcasına yağmur yağıyordu. Yağmıyordu da sanki bir şeye yas tutar gibi hüngürtüyle ağlıyordu. Saatim kırık, pusulam kayıp, meşalem sönmüştü. Zaman ilerliyor, ilerledikçe de kalbimdeki umu, yerini karamsar gölgelere emanet ediyordu. İçimdeki kışa, güneş hiç doğmayacak gibi duyumsamaya başlamıştım. İçimde bir his vardı. Bitmez zannettiğim bir yolun bitimine doğru yaklaşıyordum.

Onlarca gönüllü, onlarca AFAD gönüllüsü canla başla çalışıyordu. Ambulans ve ilk yardım ekipleri enkazın önünde tıpkı benim gibi her daim nöbet tutuyordu. Çıkarılan her canlı için beraberce sevinç çığlıkları atıyor, cansız çıkan her beden için yine hep beraber içli içli gözyaşı döküyorduk. Hayatımda ilk defa kendimi bu dünyada kiracı olarak sezinliyordum. Hayatın normal akışı içinde topraktan gelip toprağa dönecek olan fani kullardan ibaret olduğumuzu nasıl da unuttuğumuzu fark ettim.

Üçüncü günün akşamında inceden bir kedi miyavlaması çalındı kulağıma. Ekipler her ne kadar yıkıntıya yaklaşmamıza müsaade etmeseler de perişan hâlime acıdıkları için bu garip kula çok fazla müdahale et-

miyorlardı. Görevlileri sesin geldiği yöne doğru yönlendirdim. Tükenmek bilmeyen sabrı göğsüme yerleştirip sesin sahibi kediciği beklemeye başladım.

Sesi duyduğum yönde çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştı. Görevlilerde yoğun bir gayret ve hareketlenme gözlemliyordum. Yarım saatlik bir uğraş sonucunda yüzü gözü toz toprak içinde yaşlı bir kadın silueti beliriverdi. Hangi atla koşturduysam saniyeler içinde yaşlı kadının başucunda buluverdim kendimi. Tir tir titreyen ellerimle boynumdaki atkıyı çıkarıp yüzünü gözünü silmeye başladım. Arkası feryat arkası figan. İlk yardım ekiplerinin exitus dedikleri depremzede bahtsız anamın ta kendisiydi.

Simsiyah bir ayaz akıyordu şah damarımda. Korkuyordum. Yoksa Arman ile Arhan da mı? Devrilen şu kolonların arasına yatırsam acımı, kolonlar merhamete gelip bahşeder mi bana eşim ile oğlumu? Çalışma devam ediyordu. Görevlilerin, açtıkları oyuktan “İçerde kimse var mı, bir işaret yollayın, bulduğunuz taş parçasıyla cisimlere hızla vurun, diye haykırması yaktığım ağda bir mum ışığı yakılmasına sebebiyet veriyordu. İyi de Arhan daha iki yaşındaydı ama belki Arman yanıtlayabilirdi görevlilerin çağrılarını.

Gönüllülerden birinin de kedi sesi duyduğunu ifade etmesi, takviye bir ekibin daha çağrılmasına sebep olmuştu. Güneş batmış, karanlık çökmeye başlamıştı. Belirli bir saatten sonra çalışmalar sonlandırılıyordu. Yerimde duramıyordum. Bir yandan bildiğim bütün duaları okuyor, bir yandan da enkazın etrafında akşam devriyesi atıyordum. Salat-ı Tefriciye, Esmâül Hüсна, İsmi Azam...

Oyuktan çıkan cansız bir bedenın sızısı daha kar fırtınası olup tozardı göğüs kafe-simde. Ölüm bir tokat gibi ikinci kez çarptı yüzüme. Hiçliği bana çeviren pusula büyük çizgileriyle tarumar olmama neden olmuştu. Enkaz yığınları arasından çıkarılan kaskatı ve soğuk beden eşim Arman'dan başkası değildi. Yeri göğü yaratan yüceler yücesi Rabb'im beni üçüncü kez ciğer ateşiyle kavurma”.

Dağılmış, parçalanmış, ufalanmış bir hâldeydim. Rüzgârda savrulan yaprak misali tir tir titremekteydi bedenim. Sol yanımda annem ve eşimin sancılı ıstırapı, sağ yanımda evladımı da kaybetmiş olma ihtimalinin kor ateşten kaygısıyla sendeliyordum. Dönüp dolaşıp kendimi yargılıyor, içimdeki darağacında vücudumu sallandırıyordum. Sonra pişmanlık duygusuyla kavruluyor isyan etmiş olmaktan Allah'a sığınıyordum.

Eşimin çıkarılmasından yaklaşık yirmi dakika sonra oyuğun girişinde bir telaş, bir bağırıtı çağırıtı. Bir kolinin içinde sıkıştırılmış gibi çirpınmaya başlamıştı yüreğim. “Sargılarım tükendi. Umuda uçurduğum güneşi, beton yığınlarının benden çalmasına müsaade etme ya Rabb'im!” İki ölümü kol kola yaşadım bugün. Üçüncü bir ölümü kuluna reva görme Allah'ım!” diyerek yüce Yaradan'a yakarıştı bulunuyordum.

Ürkek adımlarla kalabalığın merkezine doğru yürümeye başladım. Gözlerinden yaşlar süzülen bir AFAD görevlisinin kucağında bir erkek çocuğu, erkek çocuğunun kolları arasında minik bir kedi yavrusuydu gördüğüm. Canlı olduklarını haykıran ilk yarıdım çalışanlarının ayaklarına kapanıp sevinç gözyaşları içinde yüce Rabb'ime şükrettim.

Höyüklerin arasında dolaşan dere suları gibi yol arıyorum. “Senin indireceğin her hayra muhtacım Allah'ım”

I CAHİT KÜÇÜK

Giz

İnsanım
anlasaydım
bilebilirdim sırrını bir yaratıcının
kederler yağardı göğsüme
tüm giziyle ıslanırdım cihanın

İnsanım
Anlasaydım
karıştırdım zerreye toprağında varlığın
ayrılırdım sessizce kendi tenimden

oysa oturmuşum şimdi
savrulmuş bir haritada
esaretini sorguluyorum ruhumun

varsın dilim keskin haritalar çizsin yeryüzüne
Bekâ O hükmüyle yokluğumda var olsun.

Yarın Göç Var

Yarın göç var. Hayır, “güneşe” değil. Köye. Terk edilmiş karınca yuvası gibi olmuş şehirden bir an önce gitmek lâzım. Geçen haftaya kadar cıvıl cıvıl olan caddeler, üst üste binmiş bina enkazlarıyla dolu. Geceleri, yeryüzünün bütün kötülükleri harabe şehrin karanlıkta yatan enkazlarına seğirtiyor. Meğer bu dünya ne karanlık bir yermiş. Ve ne korkunç! Araçların farları hiçbir şeymiş. Aydınlıkta, sokak lambalarının ışığında işe yarıyormuş meğer. Uzunlu da kısası da aynıymış. Önüne bir beton parçası geliyor, gaz lambasının duvara takılan yeri gibi; far orada bitiyor. Bir santim öteyi ısıtmıyor. Bir metre ötede kötülük kol geziyor. Kötü ruhlar kötü insanların içlerine girmiş ne kadar kötülük varsa hepsini bir bir tatbik ettiriyorlar. Cep telefonlarının ışıkları; evlerden yerlere serilen eşyaların içinde, hurdaya dönmüş araçların içerisinde, değerli eşya arayan insanlara yol gösteriyordu. Karanlıkta kalan enkazlar; kovboy filmlerinde gördüğümüz, Amerika derelerine hücum etmiş, açgözlü altın avcısı beyaz adamları hatıra getiren insanlarla doluyordu. Etrafta garip garip insanlar; değişik değişik plakalı araçlar geziyor. Organ mafyası diyorlar. Yalnız başına yürüyen kadın ve çocukları kaçırmış. İki gece önce, beş dakika içinde aklımızı oynatıyorduk: Ablam kayboldu! Telefonuna ulaşamadık! Bir tek bizim beklediğimiz enkazda çalışma var. Her yer “zifiri” ne demekse öyle bir karanlık. Gitmeli... İşini bitiren herkes gitti zaten. Uzak yakın demeden gittiler. Yarın biz de gideceğiz. Dokuz gündür otuz kişiyle hapsedüğümüz şu odadan kurtulacağız. Çok şükür bütün

ölülerimiz bulundu. Mezarlarına kavuştu hepsi. Allah ölülerini, sağlarını bulamayanlara yardım etsin. Ve yarın bu odadan kurtulacağız. Odadan kurtulacağız, derken, odanın da hakkını yememek lâzım. Caminin şu Kur’an kursu odası bize ev oldu. Hem de hazır yemekli, yataklı, komşulu bir ev. Yağmur, kar altında, buz gibi soğukta, dört beş kişinin bir arabanın içinde yaşaması ne zor bir şeymiş? İki gün bile dayanamadık. Fakat o ilk gün. Deprem sabahı. Gök yarılmışçasına yağın yağmurun altında. **“Hiçbir gölgenin bulunmadığı günde...”** Sığınılacak bir saçak altı olmadığı bir zamanda. İşte o zamanda. Araba ne büyük bir lütuf. Ne büyük bir nimet araba. Babam ablamın arabasını göstermişti, iki küçük çocuğuyla yağmur altında titreyen bir aileye. Sonra biz enkazdayken babamın telefonuna bir mesaj gelmişti: “... *Bey arabada misafir ettiğiniz kişiyim. Arabadan ayrılıyorum. Haberinizi olsun, Allah razı olsun. Allah’a emanet olun.*” Henüz ilk gündü. Ağlamaya yeni başladığımız gün! Biz de gidersek kim kalıyor ki? Burası iyice boşalır. Kalan topu topu üç aile. Rahat ederler. Biri İsmail amcanın ailesi, biri kanaryası ölen çocuğun ailesi, diğeri şu âmâ çocuğun bulunduğu aile. Babam abi, biz, amca diyorduk İsmail amcaya. Âmâ çocuğa da alışmıştık. Sabahları sinirli oluyordu. Huysuzlanıyordu. Ama annesi kahvaltısını yaptırıp, karnını doyurduktan sonra yumuşuyordu.

Ayy, nasıl ağlamıştı kanaryaları ölen çocuk. Bin tane yemin etmişti, “Vallahi” demişti “yalan söylemiyorum: Dişi kuş, erkek

kuşun kanadının altındaydı. Erkek kanadıyla kucaklamış dışısını. Yemliklerinde bir tane yem yoktu. Bir damla su kalmamıştı suluklarında. İçinde bulundukları kafes masanın kenarına kadar gelmiş ama aşağı yuvarlanmamış. Salıncaktan düşmüş, oracıkta ölmüş iki çocuk gibiydiler. Vallahi yalan söylemiyorum, secdeye kapanmışlar da öyle ölmüş gibiydiler. Ama yemin ediyorum, erkek kanadıyla dışıyı kucaklamıştı.” Ağlamayı bırakıp annesine bağırmıştı. “Ben sana söyledim, iki gün önce beni gönderseydin kurtarırdım kuşlarımı. Açlarından ölmüşler.” Babam bu aileyi çok sevmişti. Teyzemgili aradığımız enkaza gitmediği günlerde, ya da erken geldiği akşamlarda kanaryaları ölen çocuğun dedesiyle sohbet ederdi. Bir akşam çocuğun annesi babama, “Sizde de biri bir iş yapmaya kalktığı zaman, ‘onu öyle yapma şöyle yap, diye on kişi müdahale ediyor mu?’” demişti. “Bizde de herkes herkesin işine karışır” demişti babam. Ve herkes gülmüştü o akşam. Her gün yıkılan binaların enkazlarında yakınlarını arayan herkes...

Eskisi gibi değildi yattığı yer; altında birkaç kalın battaniyeden yaptığı güzel bir döşegi, yastığı, üzerine örtecek yorgan kalınlığında örtüleri vardı. Yeri genişlemişti. Artık kimse gelmiyordu kaldıkları yere. Akşam kaç kişi yattıysa sabah o kadar insanla kalkıyorlardı. Yattığı yerde istediği zaman istediği tarafa istediği gibi dönebiliyordu. İvan Denisoviç gibi battaniyesini başına kadar çekebiliyordu. Elektrik sobasının aydınlığında, yanında yatan ablasının kıvrırcık, sarı saçlarına baktı. Sol elinin serçe parmağıyla yanağını örten saçları arkaya doğru attı. Yanağıyla birlikte kulağı da açığa çıktı ablasının. Altı Şubat sabahı işe çağırılmışlardı ablasını. O günden beri ara vermeden çalışıyordu. İşten geldiği zaman bir şeyler atıştırdıktan sonra hemen

uyuyordu. Güzel uyuyordu ablası. Yanağına dokunmak geldi içinden sonra birden fikrinden vazgeçti; insanlara faydası dokunan, iyi insanların uyumalarına engel olmamak gerekir, diye düşündü. Kim bilir belki de böyle bir zamanda çalışmasının mükâfatıydı bu güzel uyku. İnsanın uyuması ne güzeldi. İnsan uymasa ne yapardı? Ama insan güzel değildi. “İnsanın insana umut ve esenlik olduğu zamanlara yetişemedik.” diye düşündü, Memduh Atalay gibi. Gün geçtikçe güzel insan kalmıyordu. Daha felaketin ilk günü. Daha öğleden önce. Daha açlık, daha susuzluk insanın aklına düşmeden. Hangi yaratık başkasına ait bir yerin camlarını kırar, kapılarını söker, içeride ne var ne yok yağma eder? Son günü, öğleden sonra, açlık susuzluk aklına düşse bile hangi güzel insan yapar şu rezilliği, aşağılığı ve âdiliği? Kendisine uzanan yardım elini dahi ısırmayı huy edinmiş, bedeninde midesinden başka organı da olduğundan habersiz zavallı yaratık; hayatını insanların kapısında köpek olarak sürdürmüş bir hayvancığının bile yapmaktan utanacağı, hayâ edeceği işleri yapıp etmekten utanmayan insan! Adres sormak için duran yabancı bir aracın başına bile, acaba bana ne verecek diye koşan mahlûk! Akşam hava karardıktan sonra enkazlarda çalışanlar ve dünyanın her yerinden; yanlarına dünyanın her yerindeki iyi kimselerin tüm iyiliklerini de alarak, enkazların içinden bir can kurtaramam mı diye canını dişine takarak çalışan insanlar için bırakılmış eşyaları, araçlarına yükleyip götüren sonra da parayla satan yaratık!

İçinde biriken öfke ve çaresizlik göğsünden yukarı yüksele yüksele boğazında düğümlendi Ashı'nın. Ablasından biraz uzaklaştı. Oturdu. Üzerindeki örtüyü dizlerine kadar indirdi. Uzun siyah saçlarını topladı, lastik tokayla başını rahatsız etmeyecek şekilde bağladı.

Odadaki herkes uyuduğuna göre gece ilerlemiş olmalıydı. Bir tartışmanın içinden çıkmış gibiydi. Günlerdir yaşanan çirkinlikler canını acıtiyordu. Sırtüstü yattı. Örtüyü boğazına kadar çekti. Şeytana lanet etti. Tabii ya, dedi. *“İnsan olmak küçük mesele değildir.”* Mekânın cennet olsun Abdurrahim Karakoç, diye ilave etti. İnsan olmak, üç beş başıbozuğun becerebileceği bir iş de değildir. Ve şüphesiz her ihsan her insana yakışmaz. Yaz günü toprak damda yatıyormuş gibi ellerini başının altında birleştirdi. İnsan olmak, diye geçirdi zihninden. Ayın yokluğunda dünyayı karanlığın insafsızlığına bırakmamak için, her biri bir yerden parlayan yıldızları düşündü. İnsan yıldız olsa gökyüzüne sığmazdı dedi.

Sabah gidiyoruz... Köye gittiğimize en çok babam memnun oluyor. Bir milyon kere milyon yıldır şehirde yaşamasına rağmen “köy” dedik mi, bizim de içimizi ısıtan bir huzur geliyor yüzüne. “Çocukluğum orada geçti” diyor ve “çocuğa bakması zor” diye ekliyor, güler. Köyün çok hakkı varmış babamın üstünde. Her karış toprağında, her bir taşında hatıraları varmış. Fırsat buldukça gitmeliymiş. İnsan, babama da, babamın durumundaki şehirli köylülere de üzülen. Her defasında “köy” dedikleri yer; kendilerini barındırmanın dışında, yedirip içirmekten, rızıklarını temin etmekten aciz, alabildiğince boz toprak ve kayadan ve kaya ve sadece boz topraktan oluşan tepeler yığınının başka bir şey değil. Sözüm sana değil baba, ortaya; köy dediğin yerin kışlarını, iki keçinin peşinde dağlarda geçirmişsin. Kış bitip baharın ucu göründü mü yayan yapıldak, kuru bir ekmek peşine çıkıp gitmişsin köyden. Sebebin gözü kör olsun. Sözüm sana değil baba; çocuklarının ayaklarına birer şayak şalvar, birer gömlek ve birer lastik ayakkabı alabilmek için, kışın yıldıya bırakılan atlar misali yaz

boyunca gittiği her şehirde, bulduğu her işte çalışanlara. Köyde acı zulüm yetiştirdiği birkaç ağacın meyvesini hiç görmeyenlere. Sizler, hangi hatıradan söz açıyorsunuz? Şehirlerde insanlar evlerinde sıkıldığı zaman sokaklara çıkarlar; تنها, kimsesiz sokaklarda, caddeelerde yürür ve sonunda dinlenmiş olarak evlerine dönerler. Sözüm sana değil ortalığa; hangi köylü, hangi köyde gecenin bir yarısı dışarı çıkabilir? Hangi yolda kurdundan, kuşundan korkmadan dinlenmecesine yürürebilir? Hem ayın aydınlığında ve hem de yıldızların el kadar ışıklarını insanın gözüne soktuğu karanlığa bulanmış gecelerde, her ağacın, her kayanın gölgesi; zebâni esvabı giymiş gulyâbanî gibi karşısına çıkmaz mı insanın? Sonra, köy toprağında gezdirdiği, havasını soluttuğu insanı o kadar yorar ki, ilk akşamdan yatağını buldurur. Evet, köyde de gün yirmi dört saattir, fakat on saate kalmaz biter. Hiç kimsenin hiçbir yerde hatırası yoktur belki de. Ve belki hatıra, dediğimiz ne varsa kafamızın içindedir? İnsanoğlu o hatıraların bir kısmını severek, bir kısmını da sırtında çuvala taş taşıyormuş gibi taşır ömrü boyunca. Bugün toprağa verdiğimiz canların hatıralarını, yattıkları mezarlıklarda mı sanıyor insanoğlu? O insanların, o çocukların gülüşlerini gidip mezarlıkta mı arayacağım ben? O zaman; şu kafamın içindeki, akşamdan beri gözüme uyku girdirmeyen, zihnimi allak bullak eden duygu neyin nesi? Ve gözümü her kapatmamda gördüklerim?

Yarın göç var. Babam yine çorabını giymeden üç ihlâs, bir Fatıha okuyacak. “Topuktan dize kadar” o güzel çorabı gönderenlere dua edecek. Babam köyde, biz şehirde bıraktığımızı zannettiğimiz hatıralarımızı yükleneceğiz. Ve burada, şu küçük odada günlerdir yaşadığımız her şeyi de yanımıza alıp gideceğiz...

| EMEL KARAGEDİK

Yıkık

Kuşlar görünmüyor.
Onlar olmadan nasıl olur?
Biliyorlar mevsim kış,
Nereye çıkacak bu yokuş?
Kimse kimseyi tutamadı mı?
Göge karışıyor yalvarış yakarış
Kuşlar saklandıkları yerdelər.
Beşiktekiler duyuyor seslerini,
Yalnızca beşiktekiler.
Pıııı pış pıııı pış pış pış pış...

Evleri bisküvi paketine benzeteceğim hiç aklıma gelmezdi. Nasıl olmuş öyle aman Allah'ım! Kaç katlı olduğu anlaşılamayan binalar tepesine tonlarca ağırlıkta balyozlar indirilmiş gibi olduğu yere yıkılıvermiş. Üst üste yığılan daireler arasında neredeyse boşluk yok! Hani bu evlerin çamaşır makineleri, hani buzdolapları? Hiçbiri görünmüyor. Hayret etmenin en ızdıraplı ve en yakıcı zamanı. Bir şelalenin akışına bakar gibi bakıyorum yığınlara. Her ayrıntıyı süzmek geliyor içimden. Bir kıpırdanış, bir bağırış yakalar mıyım iştiağı öyle bir arzuyla kuşatıyor ki beni ufacak da olsa yardımım dokunsun istiyorum betonlar arasında sıkışan her şeye.

Yağmur kesintisiz yağıyor gecedən beri. Islaklık fazlasıyla üsütüyor. Patlamış bir reçel kavanozu ayaklarımın ucunda. Kırılan kavanozun kapağı kapalı, kavanoz alttan kırılmış. Çilek reçelinin kırmızı kırmızı akan suyu değişik hislerle dolduruyor içimi. O kavanoza yeniden bakmaya cesaret edemiyorum. Görmek istemiyorum. Gözlerimi kaçıracağım hiçbir nokta yok, her yerde acı var, her yerde keder. Düşünüyorum da olaylar yaşanan mekâna ve zamana göre nasıl da değişiyor. Evimde neşeyle pazar kahvaltısı hazırladığım bir

sabahı düşünüyorum. Yeni açacağım reçel kavanozu elimden kayıp düşüğünde elbette üzüldüm. Onu yeme iştahım da kavanozla birlikte kırılmış olurdu çoktan. Temizlemem gereken belki halıdır belki yer döşemesidir; halledilir, ziyan olan emeğime gün boyu canım sıkılabilir; geçicidir ama enkaz alanında patlamış bir reçel kavanozu için durum çok farklıdır; onun kırılışına üzülmek acı çekerek can verenlerin yanında açık ve net budalalıktır. Reçel kavanozu sizi duygudan duyguya sürükler de sürükler işte. Sızlar durur sözleriniz. Kim yapmıştı bu reçeli? Maraş'ın hangi köyünde yetişmişti ayağımın ucunda kanayan bu çilekler? Ilıca'nın çilekleri mi denk gelmişti pazarda, Dönüklü'nün çilekleri mi, yoksa Tekir'den siparişle mi getirilmişti bir kasa çilek? Evde bu reçeli en çok kim seviyordu? Onun için mi yapılmıştı? Hani kahvaltıda çilek reçelinden başka bir şey yemeyen oğlan çocuğu vardı ya iki ismi olan; biri dedesinin ismiydi biri moda isimlerdendi. Durdu Mert miydi, Durdu Berk mi? Reçelin suyuna ekmek banarken yüzüne yansıyan neşe şimdi neredeydi? Hayatta mı acaba, kurtulabildi mi? Annesi yanında mı hep olduğu gibi, babası güçlü kollarıyla kucağına almış mı oğlunu, sıkı sıkı sarmış mı? Tam saçlarının bittiği yerden ensesinden hele yeni

tıraşlyken koklamayı mı seviyordu anneanesi? Benim mis kokulu oğlum diyerek mi öpüyordu yavrusunun yavrusunu her gördüğünde? Mezarlarının başına birer tahta mı çakmışlar şimdi, üzerinde beş binlerle başlayan numaralar mı yazıyordu? Hepsi gitmiş hepsi... Hepsi mi gitmiş? Aileden kimse kalmamış mı? Onların mezarının başında omuzları düşük hıçkıra hıçkıra ağlayan bitkin bir anneanne mi duruyor? Bir of çeksem karşiki dağlar yıkılır, diyen türkü gibi mi hissediyor o anneanne artık kendini? Yıkık mı, virane mi, derbeder mi? Kusurlu binaların dostu deprem alıp götürmüş mü canlarını? Deprem üssü deprem kaç eder ey matematikçiler? Var mı cevabı? Gecelerde mi arayalım bu sorunun cevabını, sisli karanlıklarda mı bulalım?

Gün telaşı bitince başımı yastığa koyan ama uyuyamayan ölümler vardır deprem şehirlerinde. Herkes gibi ekmek yerler, herkes gibi su içerler, yaşar gibi yaparlar. Dışlerini skarlar iyi görünmek için, omurgalı dururlar. İçlerini açıp baksan çilek reçelinin kırmızı suyu gibi kanarlar. Sabrederler! Allah'ın sabredenleri sevdiğine olan inançları ayakta tutar onları. Sendeledikleri her an kendilerini mezarlıkta bulurlar. Çiçekler ekerler mezar topraklarına, gelip gidip onları sularlar. Menekşeler, sümbüller, güller hıçkırıklarla toprağa ekilip teselliye doğru kök salarlar.

Kızının elini tutuyor bir baba enkazın ortasında. Babanın yüzüyle kızının eli aynı renk; kireç rengi. Kızını sıkıştığı yerden çekip alamıyor o baba, alamaz ki sadece eli var dışarıda. O çoktan melek olmuş, henüz on dört yaşında bir melek. Baba, donduran soğuğa aldırıyor. Soğuk ne ki o an! Canını ver kızına deseler verecek, söküp al-salar ciğerini ses etmeyecek. Dirilsin istiyor evladı. Dirilsin ve "Baba!" desin. "Baba, bugün yorgun değilsen alışveriş merkezine gidip bana mont bakalım mı?" Çökmüş kalmış enkazın başında. Bir eli kızının elini tutuyor, sürekli tutuyor, hiç bırakmıyor. Sanki tuttuğu el de bunu hissediyor.

Baba kız acıya meydan okuyor. Baba kız dünyanın duvarına asılan ve herkesin bakmaktan kendini alamadığı çok çarpıcı bir fotoğraf oluyor. Herkes bu fotoğrafı konuşuyor!

5 Şubat gündüzü kar yağıyor. Kar, aheste aheste yağıyor. Kar, kara kara yağıyor. Karın bü-yüsü ile radyoda çalan şarkının sözleri birleşince çok farklı bir hava esiyor evde. Radyonun sesini biraz daha açıyor adamla kadın. Radyodaki şarkı tanıdık değil. Şarkının melodisini beğeniyorlar, sonra sözlerine kulak kesiliyorlar: "*Hayat uzun bi' yolculuk/Götür bilmediğim bi' yerlere/Talan, yıkım, bil-mem, yarın niye?*" Ertesi sabah ezanlar okunmuyor. Ertesi sabah distopik bir romanın içine giriyor herkes. Olaylar anlaşılmıyor. Yollar, tüneller, bina-lar korku sahyor. Eve yeniden girmek ürkütüyor. Binasız alanlara kaçışıyor insanlar. Titremesin istiyorlar hiçbir şey. Masa titremesin, yatak sallan-masın, gök gürlemesin, kar yağmasın... Maraş'tan bir kara haber gelmesin!

İnsan nasıl bir varlık diye sorguluyor yaşa-nanlar? İnsan çok zayıf... İnsan çok güçlü... İnsan çok garip... İnsan çok çıplak... İnsan doğduğu andaki gibi cılız ve savunmasız... İnsan, korun-maya son derece muhtaç... Kollarını kaldıracak gücü yok şu hayatta! Dışından değil içinden par-çalanıyor insan! Parçalandığını kendinden başka kimse duymuyor! Tuzla buz oluyor sonra tekrar bütün oluyor. İnsan bunu nasıl başarıyor?

Anne kuşlar nereye gitti? diyor bir oğlan çocuğu. Depremde onlar da korkmuş mudur? Onların da mı yuvası yıkıldı? Yavruları nereye gitti peki? Anne yine deprem olursa ben seni yine tutarım. Anne babamı tutamadım diye bana küsmüş müdür? Anne babamı çok özledim! Yeni evimize babam gelecek sandım. Anne, babam da mı kuşlar gibi saklandı? Elma dersem çıkar mı? Baba, kuşlar! Elma dersem çıkın, armut dersem çıkmayın, tamam mı? Elma! Elmaaaaaaaaaaaaa-aaaaa.....

| AHMET ERGİN

Yaralı

Şairler şehri ne de olsa. Üç kapısından birinden şair çıkaran şehir... Göksun'dan sonra başlayan tünelleri bile şair. Edebiyat yolu. Ne de güzel olmuş.

Yedi Güzel Adam'ın şehrine bu gidişimde ayaklarım geri gidiyor. Daha ne kadar erteleyebilirdim, bilmiyorum. Ertelemeli miydim onu da kestiremiyorum. Beni ne bekliyor? Görmek istemediğim neler göreceğim, hangi acılara şahit olacak, hangi anılarımı enkaza gömeceğim? Enkaz mı kaldı Allah aşkına! Televizyon ne kadarını gösterdi, ekrana ne kadarı yansıdı ki! Ya görülmeyen... Anlatılanlar, tüyleri diken diken eden haykırırlar. Zaman acıları sağaltır mı ki?

Alarmdan bir saat öncesinde telefon çaldı. Alarm zannedip ertelemek istedim. Uyku mahmuru gözlerimle ekranda babam yazısını görünce yataktan fırladım. Hayırdır inşallah. Kayın babamın, korkulu ve titreyen sesiyle "Deprem oldu. Durum felaket. Her yerde sirenler çalıyor." cümlesiyle neye uğradığımı bilemedim. Üzerimdeki şoku anlattıktan sonra "Siz iyi misiniz?" diyebildim.

"Fena sallandı ama bizde bir şey yok, iyiyiz çok şükür."

Ne demeliydim, ne denirdi ki?

"Burası çok kötü... Bizi merak etmeyin, iyiyiz. Haber vereyim dedim."

Telefon kesildi. Sıcak yatağıma girmekten utanıp kendimi televizyonun

karşısındaki berjere bıraktım. Ondan sonrası hep iyi haber dilemek oldu. Gün aydınlanınca felaketin büyüklüğü gün yüzüne çıkmaya başladı. Yüz yılın felaketi diyordu alt yazılar. Sosyal medyadan yardım çağrıları, konum ve adres bilgileri paylaşıyordu.

Sonraki günler televizyon ve sosyal medya başında geçti.

Karlı ve netameli yolda üzerine yüklediği iş makinesiyle son hızla deprem bölgesine yetişmeye çalışan tır şoförü yürekleri ısıtıyor. Ne düşündüğünü ne hissettiğini merak ediyor insan. Ne güzel insanlarımız var. Bir yaraya merhem olabilmek için canını dişine takıyor.

Başka bir görüntüde günlerdir çalışmaktan bitap düşmüş, yorgun bedenine bir soluk aldırarak için enkazın köşesinde kaskını çıkaran işçinin başından çıkan buğu yüreklerimizi dağılıyor. Kelimeler kifayetsiz. Gözler nemleniyor. Dudaklar kıpır kıpır duada.

Yalnız bir maden göçüğünde varlıklarından haberdar olduğumuz maden işçileri, ekipçe deprem bölgesinde canla başla bir cana ulaşmaya çalışıyor. Kimsenin girmeye cesaret edemediği enkazdan hayat belirtisi alınca domuz damı tahkimatıyla enkaza girip hayat kurtarıyor. Göçükten, enkazdan en çok onlar yaralı. En çok yaralandıkları yerde yaralara merhem olmak istiyorlar.

Kanal değişiyor, ekran değişiyor ama arkadaki yıkık binalar değişmiyor. Günlerdir televizyon karşısında haber izleyip

ümit devşiriyorum. İyi haberler duymak istiyorum. Depremle özdeşleşen genç hanım muhabir, bir enkazın önünden yayına bağlanıyor. Dinç ve canlı görünmeye çalışıyor lakin o da bitkin durumda. İyi haberler verme gayretinde. Sesi yine heyecanlı... Ekipler, Ebrar sitelerinde mucize arıyor. Ekipler çalışırken o da büyük bir coşkuyla anlatıp ekran başındaki çaresizlere bilgi veriyor. Biraz sonra sesindeki mutluluk ve heyecan ayyuka çıkıyor. Günler sonra gelen mucize ekrana düşüyor. Alkışlar, çığlıklar, tekbirler, dualarla mucize ambulansa konuyor. Ambulans kadrajdan çıkınca mucizenin akıbetini merak ediyorum. Kaç gün mucize olarak kalacak merak ediyorum. Bütün mucizeler gibi unutulacak olmasını bilmek içimi acıtıyor.

Gözlerimi uyku götürüyor. Tünel-lerin güçlü ışıklarından sonraki karanlık iyice zorluyor. Az kaldı ama daha fazla gidemeyeceğim galiba. Şöyle yarım saat dinlenmek için uygun bir yer buldum. Nur bekliyordur. Arasam telaş eder, geç kalsam endişelenir. Kısa bir mesaj atıp başımı direksiyona koydum.

Nur telaşla sesleniyor, sesi nereden geliyor kestiremiyorum. Genzime toz toprak kokusu doluyor, üşüyorum. Deprem oldu, sen neredesin, diyor Nur. Ben neredeyim sahi? Sen neredesin Nur? Sesini duyuyorum. Deprem Maraş'ta olmadı mı? Biz Maraş'ta değiliz ki. Aklımı mı kaybettin, yaralı mısın? Neredesin Allah aşkına? Aklım başımda mı bilmiyorum. Babamın aramasını, televizyonun karşısına geçişimi, ekrana yansıyanlara yanışımı, çaresizliğimi hatırlıyorum. Ya sonrası? Deprem oldu diyor adam, kendine gel. *İzâ zulziletil ardu zilzâlehâ. Ve ahracetil ardu eskâlehâ. Ve kâlel insânü mâ lehâ.*

Yanımdaki arabanın kornasıyla uyan-
dım. Telefonum acı acı çaldı. Nur'un sesi
telaşlıydı.

“İyiym, uyku çok sıkıştırdı, azıcık
kestireyim dedim, çok uyumuşum.”

“Aklım çıktı, kaç kere aradım.”

“Mesaj atmıştım, görmedin mi? Çok
az kaldı, önce Maraş'a bakar sonra gelirim,
haberiniz olsun.”

Arabadan inip temiz havayı soludum.
Zihnim durulsun istedim. Rüyanın tesi-
rinden kurtulmalıyım. Aç karnına pek
içmesem de sigaramı aradım ceplerimde.
Yoldan geçen araç seslerinin peşlerinden
sürüklene sürüklene içtim sigarayı. Daha
iyiydim. Yüreğimi sıkıştıran ikircik dağıl-
masa da artık dönecektim. Her şeye hazır
bir hâlde kendimi teskin ederek bindim
arabaya.

Maraş uzaktan görülünce yüreğim tit-
remeye başladı. Ne görecektim, ne görmeyi
umuyordum? Hey gidi Maraş, yaralıydın
biliyorum. Biraz geç oldu ama ziyaretimi
kabul et. Daha iyisin değil mi, yoksa bir
daha hiç iyi olamayacak mısın?

Çevre yoluna girdim. Niyetim Maraş'
a uzaktan bakmaktı. Deprem neleri de-
ğiştirmiş, merak ettim. Üniversite kavşağını
geçince depremin izleri belirmeye başladı.
Hemen her binada ufak tefek çatlaklar,
depreme dair izler mevcuttu. Yıkılan yıkıl-
mış, yıkılmayan ise hasarlı. Maraş'a baka
baka çevre yolundan ilerledim. Madalyalı
kavşağa gelince işin rengi değişti. Asıl dep-
rem bu bölgedeydi. Kavşaktan Trabzon
Caddesi yönüne dönünce ne yapacağımı
şaşırdım. Burası bildiğim yerler değildi
sanki. Daha önce defalarca geçtiğim bu

yolu tanıyamadım. Sağlı sollu bina dolu bu yer, şimdi bomboştı. Enkazlar kaldırılmış, çıplak bir arazi vardı karşımda. Nereye gittiğimi bilmeden yaşlı gözlerimle ilerledim. Maraş'a ilk kez geldiğimde öğretmenevinde kalmıştım. Onu da yerinde bulamadım. Koskoca bir boşluk vardı. Moloz yığınlarının arasına park edip indim. Bildiğim hiçbir yer kalmamıştı sanki. Yıkılan yerleri tek tek gezdim. Burada önceden ne vardı diye hatırlamaya çalıştım. Başaramadım. Küskün, kırılgan, yaralı olarak bindim arabaya. Gelmekle iyi mi ettim, Maraş' ı hatıralarımdaki gibi bıraksaydım olmaz mıydı? Daha fazla duramazdım. Ulu Camii'nin önünden geçerken yüreğim parçalandı. En çok da ona üzüldüm.

Yatsı namazına Abdülhamit Han'a gittim. O da yaralıydı. Cami avlusundan şehre baktım. Depremin yıktığı bir hat boyunca uzanan ışsız alan yüreğime bir karanlık gibi çöktü. Daha fazla bakamadım. Avluda yaşlı bir amcanın oturduğu bankın köşesine selam vererek iliştim. Amca samimiyetle mukabele etti. Sessizlik bir zaman havada asılı kaldı. Sükûtu bozup amcaya depremi sordum. Amca bastonuna dayanıp gözlerimin içine baktı: “O gün hepimiz öldük, sadece bazılarımız defnedildi.” Sabah yıkıntılardan birinin duvarına yazan cümleler döndü zihnimde. “Konuşacak çok şey var ama konuşacak kimse kalmadı.” Siz burada biz ekran başında öldük demek istesem de sustum. Amca'yı da Maraş' ı da acılarıyla baş başa bıraktım.

| AGÂH SAYRA

Irmak Vakti

Toprağın uyku vaktidir artık
Kuşların ölüm saati
Yokuş yukarı çekiyoruz,
Vakit şimdi biraz eksik

Eksiklerden kader dokuyor çocuklar
Yoksul, yetim, yenik çocuklar
Uykuya yaslanmış biri
Alın terini öpüyor

Saçlarından geçip ırmakları
Yükümüzü taşıyor Hızır
Otlara sığınak cemre
Sabahı aşka serpiyor

Irmaklar yokluyor kalbimizi
Merhaba, merhametin muzdaripleri
Ulaşmasa da menzile kalbimiz toprak olur

Çadır

"Baba yoruldum."

Küçük adımlarla kendisine ayak uydurmaya çalışan o küçük bedene baktı. Eğildi, incitmek istemezmiş gibi narin ve bir o kadar da çevik bir hareketle aldı kızını kucağına. Kız çocuğu dünyanın en güvenli yerine, baba kucağına oturmanın derin huzuruna bürünüp, başını babasının göğsüne yasladı. Toz toprağa bürünmüş küçük çehresi, tiftik tiftik uzun sarı saçları arasından zor seçilen iri mavi gözleri ile etrafı süzüyordu.

Arkada eşi, diğeri beş yaşlarındaki oğlu ile adamı takip ediyordu. Adamın neredeyse yirmi gündür bıçak yüzü görmemiş çehresinde kirli bir sakal, göz çukurları belirginleşmiş, saçları darmadağın, günlerdir uykusuz, bedbaht bir ifade vardı. Kıyamet sıfatı giydirilmiş şu kış gününde, varlığına şükrettiği yazlık spor ayakkabısı çoktan sulara teslim olmuş, ıslaklık ayakkabıdan çoraplara, çoraplardan nerdeyse dizlerine kadar uzanmış, sızım sızım tüm bedenine yayılıyordu. Olmazdı yıkılmak, olmazdı koyuvermek. Koca dağlar gibidir babalar. Baba yorulmazdı, babalar acıkmaz, susamaz, üşümezdi. Yer gök ağlasın, dünya feryadı figana dursun, ağlamak yakışmazdı babalara. Bu afetle gelen mahşer gününde bir an önce ailesini güvenli bir limana çekmesi gerekirdi.

Kadın oğlunun elinden sıkıca tutmuş, önden giden eşine yetişmekte zorlanıyor, erimekte olan karın oluşturduğu kimi

balçık, kimi su birikintisi içinde bata çıka yol alıyordu. Ayağından başlayıp dizlerine kadar uzanan derin sızıya aldırıyor, ruhundaki güçlü derin yaralar varken, bedensel acılara "daha" da kulak tıkıyordu. Uzun narin bedeni, zaman zaman esen ve çehreyi bıçak gibi kesen ayaza aldırıyor, eşarbından şakaklarına doğru taşan bir kaç saç telinden ar duyuyor, istemsizce içeri sokma telaşesine kapılıyordu. Kadın yorgun, kadın bitkin, yirmi gündür doğru dürüst su, sabun değmemiş çehresine rağmen, saf, doğal, temiz bir güzelliği, endamından asaletinden hissediliyordu. Yanındaki oğlu bir şey sormuyor, bir şey konuşmuyor, çamurlara bata çıka yürümeye devam ediyordu. Kendisine fazlaca büyük gelen bir mont geçirmiş üstüne, ellerinin sadece parmak uçları ara sıra gözüktüyor, "açım" demiyor, "yoruldum, üşüdüm" demiyor, annesinin babasının mücadele gücüne yârenlik ediyor, yeryüzünde küçük dev adımlar atıyordu.

Durmaksızın ince, yavaş ve belli bir ahenk içinde yağın yağmur şiddetini arttırmış, küçük aile buna mukabil adımlarını hızlandırmıştı. Gökyüzü, yeryüzünün öfkesini dindirmek için rahmetler indiriyordu. Ya da bulutlar, yaşanmış ve yaşanmakta olan bu büyük acılara gözyaşı döküyordu kim bilir!

Bugün yirmi bir gün geçmişti büyük felaketin üstünden. Yıkılmayan ancak bir harabe hâlini alan apartmanın dördüncü katından zorda olsa kendilerini dışarı ata-

bilmişlerdi. Hemen yanı başlarında çöken apartmana yardıma koşmuşlardı. Tırnakları ile kazıyarak iki kişiyi canlı çıkarmışlardı. Başka... Başka yok. On katlı, yirmi dairesi olan o apartmandan sonraki günlerde de tek bir canlı çıkmamıştı. Enkazdan birbirine sarılı vaziyette onlarca anne, baba, çocuk cesetleri, parçalanmış insan bedenleri çıkmış, tanık oldukları her an ömür boyu unutamayacakları birer trajedi olarak şimdilik! Bilinçaltına ötelenmişti.

Bir hafta arabada yattılar. Ardından iki hafta kadar bir inşaatın şantiye barakalarında kaldılar. Eksi on derece hava şartlarında, bir çift çorabın lüks, tek bir battaniyenin şatafatlı sayıldığı pek çok müptezel hayata kıyasla bu küçük aile şanslı bile sayılabilirlerdi.

Bugün depremden sonra ilk kez güzel bir haberi almışlardı. Kendilerine çadır çıkmıştı. Çadırlarını teslim almaya gidiyorlardı.

Fezada zerreden küçüktü insanoğlunun varlığı. Çok mu bilmiş bakmıştı dünyaya insanoğlu? Çok mu kibir ile tepelemişti toprağı? Vardı hükmü verenin, yazgıyı yazanın bir bildiğı. Hikmetinden sual olunmazdı. Boyun bükmek gerekirdi külli iradenin tecellisine. Yeryüzündeki kum taneleri kadar, gökyüzüne yıldızı bütün ihtişamı ile sıralayan yaratana teslim olmaktan başka çare yoktu.

Son düzlüğü de geçip köşeyi döndüler. İnşa edilen küçük çadır kent tam da karşılarındaydı. Karşılıklı sıralanmış otuz adet Yörük çadırı da olarak bilinen siyah kıl çadır, ortalarına kurulmuş iki salıncak ve bir kaykaydan oluşan küçük bir çocuk oyun parkı. Prefabrik olarak kenarlara

dizilmiş üç adet lavabo, tuvalet ve banyo. Ters istikamette kurulmuş çadır kent yönetim ofisi, yemekhane.

İhtişamlı yokuşları çıkarken yorulduğunu bilmezmiş insan. Yirmi bir gündür "nasılım, yoruldum mu, acıktım mı, susadım mı?" diye soruları akla getirmeyen ailenin reisi çadır kenti görünce içinde garip bir huzur hissetti. Eşini, iki küçük yavrusunu güvenli bir limana çekmekte olduğunun garip hissine kapıldı.

Çadırda üzerinize yağmur yağmazdı. Kar, fırtına dolu etkilemezdi. Çadır varsa ıslanmazdı saçlarınız. Çadır varsa iki eliniz arasına alıp ısıtmak zorunda kalmazdınız çocuklarınızın ellerini. Bir çadırınız varsa yıkılma ihtimali yoktu binanızın. Bedeninizin binlerce ton enkaz altında kalma, parçalanma ihtimali yoktu. Çadır varsa camlarınız patlamaz. Çadır varsa eşiniz çocuklarınız o gece güvendedir. Çadırınız varsa bir çift çorabınız da vardır. Çadırınız varsa bulursunuz bir yerden odun sobası. Tüter belki, is kokar içerisi ama ısınır içiniz. Çadırınız varsa bulursunuz bir küçük tüp, bir tencere; tuz, biber, mercimek. Yaparınız sıcak bir çorba. Çadırınız varsa aç kalmaz çocuklarınız. Çadırınız varsa, hele çadır kentte ise, çok daha zenginsiniz. Sıcak suyunuz, tuvaletiniz, banyonuz bile vardır. Düşünsenize, banyo yapabilir, tıraş olabilirsiniz. Çadırınız varsa bulunur bir döşek, bir battaniye; sıcak sarılıp yatarsınız.

Çadır şu an için denize bakan dubleks bir yazlıktan, ya da beş artı bir, ultra lüks bir daireden daha değerliydi. Yönetim kısmına geçip kayıtlarını yaptırdılar. Yarım saat kadar sonra çadırlarını teslim aldılar.

Bir Hikâye Yazarının Aşırı Gerçek Hatıraları VII

Satılık Rüya

Kehribar Konfeksiyonun sahibi Ekrem Bey rüyalarını satılığa çıkarmış. Ben de apartman yöneticimizin avukat oğlundan duydum. Genelde asansörde karşılaştığımız ve ketum bir karakteri olduğunu düşündüğüm Avukat İrfan bu defa beni şaşırttı, yine asansör yoldaşlığımız sırasında öylesine bir habermiş gibi söyledi: Ekrem abi rüyalarını satıyormuş.

Ekrem Bey'i severim. Hayatım boyunca herhangi bir konfeksiyondan alışveriş yapmamış olmak şüphesiz benim eksikliğim. Ekrem Bey bu eksikliğime aldırış etmez, ne vakit dükkânının önünden geçecek olsam muhakkak çağırıp çay söyler.

Hakçası üzöldüm. Demek konfeksiyonlara karşı o anlamsız duyarsızlık sadece bende yokmuş. Başkaları da aynı ilgisizliği sergilemişler ki adamcağz iflasın eşiğine gelip rüyalarını satılığa çıkarmaya mecbur kalmış.

Bir konfeksiyonda tam olarak ne satılır bilmem. Sağ olsunlar, AVM'lerin bol ışıltı mağazaları ihtiyaçlarımıza cevap veriyor. Fakat böyle bir fırsatı da kaçırمام. İnsanlık tarihinde bir konfeksiyonda ilk kez rüya satılıyor, daha ne olsun!

Vardığımda dükkânın önünü kalabalık buldum. Sıraç Kuaför'ün karısından tutun da küfürlü konuştukları için parkta uyardığım gençlere dek hayli müşteri toplanmış. Ve kısa zamanda anlıyorum ki aralarındaki tek bilinçsiz müş-

teri benim. Millet daha şimdiden hangi rüyalara el koyacağını belirlemiş bile. Mesela Suadiye Caddesi'ndeki camcının چراğı, altın çerçevesi bir rüya varsa fiyatı her ne olursa olsun muhakkak alacağını, diğerleriyle asla ilgilenmeyeceğini söylüyor. Hangi hatta çalıştığını bilemediğim bir özel halk otobüsü şoförüyle içinde 'güllü müllü bahçelerin bulunduğu' rüyalara talip olacağını açıklıyor. Üstelik Ekrem Bey'in böyle bir rüya gördüğünden neredeyse emin. Zira dükkânda gün boyu gül desenli kumaşları gördüğünden, geceleri rüyalarına gül bahçelerinin girmesi pekâlâ mümkünmüş. Kadınlardan birinin gizli gizli güldüğünü fark edince benim gibi özel halk otobüsü şoförünün de konfeksiyonla tuhafiyeyi karıştırdığını anlıyorum.

Arkamda yeni müşteriler sıraya girerken ne tür bir rüyaya müşteri olmak istediğimi düşündüm. Çok sürmedi, ömrünü orta ayar bir dükkâna hapsolarak geçirmiş bir esnafın rüyalarının çok da alternatif sunamayacağı sonucuna ulaştım. Mühimi yoktu. Ben zaten buraya onca zaman çayını içtiğim Ekrem Bey'e zor günlerinde destek çıkmak amacıyla gelmiştim.

Anlaşılan Ekrem Bey rüyalarına makul fiyatlar belirlemişti. İçeriye girenler pazarlığı uzatmıyor, birkaç dakikada çıkıyordu. Ya da ne bileyim, karşılarında vasat rüyalar bulduklarından ürünleri beğenmeyip vazgeçiyorlardı.

Yarım saat sonra içerideydim. Selamımı alan Ekrem Bey doğruldu, mahcup bir gülümsemeyle elimi sıktı.

“Hayırlı işler Ekrem Bey,” dedim.

Bir müddet oturup konuşmak, hangi şartların onu rüyalarını bile satmaya kalkacak denli çaresizliğe düşürdüğünü öğrenmek isterdim. Dışarıda bekleyenlerin zamanını çalmak istemediğimden o konuşmayı daha münasip bir zamana bıraktım. Ancak gerek kalmadı, Ekrem Bey kendiliğinden açıkladı:

“Çok yoruldum Yavuz Bey. Yıllardır aynı rüyaları görmekten sıkıldım. Yeni rüyalara yer açabilmek için mevcutları elden çıkarmaya karar verdim.”

Böyle bir ihtimali neden akıl edememiştim ki?

“İyi yapmışsınız. Hem duyar duymaz sıraya girdiklerine göre insanların da rüyalara ihtiyacı varmış.”

Ellerini esefle açtı.

“Ne gezer! Gelenler, görüle görüle yıprandığı bahanesiyle rüyalarını beğenmiyorlar. Korkarım bayatlamış rüyalarımın yine kurtulamayacağım.”

Birden neşelendim, tabureyi çekip oturdum.

“Şu hâlde derde deva bende,” dedim

Şaşırarak battı.

“Ne yani hepsini alacak mısınız?”

“Öyle değil. Ama sen önce şu kalabalığı dağıt, birer de çay söyle.”

Birazdan karşımda sabırsızlıkla oturuyordu. Anın keyfini çıkarmak istedim, çayımın geniş geniş iki yudum aldım. Nihayet sıra o büyük sırrı açıklamaya geldi:

“Rüyalarınızdan ancak yazarak kurtulabilirsiniz Ekrem Bey. Onları güya bir hikâyeymiş yahut aşırı gerçekçi hatıralarmış gibi yazın. Böylece sizin rüyalarınız başkalarının zihnine aktarılır. Siz de boşalan zihninizde yeni rüyalara yer açmış olursunuz.”

Duyduğuma göre Ekrem Bey daha o gün dükkânın kapısına kilidi vurup eve kapanmış. Karısı da o günden bu yana beni arıyormuş ve sağda solda kimi görse “Kocamı da kendine benzetip bir yalnız dövüşüne mahkûm etti, adama hayatı unutturdu,” diyerek dert yanıyormuş.

Son Yolcu

Sesine toy bir erkekliğin yeni yeni karışmaya başladığı muavin çocuk kapıyı açtığı anda, hükümet konağının arka pencerelerinden birinde perdelerin uçtuğunu fark ettim. Yağmur hafiften çiseliyordu ve akşam ezanı okunmak üzereydi. Minibüste şoförle muavin dâhil on beş kişiydik. Koltuğunun altına iki gazete sıkıştırmış bir beyefendi, otuz beş yaşının olgunluğuyla bu sayıyı on altıya çıkardı. Şimdi hepimiz o son yolcuyu bekliyorduk.

Son yolcunun yeri hazırды. İkinci sıradaki koltukta oturan liseli çocuklar, şişmanlığı yahut zayıflığı konusunda bir tahmin yürütemedikleri o meçhul için sıkışıp daha şimdiden yer ayırmışlardı.

Son yolcuyu dikiz aynasında bekleyen ve alnında yüzük parmağıyla anlamsız daireler çizip duran şoför kapıya yaslanmış, sol kolunu cam boşluğuna koymuştu. Arka dörtlünün sol yanındaki ikili; minibüsün hareket etmemiş olmasına umarsız, memleket meseleleriyle meşguldü. Dulluğa yeni adım attığı belli bir hanım teyze acemice bağlanmış başörtüsünü düzeltti üç kez. Otuz beşlik beyefendi gözüklerini sildi. Saçları ortadan ayrılmış liseli,

uzaktan ışıkları görünen caminin minareleri seviyesinde güvercinlerin havalandığını görür gibi oldu. Muavin çocuk yirmi birinci kez “Koyuncu, Cezaevi, Karyağdı!” diye bağırırken yanımda oturanlardan biri diğerinin kolunu dürterek yayalardan birini gösterdi. Diğeri gülümsedi, bense meraklı bir istekle kalabalığın içinde -gösterilen ve gülümsenen- o yayayı aradım.

Yükünü tutmuş çarşı esnafının memnun gülümsemeleri arasına, pazarcıların son bir mal satma umudu taşıyan sesleri karışırken koca bir insan ırmağı akıyordu kaldırımlarda. Çiseleyen yağmursa kapılarını bir an önce dünyaya, hırsa, işe, yorgunluğa kapamaya can atan ayaklarla dalga geçercesine sakindi.

Son yolcu bir türlü, insan kalabalığından kendini kurtarıp minibüse binme tenezzülünde bulunmuyordu. Nasıl birisiydi; akşama dek işlediği günahların zevki hâlâ damağında bir dalavereci mi, içmek için illa da bir sebep bulmak gereksinimi hissetmeyen bir ilk akşamcı mı, öğrettiklerine kendisi de pek inanmayan bir öğretmen mi, cimri mi, âşık mı, dünyalar iyisi mi, önünde koca dağlar var da aşmaya hazır Ferhat mı, masallar dünyasından kopup gelme bir varlıkken eloğlu içinde insan kılığında dolaşan soytarı mı? Bunu o an şiddetle merak ediyordum.

Şoför, minibüsten tarafa yönelecek gibi olan her yayada gaz pedalına hafif dokunurken muavin çocuk, kalabalığın içinden o meçhul kişiyi dilenmeyi sürdürüyordu: “Koyuncu, Karyağdı, Cezaevi!”

Sabahın köründen bu yana sokak sokak dolaşıp simit satmış bir çocuk giriverseydi mesela. Onun sol cebindeki bozuk para seslerini duyar mıydık, parmaklarına sinmiş susam kokusunu hissedermiydik, yüreğinde uyuyan hülvalara inanmak ister miydik; mühimi yoktu tüm

bunların. Ya da koltuğunun altına iki ekmek sıkıştırmış şu ihtiyar, ne olurdu minibüstekilerle aynı mahallede otursa. O taraflarda kiralar da ucuzdu hem.

“Niye hareket etmiyorsunuz?”

Şoförün hemen arkasındaki koltukta oturan hanımlardan birisi. Minibüse biner binmez makyajını tazelemeye başlamış olanı. Günün bu saatinde makyajını dert edinebildiğine göre önemli bir buluşma arifesinde olmalı. Şu durumda sabırsızlanmakta haklı.

Şoför şöyle bir başını çevirdi, sağ elini vitres koluna koydu, gaz pedalına hafifçe dokundu ve söylemek istediklerini hepimizin anlamasını istedi: Biz hareket etmeye hazırız da hanfendi, son yolcu henüz gelmedi.

Uzatmayayım. Son yolcu, altıncı dakika da nihayet teşrif etti. Boşuna umutlanmayın. Size nasıl birisi olduğunu anlatmayacağım. O beklenildiği anda önemliydi, en azından bir hikâyenin konusu olabilecek anlama sahipti. Minibüse girdiği andan itibaren hepimizden biri oldu, hiçleştirdi.

Yıldız Hayali

Bana bir yıldız lazımdı. Kaymayanlardan. Çekip gittiğimde de yerli yerinde duracak olanlardan.

Çocukluğumda, Mersin’in yaz gecelerinde yaşadığımız ve adına çatma dediğimiz naylon çadır daha beter sıcak olurdu. Koca bir harman yerinin ortasına çul serer, yatağı üstüne atar, geceyi orada geçirirdik. Bazen ateşböcekleri de eşlik ederdi bize, bazense gece mesaisine kalmış karıncalar. İşte o gecelerde, uzansam tutuverecekmişim gibi gelen yıldızları seyretmekten gözüme uyku yanaşmazdı. Hani *belki* diyorum, bendeki bu yıldız tutkusunun kökeni çocukluğumun temmuz gecelerine kadar uzanıyordu.

Kayarken genç sevgililere, yoksul ve yalnız çocuklara, hüznü ihtiyaçlara bir dilek hakkı veren ve umut vadeden yıldızları elbette seviyordum. Ama dilek hakkı ve umut vadedenin dışında, bana ait ikinci bir yıldızımın olmasını istiyordum. Geleceğin çocuklarının hayallerine ortak olan, *zamanın beherinde buradan Yavuz adında bir ölümünün de geçtiğini* hatırlatan öylesine bir yıldız işte.

O yıldızın adresini ilkin kitaplara sordum. Kitaplığımın raflarında dağınıkça duran kadim dostlarım ilgiyle dinlediler beni. Sakin duruşlarındaki o her şeyi bilmişlere has özgüven, aradığım adresi kitapların şıp diye söyleyiverceği inancı doğurdu bende. Ama...

İlô yô, dedi kitaplar. Hepimiz o türden bir yıldızın hayaliyle yazılmış olsak da bizler ancak kaymayan yıldız hayallerine ilham olabiliriz. Gökyüzü, bizim sayemizde tuzağına yeni kurbanlar düşürür.

Anlamıştım, eski bir demiryolu işçisinin ağlak cümleleriyle beni de o tuzağa çekmiş olan gökyüzüne danışmalıydım.

Gökyüzü nedense bir fettanlık ve şuhlukla dinledi beni. Onu etkileyebilmek için kelimelerimin arasına ‘bedensel bir ölümsüzlük arzusu hiç taşımadığım’ ayrıntısını özellikle ekledim. Belli olmazdı gökyüzüne. Geçmiş zamanların nice adamlarının gözlerinde o hırsı göre göre o anlamsız amaçtan artık sıkılmış olabildi.

İlô yô, dedi gökyüzü. Bu varken öyle bir yıldız ayıramam sana.

‘Bu’ diye gösterdiği güneşti. Kalabalık kitleleri ışıyla boğan, onların gözlerini kamaştıran, varlığında küçük yıldızların asla görünebilme şansı bulamadığı o buyurgan, o abartan, o kitlelere istediklerini veren güneş.

Haklıydı gökyüzü. Karanlığı beklemekten başka çarem yoktu ve beklerken kendime acıdım. Aydınlığı anlatan, aydınlatmayı amaçlayan bir kaleme karanlık gökler neden merhamet gösterecekti ki?

Karanlığın koynunda yıldızlar uyanmaya başladı. Hepsine hayranlık ve kıskançlıkla baktım. Onları öz ana babamdan daha iyi tanıyordum. Onlarda gençliğim, onlarda kaderim, onlarda yazma tutkum gizliydi. Ve artık eminim: Kaymayan bir yıldızımın olması hayalim de onlar yüzündendi. Gecelerimi bir yalnız dövüşüne seve seve feda etmemin nedeni, onların arasına cılız da olsa, arada bir de parıldasa benden de bir yıldızın eklenmesi ihtimaliydi.

Gece, umduğum gibi ketum ve anlayışsız çıkmadı. Meramımı duyar duymaz “Şu gitsin de öyle konuşalım,” dedi. Şimdi gecenin ciddi sesinde bir ‘şu’ya dönüşmüş çocukluğumuzun dedesinin gitmesini sabırsızlıkla bekledim. İşte o muhteşem âna yaklaşıştık, nihayet heyecanla arzuladığım o kaymayan yıldızlara nasıl ulaşabileceğimi öğrenecektim.

İlô yô, dedi gece; o gümüş tepsi batı ufkunda kaybolduktan hemen sonra. Kaymayan yıldızları vermek benim elimde değildir. O tamamen zamanın merhametine kalmış bir mesele. Zaman, çoğunlukla da dilek yıldızı kaydıktan çok sonra hatırlar o merhameti. Gerisi senin bileceğin iş. Ya zamanın meçhul ve kuş-kulu merhametinin bir gün uyanacağı hayaliyle aramayı sürdüreceksin ya da güneşin ziyasıyla tüm hayallerini yıkayıp mutlu olacaksın.

Aslında kime ve nereye gidersem gideyim karşımda böyle bir cevap bulacağımı biliyordum. Ta en başından beri o cevaba zaten razıydım.

İlô yô, dedim geceye. Ben aramayı sürdüreceğim. Kaymayan bir yıldız aramakla geçmiş bir ömür, en az o yıldız elde etmek kadar değerlidir.

| ABDULLAH İPEK

Son Güzel Günler'e Doğru

Gördüklerimi, duyduklarımı, yaşadıklarımı yazıya dökmeyi ne zaman aklettim bilmiyorum. Hafızam yanıltmıyorsa 1996 yılıydı. O zamanın tabiriyle orta üç talebesiydim. Sene başında hepimizin çekindiği tombul yanakları, gür sesi ve kaba bıyıklarıyla yeni bir Türkçe öğretmeni çıkagelmişti. Önceki öğretmenimize hiç benzemiyordu. En ufak şeyi bile bağırarak söylüyordu. Bir gün ders kitabındaki metni sesli bir şekilde okumamı istedi. Okumam bittikten sonra sandalyesinden kalkıp yanıma geldi ve başımı okşayarak adımı sordu. Gözlerime âdeta büyülenmiş gibi bakıyordu. Sonra “Ben lise sonların da derslerine giriyorum ancak senin kadar akıcı okuyanı görmedim.” dedi. O dönemin nesli olan bizler övgüye pek alışık olmadığımızdan kızarıp bozarmıştım. O gün öğretmenimin bana bu şekilde davranması beni kitaplarla daha sağlam bir dostluk kurmaya sevk etti. Okul kütüphanesinden, ilçe kütüphanesinden aldığım kitapları büyük bir iştahla okumaya başlamıştım.

Uzun yıllar geçti ve kaderin bir cilvesi mi desem ben de Türkçe öğretmeni olarak hayata atıldım. Geçen yıllar zarfında edebiyatla daha yakından ilgilenmeye başladım. Çoğu genç gibi ben de duygularımı şiirle dile getirmeye, yazıya dökmeye çalıştım. Ancak ilerleyen vakitlerde özellikle de Bursa'ya taşındıktan ve buradaki edebiyatseverler ile tanıştıktan sonra edebiyatın başka alanlarına yöneldim. Öykü ve deneme başta olmak üzere roman, tarih, gezi az miktarda da felsefeye yöneldim. Bu türler içinde öykünün apayrı

bir albenisi vardı. Bunda belki de ortaokul ve lise yıllarımda hayranlıkla okuduğum tahkiye sanatının etkisi vardır. Zamanla öykü türüne yoğunlaştım. Eskilerle beraber bilhassa günümüz öykücülerini takip ettim. Yeni çıkan kitaplardan, dergilerden, dijital ortamlardan, nereden denk gelirsem öykü okumaya çalıştım. Çok okumalıyım çünkü bu alanda bende müthiş bir eksiklik vardı ve bunun farkındaydım. Bursa'daki edebiyatseverler ile bir araya geldiğimizde söylenilen yazar ve kitap adlarını bir bir not alıyordum. Eve gidince sözü edilen bu kitapları sipariş ederek büyük

bir iştiaqla okumaya başlıyordum. Uzun yıllar öykü okuduktan sonra bir öykü yazdım. Bana göre belki de şu ana kadar yazılmış en güzel öykülerden biriydi. Şevkle yazdığım metni edebî dergilerden birine gönderdim. Bir hafta sonra gelen cevap beni hüsrana uğratmıştı. Bana göre en iyilerden olan öyküm yayımlanmaya değer bile görülmemişti. Kırılmadım yahut üzülmедim diyemem ancak öykücü Mustafa Başpınar'la bu mevzuyu konuştuktan sonra okumalarımı sıklaştırdım. Daha çok yazmaya çalıştım. Yazdığım ikinci öykümü bu sefer farklı bir dergiye gönderdim. Editörden(Mehmet Kahraman'dan) uzun bir değerlendirme yazısı gelmişti. Kahraman'ın yapıcı ve yol gösteren eleştirileri bana cesaret vermişti. Dönüp dolaştım aynı yazıyı defalarca okudum. Hele son cümlesi benim için inanılmazdı. "Yayımlanabilir bir öykü ancak sonu bu şekilde olması okuyucuyu ikna etmiyor. İyi bir sonla metnini tekrar bekleriz." Uzun uğraşlar sonucu iyi bir son bulmuştum ve edebî bir dergide ilk kez boy göstermiştim. Zamanla farklı dergilerde öykülerim ve yazılarım yayımlanmaya başladı. Bunda Mehmet Kahraman'ın beni cesaretlendirmesi ve bıkmadan yol göstermesinin etkisi büyüktü. Öykü sayısı çift haneli rakamlara ulaşınca artık bir dosya oluşabilecek seviyede olduğuna kanaat getirdim ve Loras Yayınevi'nden Ulvi Kubilay Dündar ağabeyle görüştim. Dosyayı kendilerine gönderdim. İncelemelerden sonra kültür bakanlığı ilk eser başvurusunda bulunduk. Ancak şansına mı desem, 2023'te bakanlığın ilk eser destekleme listeleri olağandan daha geç sürede açıklandı. Nihayetinde "Son Güzel Günler" inceleme kurulundan geçti ve basım işlemleri başladı. Bursa otogarında (Bursa'daki bir program vesilesiyle gelen) Abdullah Kasay'dan *Son Güzel Günler*'i teslim aldığımda içimde garip bir his olduğunu ve kitaba bakıp "Nihayet" dediğimi hatırlıyorum.

| AHMET TEPE

Çıgıllıklarla Söyleşi

Yaşadığım hayattır yalan değil bu
çocuksuz, çiçeksiz sonra şarkısız bu ağırlı yaşamak
bütün yaralarım, ağlamalarım kusura suz dur
koşuyorum

dağlara sürgünlerim bütün ağıtlarım
kalbime ağır gelir bir deniz gibi
yoruyor gece yerden göklere
bildiğim büyük bir ayna
hiç bakmadığın keskin gözlerim.

Geç kaldığım uyanışların hep
bir manşet bir ilan gören ellerim
bir haber kadar yer bulmuşum ve öyle karışık
damla damla yağmışım güldükçe güldükçe
anlamışım
yüzünün bir gül gibi açıldığını.

Bu yeni yüzünü tanımak zaman aldı bildim
oysa ki sesimi bırakmıştım sana çok sevdiğin
elimdeki gökleri, şu evi bulduğumuz yaşamak için
ve sarılarak uyuttuğumuz yalnızlık
şimdi daha kırmızı
üstümüze bulaşan dünya kokusu.

Geçelim sabahın sütlü bakışlarını kızıl
bir tüfeğin ucuyla bir şiirle bir duayla her gün
biraz daha yalanları sevdik bütün renkleriyle
bir gece yapalım enkazlardan, çıgıllıklarla
söyleşelim her gün ayrı bir sebepten
ellerimizi açıp yalvardığımızda Allah'a
söyle kim kimi bağışlasın şimdi?

| FATMA NUR UYSAL PINAR

Güzel Günlere Son Bakış

“Her insan herkes karşısında her şeyden sorumludur.”
Dostoyevski

Sanatçılar, içinden çıktıkları toplumu görmezden gelemmez. Toplum sorunlarını yok sayan, kendini ve sanatını bütün bunların dışında tutan kişi, nitelikli yapıtlar verip tarihe kalmak düşüncesini aklından söküp atmalıdır. Çünkü insan, çevresiyle anılır çoğu zaman. Abdullah İpek’in Son Güzel Günler’de yaptığı da tam olarak bu. Yazar, bütün duyarlılığıyla etrafında olup bitenleri gözlemlemiş, bunları kurgusal olaylara yaslayıp insanın bam teline dokunurcasına etkili bir şekilde kaleme almış.

On bir öyküden oluşan kitap, Loras Yayınları tarafından Şubat 2024’te yayımlandı. Tematik olarak aynı konu etrafında yazılan öykülerin merkezinde insan ve insanın hayal kırıklıkları karşısındaki çaresizliği var. Hasan Aycın’ın “Burası dünya, burada işler hep yarım kalır.” sözleriyle başlayan kitap, aslında yarım kalmışlıkların insan zihnindeki etkisini ve devamını anlatır. Yarım kalmak, umudun son tutamağına ramak kala hayatı ıskalamaktır. Hayatı ıskalayanlardan biri “Hatırladığım Tek Şey” öyküsündeki Sezai. Okul hayatı oldukça maceralı geçen, öğretmenleriyle bir türlü frekansı tutmayan Sezai, okuldan atıldıktan sonra yıllar geçse de sınıf arkadaşı Şükran’ı, onun menekşe gözlerini unutamaz. “Ne güzel yüzü vardı. O yıllarda onu hep Yeşilçam aktrislerinden Hale Soygazı’ya benzetirdim. Bir menekşeyi andıran gözleri, düz, biçimli burnu ve kadifemsi teniyle ondan daha güzeldi.” Berberin

yanında işe başlayan, zamanla işe alışan, kendini geliştiren Sezai, ustasının bir gün onu evine yemeğe davet etmesiyle afallar. Başta gitmek istemese de davete icabet eder. Çünkü ustası ikinci evliliğini yapmıştır ve evlendikten sonra ustasının ayakları yere basmaz. Bu değişikliğe sebep olan kadını içten içe merak eder. Maalesef ustasının yeni evlendiği kişi Şükran’dır. Öykünün finalinde sert bir rüzgâr gibi çarpan bu gerçeklik, Sezai’yi hayal kırıklığına uğratar ve kahraman, umudunun son küllerini hayatın çıkmazına savurup evden ayrılır. Böylece öykü hafızalarda kalır.

Abdullah İpek'in dil ve anlatımı yediden yetmişe herkesin anlayacağı seviyede. Yazar, dolambaçlı anlatıp bunu mu demek istiyor, diye düşündürmez. Her şey fazlasıyla açık. Afili kelimeler kullanıp okurun gözünü boyama gayretinde değil. Uzun uzun cümleler yok mesela. Bu sebeple öyküler son derece akıcı. Okuyanın dikkatini dağıtacak betimleme ve benzetmelerden kaçınılması da son zamanlarda az rastladığımız bir durum. Yazar, olay öyküsünün güzel örneklerini, kelime zenginliğini de işin içine katarak okura sunar. Kitabı okuyanlar Ömer Seyfettin ve Refik Halit Karay tadını alır. Kitapta Refik Halit Karay'ın bir öyküsünün de referans gösterilmesi yazarın, olay öykücülüğünde ilerleyeceğinin habercisidir. *Son Güzel Günler*'de genellikle öğretmen-öğrenci öyküleri var. Yazarın öğretmen olduğunu metinlerden anlamak mümkün. Bu zeminde yazılan öykülerden biri "Ateş Düştüğü Yeri (mi) Yakar?" "Bir kere bozulmaya görsün insanın çarkı. Zamanla işler ve roller değişmeye başlamış. Şehirden, mahalleden, sokaktan, evlerinden bile dışlanır hâle gelmişler." Mülteci meselesine duyarsız kalamayan yazar, Mahmut ve ailesinin Türkiye'ye göç etme yolunda başından geçenlere değinerek 'buradayız, buradaydık' demek ister. Kimse başka bir memlekette ikinci sınıf vatandaş olmak istemez, özünde kimse köklerinden koparak başka bir millete eklenmek istemez. Şartların getirdiği durumlar insan olma hâlimizi anlatır bize. Aynaya baktığımızda gördüğümüz suretten utanmamak için insanı anlamak, en azından anlamaya çalışmak gerekir. İpek'in bütün öykülerinde dikkatimizi çeken tam da bu durumdur. İnsan kalabilmenin en kestirme yolu insan olmaktır.

Son beş altı yılda toplum neyle mücadele etmişse Abdullah İpek de onunla dertlenmiş. Pandemi döneminden bahseden öyküler, okuru o günlere götürüyor. Edebiyat, toplumun hafızasıdır, sözüne kitap güzel bir örnek. Yıllar sonra *Son Güzel Günler*'i okuyanlar maske, kapanma, izinle yolculuk yapma kavramlarını öğrenmiş olacak. "Lütfen Maskenizi Takar mısınız?" Maskeli kıza âşık olup onun maskesiz hâlini gören gencin kızıdan koşar adım uzaklaşmasını konu alır. Bu öykünün sonunda da hüsrana vardır. Eli böğründe kalmak tabiri kitaptaki çoğu öykü kahramanları için kullanılabilir. Öyküdeki erkek karakterin ilk görüşte âşık olduğu anları anlatması, duygularını anlatırkenki heyecanı okurda karşılık bulur ki kahraman bizmişiz gibi öykünün finaline üzülürüz. "Ben neye uğradığımı şaşkınlığı içindeyken, göz göze geldik. İçimdeki yangın büyüdü, büyüdü tüm bedenimi sardı. Sandalyeler, masalar, garsonlar üstüme üstüme geldi. Sivilce istilasına uğramış yanaklar, çıkık ön dişler, sarı saçlar, yeşil gözler... Açık duran kapı ilişti gözüme. Koştum, koştum, koştum..."

Ben diliyle yazılan öykülerin konforlu yanları, sen dilinin zorlu yokuşları derken yazar, tek tip anlatıcı yerine farklı anlatıcılardan faydalanarak kitapta çeşitliliğe sebep olur. Sen diliyle yazılan başarılı öykülerden biri "Yarım Bırakılmış." "Son kez aynanın karşısına geçip bakıyorsun. Aklar düşen saçların seyreli. Alına düşürdüğün perçemin yerinde yeller esiyor. Göz kapakların daha bir sarkık, yüzünde biriken kimliksiz karışıklığa aldırmyorsun. Ellerinle karışmış şakaklarına dokunuyor, iç geçiriyorsun." Öykünün giriş cümleleri, yılların öykü kahramanı üzerindeki etkisini anlatır. Yazar, sen dilini tercih ederek sanki hesaplaşmanın ipuçlarını verir. İnsanın en büyük hesaplaşması aynadaki hâlidir çünkü. Uzun yıllar

uğramadığı şehre giden adam, unutamadığı eski nişanlısıyla olan anılarını gözünde canlandırarak mazide kaybolan yıllarını arar. Değişimin ve dönüşümün kaçınılmaz kuşatıcılığı düşünüldüğünde sevdiği kadına rastlamasıyla yarım kalan her şeyin aslında zihninde, kalbinde devam ettiğini anlar. Yaşam koşulları ne olursa olsun insanın sızısı kalpteysse geçmiyor, demek ister. Okur, bu öyküde diğerlerinden biraz daha fazla gözleme dayanan betimlemelerle karşılaşır. Bilinç akışının izlerini yapılan benzetmelerden ve ardı ardına kurulan cümlelerden çıkarmak mümkündür.

Kitabın ilk öyküsü “Beklemek” ve son öyküsü “Eskidendi O” tevafuk mudur bilinmez başlık olarak bütün kitabı özetler niteliktedir. Beklemenin insanın içini oyduğu gerçeğini bilen, bunu öykülerinde güzel bir imge olarak karşımıza çıkaran Abdullah İpek, insanın son güzel günlerini anlatır. Yazarın son güzel diye sıfatlandığı zaman dilimi kederin başlayacağı ilk gündür. Finallerde hüsrarla tanışan ve bunu ömrüne yayan kahramanlar, mutsuzluğun mutluluktan daha kalıcı olduğunu anlatmak ister gibiler. Her kavramın zıddıyla kendini var ettiği dünyada son ve başlangıç, sevinç ve elem kol kola olacaktır. Yazar, hayatı kendi gözünden okumaya devam edecek ve en estetik kelimelerini zihin imbiğinden geçirip okura sunacaktır. Bize bir kalbimiz olduğunu hatırlatan *Son Güzel Günler*’in yolu açık, anlayanı çok olsun.

| DERYA KURTOĞLU

Silsem İzi Kalır

Kendi kendimle
İlk kez karşılaştım
Eskimiş bir aynanın çatlağında
Kırık bir surette
Yaşanmışlıklardan yaşanacaklara
Çizgilerce harita
Ayak basmadan
Medya tapınaklarına
Silmeden gülüşleri
Unutmadan üzülmeyi
Eğlencelere olmadan lokma
Büyük çatırdamaların orta noktasından
Kadınsız ve erkeksiz aşklara
Gelişimi yatırım ve borsa sananlara inat
Sevmenin özgürlüğüyle kanatlandım
Döndüm yüzünü
Tanıdım
Hatırladım kendimi
Andım
Tüm isim ve sıfatları kendinde toplayanı.

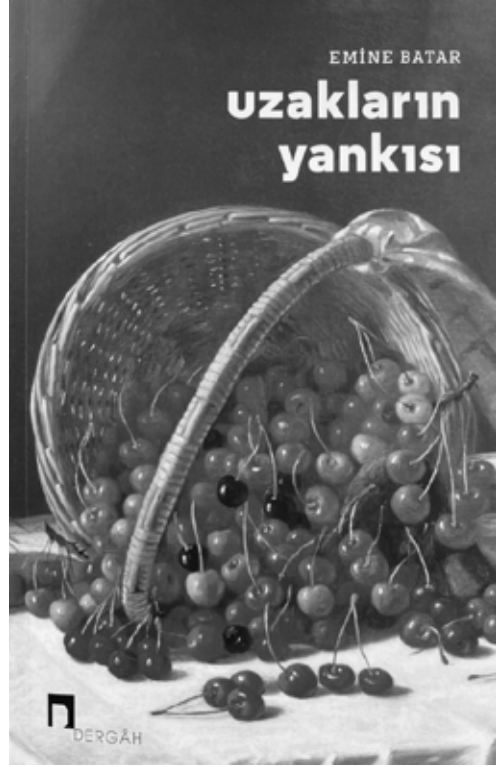
| HÜSEYİN CÖMERT

Uzakların Yankısı

Emine Batar, 2014 yılında *Uzayan Gölge* kitabıyla başladığı öykü serüvenine Dergâh Yayınları'ndan çıkan beşinci öykü kitabı *Uzakların Yankısı* ile devam ediyor. Yazarın *Karanlık Rüzgâr* isimli bir romanı ile Hüseyin Su Kütüphanesi üzerine çalıştığı *Duvar Örmek* isimli bir deneme kitabı da bulunuyor.

Yazar ilk kitabı olan *Uzayan Gölge*’de klasik hikâye üslubuyla öykülerini kaleme almıştı. Peşinden gelen *Düğün Daveti* kitabında ise biçim ve anlatım tarzıyla yeni bir arayış gayreti içerisinde olduğunu göstermişti. Bir uzun hikâye olan *İshkla Çağrılan* ile *Turuncu Ölüm* kitapları okuyucularını farklı bir kurgu ve biçimle karşılamıştı. Bu arayış *Uzakların Yankısı* kitabında mecrasını bulmuş gibi görünüyor. Elbette ki yazarın arayışı sonsuzdur ve yazdığı müddetçe arayışı devam eder. Bazı kitaplar yazarın olgunluk dönemi eseri olarak değerlendirilirse, *Uzakların Yankısı* böyle bir eser olarak kabul edilebilir.

Kitap iç içe geçmiş on bağlantılı öyküden oluşuyor. Yazar; anlatmak istediği hikâyeyi sadece bağlantılı öykülerle anlatmakla kalmıyor, anlatmak istediğini üç ayrı anlatıcının ağzından anlatıyor. Bu üçlü anlatıcı denemesi ilk öykülerde belirsizliklere yol açmakla birlikte, tek bir anlatıcının olduğu fark edildiğinde hikâye açılıyor. Yazarın kurduğu atmosfer, anlatım tarzı ve dili kullanma başarısı okuyucuyu öyküde tutuyor. Dikkat çekici ve akılcı bir kurgu ile anlatıcıları farklı zaman

ve bakış açısıyla konuşturmak muhtemel açıkları kapatıyor.

Uzakların Yankısı, bağlantılı öykülerden oluştuğu için tek tek öyküler üzerinden anlatmak pek mümkün değil. Ancak belirli bir perspektiften genel bir bakışla belki bir uzun öykü gibi okuyup, yorumlamak gerekecektir. Kitapta öyküler üç farklı ağızdan ama tek bir anlatıcı üzerinden anlatılıyor. Hikâyenin kahramanı İbrahim, İbrahim'in hikâyesini yazara anlatan İbrahim ve yazar olan İbrahim. Her öykü İbrahim'in

anlattıklarıyla açılıp, diğer iki kahramanın anlattıklarıyla bitiyor. Öykülerin açılış bölümlerinde kitap boyunca ilerleyen doğrusal bir zaman var. Bebeklikten yetişkinliğe, kasabadan şehre uzanan bir serüven. İbrahim'in hikâyesinin yazara anlatılan kısmı ile yazar İbrahim'in anlattıkları, farklı yazı karakteriyle yazılarak okuyucuya ipucu veriliyor. Bu bölümlerde yazarla anlatıcı arasında zaman ve mekândan bağımsız akan hikâye, bazen karşılıklı bir konuşma bazen bir iç sesle ilerliyor.

Kitabın kahramanı İbrahim kendi hikâyesini anlatırken, okuyucunun dikkatini iki ana izlek üzerine çekiyor: Yoksulluk-zenginlik ile kasaba-şehir hayatı. Kitabın açılış öyküsü olan **Hatırla** ile son öyküsü olan **Unutma** arasındaki öyküler, bu ana izlekler arasında ilerliyor. Kahramanın yoksulluğu duygu sömürüsü yapmadan anlatılırken, sadece kahramana ve ailesine değil yaşadığı topluma da ışık tutuluyor. Yoksul zengin kavramlarını derin tasvirlerle anlatmak yerine, örneğin bir kiraz metaforu üzerinden gösteriyor. Yoksulluktan dem vururken helal, haram ve hak kavramlarına da ahlaki bir üstünlük kurmadan değiniyor.

Kitap boyunca yoksulluğa atıf göze çarpıyor. Her öyküde uzun uzun anlatılmıyor ama mutlaka gösteriliyor. **Yakından Bakmak Uzağa** öyküsünde kahramanın âşık olduğu kız mevcut yoksullukla övülüyor. “Onu, bana güzel gösteren şey, hiç mi hiç huzursuzluk duymadığı yoksulluğuydu.” **Kız Gömleği** öyküsünde ise yoksulluk, Almanya’dan getirilen ve erkek çocuğuna verilen eski bir kız gömleğiyle anlatılıyor. Yetmişli yıllarda zengin evlerinde bulunan televizyon üzerinden anlatılan yoksulluk ise aşına olduğumuz bir durum.

Yine aynı öyküde kahramanın yaşadığı yoksulluk sıradan bir olayla anlatılıyor. “İbrahim’in, televizyonda sessiz film Charlie Chaplin’i seyretmek istediği ve bu yüzden kendisine engel olamadığı bir gün. “Evine git” diyen bütün kızgın bakışlara rağmen. Lastik ayakkabının içinde, terlemiş çorabından fırlayan iki başparmağını gizleyerek utana sıkıla yürüyüp televizyona yakın bir yere, halının bitimine oturduğunda görmüştür odayı. Ayaklarını muşambaya uzatır, çorapların layığı orasıdır.” “Bakışları bir an ev sahibelerinden yana kayar ve görmek zorunda olduğu şeyi görür. Evin büyük gelini İbrahim’e kalk demektedir gözleriyle. Davetsiz misafir. Kalk ve git. Kirli çorapların canımı sıkıyor.”

Kuş Ya Da Ağaç öyküsünde, boz-kır insanının hayata ve ölüme bakışı öne çıkarılıp, okuyucuya açıkça anlatılmayan maneviyatın yansımaları gösteriliyor. Anenin rüyalar ve aile büyüklerinden kalma bir tespih üzerinden inanç değerleri okunuyor. Ölümün pençesindeki çocuğa isim koyulmayışı, hayata tutunmasıyla birlikte ilk iş olarak isim koyulurken, “Madem ateşten kurtuldu, adı İbrahim olsun.” düşüncesiyle Hazreti İbrahim’e atıfta bulunulması ailenin maneviyatını gösteriyor.

Kitabın açılış öyküsü olan **Hatırla**, başlangıç noktasının geçmişin derinliklerinde olduğunu ve oraya dönmeden bugüne gelemeyeceğimizi anlatıyor. **Kuş Ya Da Ağaç** öyküsünün sonunda kahraman, yazara kendi hikâyesini anlatarak anılarını ortaya çıkarmaya çalışıyor. “Anılar balıklar gibidir, derinlerde saklanırlar.” “Kitap okurken, yemek yerken, yürürken, trafikte ilerlerken yazarın söylediği cümle beni meşgul ediyordu. Derinlere dalyor, daldıkça kendimle karşılaşıyordum.”

Batar'ın öykülerinde kasaba ve şehir çatışması dikkat çekiyor. Aslında kahraman şehir hayatını sevmektedir. **Kuruyan Sazlık** öyküsünde şehir ve kasaba hakkında düşündüklerini şöyle ifade eder. “Şehrin, muntazam bir nizam içinde işleyen hayatını seviyordu, hayır, şehre karşı değildi. Hatta gelecekteki hayatını şehirde kurmayı istiyordu. Ama kasabada süregelen düzen bozulmasın, doğallığın içinde gizli tılsım nefes alıp versin istiyordu.”

Yakından Bakmak Uzağa öyküsünde “Kasabalıları küçümsemiyorum ve şehirlileri yüceltmiyorum. Uyum sağlamak zorundayım.” Gurbet Gecesi öyküsünde ise “Kasabada biraz sert bir sevgiyle sevilirdi insanlar. Sevgisini göstermek ayıp bile sayılırdı.” “Kentli olmak biraz da katı olmak demektir; akıldır bunun adı.” cümleleriyle kasabadan bahseder.

Unutma öyküsünde bir kasabalılık vurgusu yapar. “Bir devlet büyüğünün küstahlıklarına rağmen, karşısında el pençe duran kasabalıyı gördüğünde yumruğunu sıkımtın. Ant içmiştin, kasabalı olarak kalmayacağına.”

Öyküler boyunca kahramanın kasabadan şehre savruluşunu izleriz. Kitabın iki önemli dayanak noktası olan yoksulluk ve unutma, kahramanın kasaba ve şehir tahayyülünde belirleyici rol oynuyor. **Küçük Şeyler** öyküsünde küçük yerlerde yoksulluğun belirgin olmadığından bahseder. “Herkesin yoksul olduğu bir yerde hiç kimse yoksul değildir.” Yoksul çok dışlanmaz, herkes birbirine benzer. Ahlaki ve insani değerler her şeye rağmen ön planda tutulur. Kasabayla ilgili asıl bağ ise unutma üzerinden kurulur. Kahraman bugünü ve hafızasını geçmiş üzerinden diri tutar.

Kasabayla bağın kopması demek sadece geçmişle değil kendisiyle de bağının kopması demektir. Şehir ise artık bugündür, gelecektir. Üç anlatıcının toplanabildiği yegâne yer ve zamandır.

Asıl hikâye ilk anlatıcının üzerinden ilerlese de, hikâyeyi yazara anlatan ile kaleme alan yazar figürlerini ayrıca değerlendirmek gerekir. Kasabadan kurtulmuş ama şehre ve modern hayata alışamamış kahramanlar yalnızlık içerisinde. Karşılıklı tartışmaların aslında bir iç sesin haykırışı olarak okunabilir. Bugünü sorgulayıp eleştirirken geçmişten kopamayan ve mevcut dünyaya uyum sağlayamayan kahraman entelektüel birikimiyle hayatı kavrayamaz. Edebiyat ve sanat üzerinden konuşur. Faulkner, Rilke, Tanpınar, Onat Kutlar, Kundera ve Thomas Bernhard okumuştur ama bildiği, hissettiği ve olması gerekenle, gerçek dünyada karşı karşıya kaldığı durumlar farklıdır. Bu çatışma ancak sakinleştiricilerle tahammül edilebilir hâle gelir. Kitabı tanıtabilmek için ana karakter ve olaylar üzerinden gidilse de, öykülerin sonunda konuşmalarına şahit olduğumuz bu iki karakter başlı başına bir incelemeyi hak ediyor.

Emine BATAR'ın öykü yolculuğunda bir hayli yol aldığı bu kitapta açıkça görülüyor. Atmosfer, kurgu ve dil hâkimiyetinden yılların tecrübesi okunuyor. Uzakların Yankısı yeni çıkmış bir kitap olmasına rağmen iyi okuyucuların ve öykü severlerin dikkatinden kaçmayacaktır.

| NURETTİN DURMAN

İsmet Özel Der Ki:

Çağırın varsa bir dişbudak fidanından
Bir çekirdek olsun düşüreyim toprağa
Bir kıvılcım olsun ateşlemeden yüreğimi
Bu kargışlı bu puslu günlerin içinden

Seslendim ses verilsin istedim
Kim verdi sesime bir ses
Kim çıktı evinin penceresinden
El etti de bana güneş doğuyor bak
Görüyor musun dedi.

Çıktım alnacından bir eyvah çıkardım
Eyvah gidişini beğenmedim dünyanın
Bu vuruşu vuruş saymadım
Savdımsa eğer savılacak olanı başımdan
Ardımda kalan çığlık beni boğmasın
Bana bir çıdamlık günah bırakmasın diye
Ay yıldızı başa koydum
Kâfir kovalayan bir imgeyi aldım yanıma.

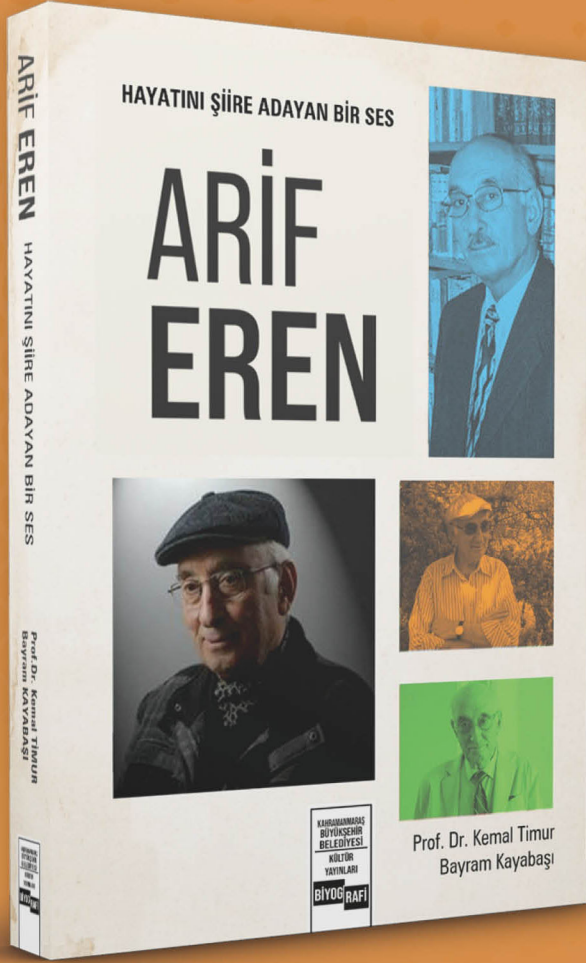
Bana böyle diyorlar
Şehirden kovulmazmış ama
Dokuz köyden kovulurmuş
Sözün dosdoğru çıktığı ağız
Doğrusu hâlâ bekliyorum
Beni anlayacak olan O bir kişiyi...

6 Şubat 2007 – 11: 31- Salı

HAYATINI ŞİİRE ADAYAN BİR SES

ARİF EREN

ÇIKTI!

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

-Modifiye Şiirler-

Bu Tepe

| HÜSEYİN AKIN

Uçurumda toplanmış yukarıdan bakmak için
Bir derviş parmağında yorgun tespih tanesi
Yaşadıkça manzaramı kapatan sırlı dağlar
Şu ırmak sussun ister gözyaşı akmak için
Dara düşmüş umudun nöbetçi eczanesi

Serde özlemek varsa su kenarı uykudur
Rüyaların perisi suyun başında bekçi
Fırtınaya baş eğer, bakar yokuş aşağı
Bu tepe pullu tepe hele Nida Tüfekçi
Gerisi geç kalmışlık gerisi hep türküdür

Bu her zaman oluyor peşimde bir dünya var
Ben ona ömür verdim o benden alacaklı
O ateşi sönmüş evler o parçalı bulutlar
Kaçıyor köşe bucak yol peşimden kayınca
Bozduduğu altınlar kim bilir nerde saklı?

Pınar başı çeşme yok türkü burda bitiyor
Kervan geçecek yere taş dökmüş belediye
Parsel parsel her yere beton insan dikeyor
Beni cebinde gezdir diyorsun eski yârim
Niye hiç sormuyorsun, burası nere diye!